

O B L I C Z A P A R T Y C Y P A C J I O B Y W A T E L S K I E J M Ł O D Z I E Ż Y

Redakcja naukowa:
Krystyna Gomółka, Izabela Borucińska

**O B L I C Z A
PARTYCYPACJI
OBYWATELSKIEJ
M Ł O D Z I E Ż Y**

RADA NAUKOWA WYDAWNICTWA

prof. dr hab. Stanisław Bieleń, prof. dr hab. Bogdan Góralczyk,
prof. dr hab. Marek Jabłonowski, prof. dr hab. Wojciech Jakubowski,
prof. dr hab. Adam Koseski, prof. dr hab. Jarosław Włodarczyk,
prof. dr hab. Konstanty A. Wojtaszczyk (przewodniczący),
prof. dr hab. Leszek Zasztowt, prof. dr hab. Arkadiusz Żukowski

European
Regional
Development
Fund

O B L I C Z A PARTYCYPACJI OBYWATELSKIEJ M Ł O D Z I E Ż Y

Redakcja naukowa

Krystyna Gomółka i Izabela Borucińska

Warszawa 2020

Recenzenci:

dr hab. Elżbieta Lesiewicz, prof. Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
dr hab. Marta Witkowska, Uniwersytet Warszawski

Praca naukowa opublikowana w ramach projektu
South Baltic Youth Core Groups Network (SB YCGN)
o numerze STHB 5.01.00-28.0117/17
zrealizowanego z Programu Interreg V-A South Baltic Programme 2014-2020
współfinansowany przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

Praca opublikowana w ramach projektu międzynarodowego
współfinansowanego ze środków
programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pn. „PMW”
w latach 2019–2020; umowa nr 5034/SBP 2014-2020/2019/2020/2

The contents of this [type of output] are the sole responsibility
of the author[s] and can in no way be taken to reflect the views
of the European Union, the Managing Authority or the Joint
Secretariat of the Interreg South Baltic Programme 2014–2020.

Zawartość tego [rodzaju wyników] jest wyłączną odpowiedzialnością
autora (autorów) i nie można w żaden sposób traktować ich
jako odzwierciedlenia poglądów Unii Europejskiej, instytucji zarządzającej
lub Wspólnego Sekretariatu Programu Interreg Południowy Bałtyk 2014–2020.

Projekt okładki:

Barbara Kuropiejska-Przybyszewska

© Copyright by Krystyna Gomółka, Izabela Borucińska

© Copyright by Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2020

Wszelkie prawa zastrzeżone. Każda reprodukcja lub adaptacja całości lub części niniejszej publikacji,
niezależnie od zastosowanej techniki reprodukcji (drukarskiej, fotograficznej,
komputerowej i in.) wymaga pisemnej zgody Autorów i Wydawcy.

Wydawca:

Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR
www.aspra.pl; e-mail: oficyna@aspra.pl
Unikatowy Identyfikator Wydawnictwa 44900

ISBN 978-83-8209-016-3

Objętość: 9,9 ark. wyd.

Spis treści

Wstęp	9
Remigijus Civinskas, Rimantas Stašys Youth Political Participation and Engagement at Local Level in Sweden	21
Konstantinas Lotiuk Youth Civic Participation as a Precondition of Democratization	43
Julia Jaroszevska Zależność pomiędzy partycypacją wyborczą, systemem wyborczym i satysfakcją z demokracji	59
Gabriela Puda Masovian Voivodeship – an Example of Active Participation of Citizens and Involvement in the Process of Determining the city’s Budget Goals ..	75
Paweł Skorut Cisza wyborcza w opinii młodzieży akademickiej. Analiza zagadnienia na przykładzie ankiety tematycznej przeprowadzonej pośród studentów Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie i Uniwersytetu Łódzkiego	93
Anna Machnio Internacjonalizacja w edukacji jako sposób na pobudzenie partycypacji młodych osób	109
Kamila Oktawia Piskorz Uczestnictwo młodzieży w działaniach społeczno-kulturalnych – analiza przypadku	123

Radosław Rutkowski Współpraca międzynarodowa trzech wybranych szkół średnich w Płocku w ramach umów partnerskich i programów unijnych	139
Magdalena Dębna Organizacja gdyńskich okrągłych stołów, czyli spotkań młodzieży z lokalnymi władzami i przedstawicielami strefy NGO w praktyce	153
Anna Sośnicka Youth on the Union of the Baltic Cities Agenda	165
Noty o autorach	177

Table of contents

Introduction	9
Remigijus Civinskas, Rimantas Stašys Youth Political Participation and Engagement at Local Level in Sweden	21
Konstantinas Lotiuk Youth Civic Participation as a Precondition for Democratization	43
Julia Jaroszewska The Relationship Between Electoral Participation, the Electoral System and Satisfaction with Democracy	59
Gabriela Puda Masovian Voivodeship – an Example of Active Participation of Citizens and Involvement in the Process of Determining the City’s Budget Goals	75
Paweł Skorut Election Silence in the Opinion of Academic Youth. Analysis of the Issue Based on a Thematic Survey Conducted Among Students of the Pedagogical University of Cracow and the University of Lodz	93
Anna Machnio Internationalization in Education as a Way to Stimulate Participation of Young People	109
Kamila Oktawia Piskorz Youth Participation in Socio-Cultural Activities – Case Study	123

Table of contents

Radosław Rutkowski
International Cooperation of Three Selected High Schools
in Płock Under Partnership Agreements and EU Programmes 139

Magdalena Dębna
Organization of Round Tables in Gdynia, i.e. Youth Meetings
with Local Authorities and Representatives of the NGO Sector
in Practice 153

Anna Sośnicka
Youth on the Union of the Baltic Cities Agenda 165

Notes about Authors. 167

Wstęp

„Partycypacja obywatelska to proces, w trakcie którego przedstawiciele społeczeństwa zyskują wpływ, a pośrednio i kontrolę nad decyzjami władz publicznych, gdy decyzje te w sposób bezpośredni lub pośredni rzutują na ich własne interesy”¹.

Partycypacja obywatelska wpływa na rozwój demokracji lokalnej, sprzyja rozwiązaniu problemów, daje możliwość wysłuchania opinii wszystkich zainteresowanych osób, niweluje konflikty, buduje kompromisy i porozumienia. Partycypować, czyli uczestniczyć, może każdy obywatel, mogą władze lokalne, organizacje pozarządowe.

Partycypacja obywatelska może przybierać różne formy w zależności od stopnia zaangażowania się obywateli w podejmowane decyzje. Począwszy od informowania, czyli przekazywania informacji obywatelom o decyzjach ich dotyczących, przez konsultowanie, podczas którego władze stwarzają możliwość wypowiedzenia się na temat przyszłych działań aż do współdecydowania polegającego na przekazaniu obywatelom kompetencji dotyczących podejmowania niektórych działań i decyzji. Partycypacji podlegają: zagospodarowanie przestrzenne, komunikacja, ekologia, bezpieczeństwo, wizja i przyszłość oraz niektóre problemy społeczne².

W procesach partycypacji obywatelskiej bierze udział młodzież. Pod pojęciem „młodzież” rozumiemy kategorię społeczną ludzi pojmovaną przez kryterium wieku. Według Stefana Baley’a to osoby między 13. a 20. rokiem życia. Mieczysław Kreutz pisze, że młodość dotyczy okresu między 11. i 21. rokiem życia, a według Marii Żebrowskiej to czas między 12. a 18. rokiem życia. Mieczysław Markiewicz określa pojęciem młodzież osoby pomiędzy

¹ B. Sadowska, M. Szaja, J. Włodarek, *Partycypacja społeczna wehikulem rozwoju lokalnego*, „Studia i Rozprawy”, t. 1048, Szczecin 2019, s. 7.

² Ł. Krzyżanowska, Ł. Faciejew, *Partycypacja obywatelska w Polsce*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2009, s. 11–12.

15. a 29. rokiem życia³. Inaczej kryterium wiekowe młodzieży zostało przedstawione przez program Komisji Europejskiej „Młodzież w działaniu 2007–2013”, skierowany do osób w wieku od 13. do 30. roku życia⁴.

Uczestnictwo młodzieży może się wyrażać w działaniach:

- 1) w sferze publicznej, w np. radach lub parlamentach młodzieżowych, radach szkolnych, młodzieżowych panelach doradczych, przywództwie organizacji lub grup młodzieżowych, głosowaniu, kandydowaniu w wyborach, udziale w konsultacjach;
- 2) w sferze społecznej, tj. w strukturach tworzonych poza formalnymi strukturami, np. w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego, grupach społecznych, kulturalnych, usługach lokalnych lub projektach, ruchach społecznych, kampaniach oddolnych, stowarzyszeniach mieszkaniowych, grupach wyznaniowych, nieformalnych sieciach;
- 3) w sferze indywidualnej, np. zaangażowaniu w sprawy edukacyjne i zdrowotne; wybory, decyzje i zachowania, obyczaje, wartości lub zasady, przekonania religijne, wybór konsumencki⁵.

Zapotrzebowaniu na badanie partycypacji młodzieży wychodzi naprzeciw projekt South Baltic Youth Core Groups Network realizowany w okresie 1.01.2018–31.03.2020 roku przez międzynarodowe konsorcjum składające się z następujących głównych partnerów: Euroregion Bałtyk, Fundacja Civis Polonus, Fundacja przy gminie Samogotia, gmina Telsze, gmina Koge, Wydział Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej, Wydział Zarządzania Uniwersytetu w Kłajpedzie, szwedzka gmina Hässleholm, oraz partnerów stowarzyszonych: szwedzka gmina Vimmerby, z polskiej strony: miasto i gmina Dzierżgoń, Nowe Miasto Lubawskie, miasto Elbląg, miasto Hława oraz miasto Gdynia. Celem projektu jest zbudowanie sieci współpracy partnerów regionu Południowego Bałtyku, umożliwiającej zwiększenie partycypacji obywatelskiej młodych na lokalnym poziomie. Cele szczegółowe projektu to: 1/ zwiększenie współpracy transgranicznej, wymiany doświadczeń i kompetencji partnerów na temat partycypacji obywatelskiej młodych (uczenie się od siebie nawzajem i budowanie zdolności do współ-

³ A. Chodubski, *Młodzież jako przedmiot i podmiot życia publicznego*, [w:] *Polityka Młodzieżowa Unii Europejskiej*, red. M. Boryń, B. Duraj, S. Mrozowska, Toruń 2014, s. 9–110; W. Pawliczuk, *The definitions of the term “youth”. A review of conceptions*, „Postępy Nauk Medycznych” 2000, nr 6, s. 311–315.

⁴ Młodzież w działaniu, <http://stara.pzn.org.pl/pl/dzialania-projekty/65-europejski-program-mlodziez-w-dzialaniu/304-program-mlodziez-w-dzialaniu-2007-2013.html> [dostęp: 1.06.2019].

⁵ P. Maciaszek, *Partycypacja społeczna młodzieży na przykładzie młodzieżowych rad gmin*, cz. II, „Rocznik Samorządowy” 2016, t. 5, s. 171–187.

pracy); 2/ zwiększenie możliwości i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego i ich przedstawicieli do prowadzenia dialogu obywatelskiego z młodymi, a tym samym zwiększania partycypacji obywatelskich młodych; 3/ upowszechnienie wniosków i doświadczeń projektu oraz wspólna analiza i refleksja na temat przyszłości partycypacji młodych w obszarze Południowego Bałtyku⁶.

Jednym z zaplanowanych działań projektu była konferencja naukowa pt. „Partycypacja obywatelska młodzieży w teorii i praktyce”, która się odbyła 12 grudnia 2019 roku na Wydziale Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej. Jej efektem była prezentacja wyników badań prowadzonych przez litewskich i polskich uczonych, opinii na temat partycypacji pracowników gmin polskich i litewskich, Związku Miast Bałtyckich oraz prezentacja ostrzeżenia partycypacji młodzieży przez samą młodzież – studentów Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Niniejsza publikacja składa się z dziesięciu artykułów. Zostały one napisane przez pracowników naukowych oraz praktyków, a treść poszczególnych rozdziałów jest zróżnicowana i wynika z przyjętych przez autorów założeń.

Pierwszy rozdział autorstwa Remigijusa Civinskasa i Rimantasa Stašysa pt. *Youth Political Participation and Engagement at Local Level in Sweden* ukazuje partycypację młodzieży w polityce lokalnej i kształtowaniu polityki miejskiej, wzmacnianie wartości obywatelskich na podstawie przeprowadzonych przez autorów badań jakościowych w dwóch gminach szwedzkich. Artykuł ujawnia empiryczną wiedzę na temat motywów partycypacji młodych ludzi w podejmowaniu decyzji na szczeblu miejskim.

Konstantinas Lotiuk, autor rozdziału drugiego pt. *Youth Civic Participation as a Precondition of Democratization*, podkreśla, iż młodzi ludzie są siłą napędową wszelkich zmian, w tym także tych o charakterze społeczno-politycznym. Frekwencja wyborcza w grupie młodych osób systematycznie wzrasta, nasila się aktywność w mediach społecznościowych, ale nie łączy się to z elektronicznym głosowaniem – e-voting, ponieważ jest ono dostępne jedynie w niektórych państwach.

W artykule *Zależność pomiędzy partycypacją wyborczą, systemem wyborczym i satysfakcją z demokracji* Julia Jaroszewska podejmuje rozważania dotyczące wpływu zasad ordynacji większościowej na postawy społeczne. Autorka weryfikuje pięć hipotez; 1/ demokracja jest najbardziej pożądaną formą rządów, 2/ płeć, wykształcenie i stan majątkowy wpływają na zadowolenie z demokracji, 3/ osoby starsze są mniej zadowolone z demokracji; 4/ niskie wykształcenie koreluje silnie z brakiem sprecyzowanych poglądów politycz-

⁶ Projekt SB YCGN, <https://southbaltic.eu/-/sb-ycgn> [dostęp: 2.03.2020].

nych i niechęcią do brania udziału w wyborach, 5/ wynik wyborów w dużej mierze zależy od wielkości miejsca zamieszkania wyborców. Z przeprowadzonych rozważań wynika, iż z roku na rok demokracja jest coraz lepiej oceniana przez Polaków. Wyżej oceniają ją osoby lepiej wykształcone, znające demokratyczne procedury i demokratyczne instytucje, zamożniejsze, biorące aktywniejszy udział w życiu publicznym. Gorzej demokrację oceniają osoby starsze, mniej zamożne, mieszkające na wsiach, słabiej wykształcone i gorzej sytuowane. Są one przeświadczone, że mają mały wpływ na swoje życie.

Gabriela Puda w artykule *Województwo mazowieckie – przykład aktywnego uczestnictwa obywateli i zaangażowania w proces określania celów budżetowych miasta* analizuje udział mieszkańców w kształtowaniu budżetu partycypacyjnego miasta Warszawy w okresie pięcioletnim od 2015 do 2019 roku. Autorka podkreśla, iż każdego roku około 100 tys. osób bierze udział w głosowaniu. Do 2019 roku w Warszawie zrealizowano około 1500 pomysłów. Osoby biorące udział w głosowaniu to częściej kobiety niż mężczyźni, w wieku 35–44 lat, pracujące na całym etacie. Wybierane są najczęściej projekty z udziału małej architektury.

Praca Pawła Skoruta *Cisza wyborcza w opinii młodzieży akademickiej. Analiza zagadnienia na przykładzie ankiety tematycznej, przeprowadzonej wśród studentów Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie i Uniwersytetu Łódzkiego* powstała na podstawie przeprowadzonego przez autora badania ankietowego, a jej celem było zbadanie zainteresowania studentów polityką i aktualnymi wydarzeniami politycznymi oraz ustalenie źródła, z którego studenci pozyskują informacje o wydarzeniach, określenie uczestnictwa w wydarzeniach politycznych, udziału w głosowaniu oraz określenie, czym w dobie masowego korzystania z Internetu jest cisza wyborcza.

W kolejnym artykule Anna Machnio przekonuje czytelnika, że internacjonalizacja w edukacji jest sposobem na pobudzenie partycypacji młodzieży. Programy wymiany międzynarodowej, z których korzystają młodzi na różnych szczeblach edukacji, pomagają im w nauce, pozwalają na poznawanie świata, lepsze zrozumienie go. Dają młodym wiele nowych kontaktów, pokazują działania i sposoby rozwiązywania problemów, które można transponować na polski grunt, pozwalają na zdobycie wiedzy, która pomoże im lepiej uczestniczyć w dorosłym życiu.

W artykule Kamili Oktawii Piskorz *Uczestnictwo młodzieży w działaniach społeczno-kulturalnych – analiza przypadku* autorka badała motywacje uczestników, które wpływają na ich zaangażowanie w realizację projektów społeczno-kulturalnych. W artykule ustalono, jakie problemy i przeszkody zmniejszają motywacje grupy do udziału w wydarzeniach społeczno-kulturalnych. Na podstawie analizy 14 inicjatyw projektów młodzieżowych autorka

ukazała, iż na motywację i zaangażowanie w projekty społeczno-kulturalne wpływ mają: jasno zdefiniowany cel, interesujące zaprojektowanie działań oraz zdobycie wiedzy o potrzebach lokalnej społeczności.

W artykule autorstwa Radosława Rutkowskiego *Współpraca międzynarodowa trzech wybranych szkół średnich w Płocku w ramach umów partnerskich i programów unijnych* za pomocą badania ankietowego oraz relacji rozmów przeprowadzonych z nauczycielami trzech szkół: Liceum Ogólnokształcącego z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Władysława Jagiełły, III Liceum Ogólnokształcącego im. Marii Dąbrowskiej, Zespołu Szkół Technicznych „Siedemdziesiątka” autor przeprowadził badania na temat znajomości i wpływu wymiany międzynarodowej oraz platformy e-Twinning na umiejętności uczniów szkół średnich.

Kolejny artykuł, którego autorką jest Magdalena Dębna, traktuje o *Organizacji gdyńskich okrągłych stołów, czyli spotkań młodzieży z lokalnymi władzami i przedstawicielami strefy NGO w praktyce*. Jest to kolejny przykład partycypacji młodzieży, tym razem realizowany w ramach projektu South Baltic Youth Core Groups Network. Autorka brała w nim udział osobiście i przedstawia przebieg dwóch okrągłych stołów, w ramach których udział wzięli przedstawiciele gdyńskiej młodzieży. Wspólnie z Fundacją Civis Polonus spotkania przeprowadzono, stosując metodę World Cafe, polegającą na opracowaniu przez uczestników okrągłych stołów odpowiedzi na trzy lub cztery dyskutowane zagadnienia tematyczne. „Organizacja okrągłych stołów zaowocowała intensyfikacją kontaktu miejskich urzędników i organizacji pozarządowych z Młodzieżową Radą Miasta. Okrągłe stoły stały się furtką otwierającą możliwość dalszej, interdyscyplinarnej współpracy pomiędzy Młodzieżową Radą Miasta a szkołami i wydziałami Urzędu Miasta”⁷ – pisze autorka.

Wreszcie artykuł autorstwa Anny Sońnickiej, pracownika Związku Miast Bałtyckich, ukazuje działania podejmowane na poziomie europejskim wobec młodzieży w formie spotkań, projektów, konferencji, których celem jest zwiększenie partycypacji obywatelskiej młodzieży.

Przedstawiona monografia ma charakter oryginalny i ukazuje aktualne kierunki badań w podjętych przez autorów tematach.

Krystyna Gomółka

⁷ M. Dębna, *Organizacja gdyńskich okrągłych stołów, czyli spotkań młodzieży z lokalnymi władzami i przedstawicielami strefy NGO w praktyce*, s. 157.

Introduccion

“Civic participation is a process whereby members of the public gain influence and, indirectly, control over the decisions of public authorities, where such decisions have a direct or indirect impact on their own interests”¹.

Civic participation may take various forms, depending on the degree of citizens’ involvement in the decisions. Starting from informing, i.e. providing information to citizens about decisions that concern them, through consulting, during which the authorities create the opportunity to comment on future actions, to co-decision consisting in delegating to citizens the competences regarding taking certain actions and decisions. Decisions in the following areas are made with civic participation: spatial planning, communication, ecology, safety, vision and future and social problems.

One of the groups involved in the process of civic participation is youth. The term “youth” refers to a social category of people defined by the age criterion. According to Stefan Baley, it consists of individuals between 13 and 20 years of age. Mieczysław Kreutz, on the other hand, states that youth is the period between 11 and 21 years of age, while in the opinion of Maria Żebrowska it is the time between 12 and 18 years of age. Mieczysław Markiewicz defines youth as individuals aged 15 to 29². A different age criterion was presented in the European Commission programme “Youth in Action 2007–2013” aimed at individuals aged 13–30³.

¹ B. Sadowska, M. Szaja, J. Włodarek, *Partycypacja społeczna wehikulem rozwoju lokalnego*, „Studia i Rozprawy”, t. 1048, Szczecin 2019, s. 7.

² A. Chodubski, *Młodzież jako przedmiot i podmiot życia publicznego*, [w:] *Polityka Młodzieżowa Unii Europejskiej*, red. M. Boryń, B. Duraj, S. Mrozowska, Toruń 2014, s. 9–110; W. Pawliczuk, *The definitions of the term “youth”. A review of conceptions*, „Postępy Nauk Medycznych” 2000, nr 6, s. 311–315.

³ Youth in Action, <http://stara.pzn.org.pl/pl/dzialania-projekty/65-europejski-program-mlodziez-w-dzialaniu/304-program-mlodziez-w-dzialaniu-2007-2013.html> [access: 1.06.2019].

Youth participation can be expressed in activities:

- 1) in the public sphere as youth councils, youth parliaments, school councils, youth advisory panels, leadership of youth organisations or groups; voting; standing for election, organisational or institutional panel or committee and formal consultations;
- 2) in the social sphere (formal or informal structures created outside of formal political or organisational structures): these include civil society organisations, social or cultural groups, local services or projects, social movements, grassroots campaigns, housing associations, faith groups, informal networks, identity or interests groups;
- 3) in the individual sphere (individual choices, decisions and interaction with the world) the forms of participation include involvement in decisions having a direct effect on individuals (e.g. judicial proceedings), educational and health matters, choices, decisions and behaviour as part of everyday life, personal customs, values or principles, religious beliefs, consumer choices⁴.

The need for a study of youth participation was met by the South Baltic Youth Core Groups Network project implemented between January 1, 2018 and March 31, 2020 by an international consortium consisting of the following main partners: Euroregion Baltic, Civis Polonus Foundation, Samogotia Community Foundation, Telsai Municipality, Koge Municipality, Faculty of Management and Economics of the Gdańsk University of Technology, Faculty of Management of the University of Klaipeda, the Swedish municipality of Hässleholm and associated partners: the Swedish municipality of Vimmerby, and on the Polish side: the city and commune of Dzierzgoń, Nowe Miasto Lubawskie, the municipality of Elbląg, the municipality of Iława and the municipality of Gdynia. The overall objective of the project was to build a cooperation network between partners in the South Baltic region that would make it possible to increase youth civic participation at the local level.

The specific objectives of the project were as follows: 1. Increasing cross-border cooperation, exchange of experience and competences of the partners on youth civic participation (learning from each other and building capacity for cooperation); 2. Increasing the capacity and competences of local government units and their representatives to engage in civil dialogue with young people, thus increasing youth civic participation; 3. Dissemination of lessons learned and experiences, and joint analysis and reflection on the future of youth participation in the South Baltic region⁵.

⁴ P. Maciaszek, *Partycypacja społeczna młodzieży na przykładzie młodzieżowych rad gmin*, cz. II, „Rocznik Samorządowy” 2016, t. 5, s. 171–187

⁵ Projekt SB YCGN, <https://southbaltic.eu/-/sb-ycgn> [access: 2.03.2020].

One of the planned activities of the project was the scientific conference entitled “Youth civic participation in theory and practice” held on December 12, 2019 at the Faculty of Management and Economics of the Gdańsk University of Technology. It included the presentation of the results of research conducted by Lithuanian and Polish scholars, opinions on participation employees of Polish and Lithuanian municipalities, the Union of Baltic Cities, and of the perception of youth participation by young people themselves – students of the University of Warsaw and Maria Curie-Sklodowska University in Lublin.

This publication consists of ten articles, written by researchers and practitioners. The individual chapters touch upon different aspects of the subject, reflecting the authors’ focus of research.

The first chapter, written by Remigijus Civinskas and Rimantas Stašys and entitled *Youth Political Participation and Engagement at Local Level in Sweden* shows young people’s participation in local politics, in the shaping of urban policy and in the strengthening of civic values based on qualitative research conducted by the authors in two Swedish municipalities. The article reveals empirical knowledge about the motives of young people’s participation in decision-making at the municipal level.

Konstantinas Lotiuk, author of the second article titled *Youth Civic Participation as a Precondition for Democratization*, stresses that young people are the driving force of all changes, including those of a socio-political nature. The voter turnout in the group of young people is steadily increasing, as is their activity in social media, but this is not associated with electronic voting – e-voting – because it is only available in some countries.

In the article titled *The Relationship Between Electoral Participation, Electoral System and Satisfaction with Democracy* Julia Jaroszevska discusses the impact of majority voting rules on social attitudes. The author verifies five hypotheses: 1/ Democracy is the most desirable form of government; 2/ The impact of gender, education and wealth on satisfaction with democracy; 3/ The elderly are less satisfied with democracy; 4/ Low level of education strongly correlates with the lack of specific political views and reluctance to participate in elections, 5/ The result of the election largely depends on the size of the place of residence of voters. Analysis shows that Poles’ assessment of democracy is steadily improving from year to year. The author indicates the groups of citizens who have the most positive and negative opinion of democracy.

In her article entitled *Masovian Voivodeship – an Example of Active Participation of Citizens and Involvement in the Process of Determining the City’s Budget Goals*, Gabriela Puda analyses the participation of residents in shaping

the participatory budget of the city of Warsaw in the five-year period from 2015 to 2019. The author emphasizes that about 100,000 people vote each year. By 2019, approximately 1,500 ideas were implemented in Warsaw. The voters tend to be female, aged 35-44 and working full time, whereas the most popular choices are small architecture projects.

Paweł Skorut's work *Election Silence in the Opinion of Academic Youth. The Analysis of the Issue Based on a Thematic Survey Conducted Among Students of the Pedagogical University of Cracow and the University of Lodz* was written on the basis of a survey conducted by the author and its purpose was to examine the interest of students in politics and current political events, to determine the source from which students obtain information about events, analyse their participation in political events and voting, and determine the role of election silence in the Information Age.

In the next article, Anna Machnio convinces the reader that internationalization in education is a way to stimulate youth participation. International exchange programs used by young people at various levels of education help them learn and allow them to explore the world better. They give young people the opportunity to develop multiple contacts, show them activities and ways of solving problems that can be emulated in Poland, and allow them to acquire knowledge that will help them participate better in adult life.

In the work by Oktawia Piskorz *Youth Participation in Socio-Cultural Activities – Case Study*, the author examined the motivations of participants that affect their involvement in the implementation of socio-cultural projects. The article identifies the problems and obstacles which reduce the group's motivation to participate in socio-cultural events. Based on the analysis of 14 youth project initiatives, the author showed that the motivation and commitment to socio-cultural projects are influenced by: a clearly defined goal, interesting design of activities, and learning about the needs of the local community.

In his article titled *International Cooperation of Three Selected High Schools in Płock Under Partnership Agreements and EU Programs*, Radosław Rutkowski used a questionnaire survey and interviews with teachers from three schools (the Władysław Jagiełło Secondary School with Bilingual Departments, Maria Dąbrowska Secondary School No. 3 and the "Siedemdziesiątka" Technical School Complex) to investigate the effect of knowledge and impact of international exchange and the eTwinning platform on the skills of high school students.

The article written by Magdalena Dębna deals with the *Organization of Round Tables in Gdynia, i.e. Meetings of Young People with Local Authorities and Representatives of the NGO Sector in Practice*. This is an example of youth participation initiative implemented as part of the South Baltic Youth

Core Groups Network project. The author, who was personally involved in the project, presents the course of two round tables attended by representatives of Gdynia youth. The meetings, conducted together with the Civis Polonus Foundation, were based on the World Cafe method, where the round table participants produced answers to three or four thematic issues under discussion. “The organization of round tables has intensified interactions between municipal officials, NGOs and the Youth City Council. The round tables have become a gateway for further interdisciplinary cooperation between the Youth City Council, schools and departments of the City Hall”,⁶ as the author writes.

Finally, the article by Anna Sośnicka, an employee of the Union of Baltic Cities, shows the activities undertaken at European level in the form of meetings, projects and conferences aimed at increasing youth civic participation.

The monograph presented is original and shows the current research directions in the subject taken up by the authors.

Krystyna Gomółka

⁶ M. Dębna, *Organizacja gdyńskich okrągłych stołów, czyli spotkań młodzieży z lokalnymi władzami i przedstawicielami strefy NGO w praktyce*, s. 157.

Remigijus Civinskas
Vytautas Magnus University

Rimantas Stašys
Klaipeda University

Youth Political Participation and Engagement at Local Level in Sweden

Summary

There is a growing research interests in youth political participation and engagement at local level. Youth participation in local politics and municipal policy formation reinforces civic values, teaches democracy and creates better citizens, resulting in better local communities. According to research studies, these effects are evident in Sweden. Moreover, the youth civic engagement and political participation are not only youth policy priorities, but also a part of political tradition and specific legacy. On the other hand, the Swedish municipalities are facing many challenges for creating, integrate and expand opportunities for young people's political participation in decision-making. This article contributes empirical knowledge about the change motives that direct young people's political participation in decision-making at the municipal level. The article is based on individual and focus group interviews with young Swedes living in two Sweden municipalities.

Key words: Youth participation, Community involvement, Civic engagement, Local governance, Sweden

Introduction

Youth political participation and political engagement are understood as an important basis for civic culture and democracy¹. Youth participation in local politics and municipal policy formation reinforces civic values, teaches democracy and creates better citizens, resulting in better local communities. According to research studies, these effects are evident in Sweden². Moreover, the youth civic engagement and political participation are not only youth policy priorities, but also a part of political tradition and specific legacy³. It is also important to note that Sweden has been ascribed with universalistic welfare-state type regime (it is sometimes named as Nordic or Social-democratic)⁴. It is recognised as a very inclusive welfare state. Another feature is public service systems which are organised along generous social benefits⁵. Swedish regime is based on the inclusive school system with standardised educative framework, but with the flexibility in regard to the individual learning. The universalistic principles imply that issues related to youth policies are solved proactively in participatory arenas⁶.

The purpose of this research paper is twofold. First, it is to define the main driving forces and barriers for Swedish youth civic engagement and political participation. Also, the present research aims to understand what role social networks play for the political participation for active and passive youth.

The two main research questions:

- What are young people's general perceptions of the political engagement in local politics and municipal policies, and community activities;

¹ A. Pontes, M. Henn, M.D. Griffiths, Towards a Conceptualization of Young People's Political Engagement: A Qualitative Focus Group Study, *Societies*, 8(1)/2014, pp. 1–17; G. Garcia-Albacete, *Young people's political participation in Western Europe: Continuity or generational change?*, Springer 2014.

² E. Andersson, Young People's Political Participation: A Public Pedagogy Challenge at the Municipal Level, *YOUNG*, 26(2)/2018, pp. 179–195; M. Ekström, M. Sveningsson, Young people's experiences of political membership: from political parties to Facebook groups. *Information, Communication & Society*, 22(2)/2019, pp. 155–171.

³ E. Amnå, *Associational life, youth, and political capital formation in Sweden: historical legacies and contemporary trends*, [in:] *State and Civil Society in Northern Europe. The Swedish Model Reconsidered*, ed. L. Trägårdh, Berghahn Books 2007, pp. 165–204.

⁴ A. Walther, Regimes of youth transitions: Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts, *Young*, 14(2)/2006, pp. 119–139.

⁵ I. Pitti, *Youth and Unconventional Political Engagement*, Palgrave Macmillan, Cham 2018.

⁶ B. Andersson, M. Cuconato, N. De Luigi, S. Demozzi, T. Forkby, M. Ilardo, F. Zannoni, *PARTIspace. WP2 – National Contexts Comparative Report UNIBO, Italy UGOT, Sweden*, Frankfurt: PartIspace 2016.

- What role does social media play in the political participation and engagement?

Youth Political Participation in Sweden

The youth policies are implemented by the central government and municipalities. One of the main actors in the youth policy field are municipalities⁷. There are 290 municipalities and 21 counties in Sweden. The youth policy process is organised in the form of ‘from top to down’ i.e. central government forms youth related policies and municipalities are responsible for the implementation. The main distinct features of Swedish youth policies (national and municipal) are principles linked to human rights like (gender equality, rights of ethnic minorities and LGBT people).

The municipalities are in charge of the primary and the secondary education. The municipalities have special active labour market programmes targeted at young people. The municipal policies are also focused on solving youth issues related to housing, leisure and culture areas⁸. The Swedish central government understands youth policy as multisectoral. It means that all covered sectors have a joint responsibility and a horizontal network policy management⁹. Swedish Agency for Youth and Civil Society is the main institution in the policy management networking. It supports the municipalities working with their local youth policy (monitoring and evaluation, training programmes and sharing knowledge)

The local policies are focused on the youth engagement in participatory processes. Traditionally, Swedish municipalities have dialogue-based relations with local communities, NGO, interest groups. In this regard, municipalities use special advisory boards or youth councils that are involved with young people¹⁰. The teenagers and young adults’ engagement in the decision making or consultations with authorities is one of the prioritised areas. These policies are aimed at: 1) broader and equal participation in elected assemblies, 2) Strengthened opportunities for influence, transparency and participation

⁷ E. Wadensjö, *Policy Performance and Evaluation: Sweden*, STYLE Working Papers, WP3.3/SE. CROME, University of Brighton, Brighton 2015, <http://www.style-research.eu/publications/working-papers>.

⁸ T. Ekmann, *Country sheet on youth policy in Sweden*, European Union and the Council of Europe, 2016, https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47262376/Sweden_Country+sheet.+docx.pdf/b8429663-fa9e-44da-95ad-8107f395a2f9.

⁹ Swedish Agency for Youth and Civil Society, *Sweden's youth policy*, 2019, <http://eng.mucf.se/swedens-youth-policy>.

¹⁰ B. Andersson, M. Cuconato, N. De Luigi, S. Demozzi, T. Forkby, M. Ilardo, Zannoni, op. cit.

Swedish municipalities have developed a number of models and practices for the youth engagement in governance and public policies. The research conducted in 2010 has revealed that there were nearly 400 different participatory activities and projects aimed at influencing municipal government decisions¹¹. It is also important to point out that Swedish state promotes political and civic socialisation by the use of special projects. For instance, Swedish Agency for Youth and Civil Society organised school election projects and role-played games about elections for middle school students in 2014. These projects aimed at students form young people political consciousness and interest in EU and national elections¹². Moreover, Swedish government provides financial support to some NGO and municipalities that run projects focused at suburban areas with low voter turnout. Lastly, there are a number of initiatives and electronic participation campaigns for fostering democracy and human rights in Sweden. There is also a diversity of youth participation projects in municipalities starting from the use of internet networks and ending with the youth involvement in municipal planning processes¹³. Swedish municipalities have a number of meeting spaces (they are name “youth clubs”, “recreational centres”) for young people with services provided by youth workers.

Young people political participation and engagement depends on municipality. As it was mentioned before, youth policy is formed and coordinated by state agencies, however, implementation partly depends on municipalities. Cities give more opportunities for civic engagements and the political participation.

For instance, Gothenburg city municipality has several institutional forms (Open Cultural Centre, Youth Representation and City youth council and 11 open youth councils in districts, 33 Youth Clubs) and many initiatives for the youth engagement in the co-decision making¹⁴. There are several independent youth organisations for youth-oriented activities. In addition, political parties have youth branches. The Gothenburg municipality is proactive in considering urban youth issues and discussing it with them. The activities of the municipality are focused on youth as the target group of the empowerment by using services and resources¹⁵.

¹¹ European Commission, *Youth policies in Sweden 2017*, The Youth Wiki national description, 2017, <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/sites/youthwiki/files/gdls sweden.pdf>.

¹² Ibidem.

¹³ L. Svensson, Empowering rural youth with Facebook: Lessons from a local Swedish case-study, *Community Development Journal*, 51(3)/2016, pp. 436–451; B. Andersson, M. Cuconato, N. De Luigi, S. Demozzi, T. Forkby, M. Ilardo, Zannoni, op. cit.

¹⁴ B. Andersson, M. Cuconato, N. De Luigi, S. Demozzi, T. Forkby, M. Ilardo, Zannoni, op. cit.

¹⁵ M. Nordenfors, *Participation-on the children's own terms?*, City of Gothenburg, Tryggare och mänskligare Göteborg 2012, pp. 35–49; L. Soneryd, E. Lindh, Citizen dialogue for

On another hand, rural youth living in towns has limited engagement or participation opportunities due various obstacles (structural, educational, geographical, psychological, etc.)¹⁶. In spite of everything, the municipalities attempt to listen and be responsive to young people while offering different social, cultural and political (formal meetings with officials, petitions, volunteering projects, etc.). The participatory forms and groupings are situational and aimed at problems solving or needs and interests of participants¹⁷. In rural municipalities, there are less forms and initiatives aimed at democratic fostering.

Dynamics of Youth Political Participation in Sweden: from Chatting in Social Media to Activism

The number of research studies provide evidence about two specific phenomena in the Swedish political engagement. The first phenomenon is related to youth discussions in social media on political and policy issues and the second is relevant to some forms of activism as a form of an unconventional political participation of youth.

The studies disclose new participatory forms of networking that change more formalised forms of the political membership¹⁸. Secondly, the complexity of youth political actions is explored in some studies. The researches explain that Swedish youth political action is very complex (youth politics is conceptualised as multiple processes is developed) as a process and reveals the institutionalisation of municipalities or schools' participatory forms (sometimes called formal, conventional or state-cantered) and informal (unconventional) actions and initiatives¹⁹.

whom? Competing rationalities in urban planning, the case of Gothenburg, Sweden, *Urban Research & Practice*, 12(3)/2019, pp. 230–246.

¹⁶ A.S. Lundgren, A. Johansson, Digital rurality: Producing the countryside in online struggles for rural survival. *Journal of rural studies*, 51/2017, pp. 73–82.

¹⁷ E. Andersson, op. cit., pp. 179–195.

¹⁸ M. Ekström, J. Östman, Information, Interaction, and Creative Production: The Effects of Three Forms of Internet Use on Youth Democratic Engagement. *Communication Research*, 42(6)/2015, pp. 796–818; A. Ålund, R. León Rosales, Becoming an Activist Citizen: Individual Experiences and Learning Processes within the Swedish Suburban Movement. *Journal of Education and Culture Studies*, 1(2)/2017, pp. 123–140; R.L. Rosales, A. Ålund, *Renaissance from the margins: urban youth activism in Sweden*, in: *Reimagining the nation: essays on twenty-first-century Sweden*, eds. A. Ålund, C. Schierup, Peter Lang Publishing Group 2017, pp. 351–374; M. Fredriksson, Pirate Politics between protest movement and the parliament, *Ephemera*, 16(2)/2016, pp. 99–116.

¹⁹ M. Fredriksson, op. cit., pp. 99–116.

The research of Ilaria Pitti has revealed how Swedish youth activists build up political platforms. The researcher has studied how youth experiences (difficulties, access to housing) becomes the key issue for action aimed at protecting the neighbourhood from negative effects of gentrification and urban segregation²⁰.

Political science researcher Erik Amna has brought critical interpretation about youth political engagements. The researcher has presented empirical evidence about particular groups of young Swedes with the behaviour of political passivity. He has classified these groups in to two categories: unengaged and disillusioned citizens²¹. The political scientists named them as standby citizens. The other scientist has started testing the E. Amna research findings. They have found that this passivity is conditioned by various reasons and complex factors (family; individual characteristics, school factors on political literacy, social media)²².

In Sweden, academic scholars have debated about social media role for the youth political participation. According to research, the social media have had limited effects in local and national politics (in last decade elections and direct political participation campaigns)²³. The traditional media and political parties' campaigns have formed the opinions of voters in the last elections. On the other hand, the social media has become an important channel for personal use in discussing political issues.

The research results have shown that social media plays an important role in terms of forming new participatory patterns (occasional engagements, engagements in easily accessible activities/online activism)²⁴. Some studies have

²⁰ I. Pitti, *Youth and Unconventional Political Engagement*, Palgrave Macmillan, Cham 2018.

²¹ E. Amnå, *Active, passive, or standby citizens? Latent and manifest political participation*, [in:] *New Forms of Citizen Participation: Normative Implications*, ed. E. Amnå, Baden-Baden: Nomos 2010, pp. 191–203.

²² J. Ekman, Schools, democratic socialization and political participation: political activity and passivity among Swedish youths, *Nordidactica: Journal of Humanities and Social Science Education*, 1/2013, pp. 1–11.

²³ L. Nylander, *Röstfisket har flyttat till facebook*, 2018, <https://www.forskning.se/2018/03/21/rostfisket-har-flyttat-till-facebook/>; D.N. Hopmann, A. Shehata, J. Strömbäck, Contagious media effects: How media use and exposure to game-framed news influence media trust, *Mass Communication and Society*, 18(6)/2015, pp. 776–798; J. Strömbäck, Swedish election campaigns, *The Oxford handbook of Swedish politics*, 2016, pp. 275–293.

²⁴ M. Ekström, A. Shehata, Social media, porous boundaries, and the development of online political engagement among young citizens, *New Media & Society*, 20(2)/2018, pp. 740–759; J. Ohme, When digital natives enter the electorate: Political social media use among first-time voters and its effects on campaign participation, *Journal of Information Technology & Politics*, 16(2)/2019, pp. 119–136.

explored the phenomenon of social media effects impacts on passive and active (engaged in organisations or political activities) youth. For instance, the study of sociologist Elin Fjellman, Nils Gustafsson and Malena Rosén have demonstrated that participation divide between active and passive youth is not clear. It has been expected that politically conscious people are more active in social media while the rest of youth remain passive. This assumption has been rebutted by the interpretation of qualitative research data. The results indicated: “that even some of the most active young people in the study state that they refrain from participating in social media. The study also shows that politically active individuals experience social pressure to participate in social media”²⁵.

The activism and even social movements are not new phenomenon among Swedish youth. The legacy of collective action leads to the 1968s and is linked by historians to Vietnam, students and the environmental movements²⁶. Some groups were very radicalised as in other Western European countries. However, only some of the movements had continuity with a minimal impact on local politics or municipal policies²⁷. In the early 20th century, the new wave of social movements started. According to the research, the most visible was “subaltern suburbia” youth movement as well as “racist” and “anti-racist”, gender movements or activism²⁸. The Swedish Pirate party’s youth branch (Swed. “Ung Pirat”, created as independent organisation) is linked to popular protest movement organisations by some academic researchers²⁹. The Fridays For Future events (stimulated by Greta Thunberg actions in Stockholm) lead youth groups to protest on the streets in Stockholm and Malmö (15 March 2019)³⁰.

These facts indicate high variation of activism in Sweden that. It embraces different social organisations. Some youth movement goes beyond the formal-

²⁵ N. Gustafsson, M. Rosén Sundström, E. Fjellman, Ungas politiska (icke-)deltagande på sociala medier – hellre offline? *Sociologisk Forskning*, 55(2–3)/2018, pp. 293–316.

²⁶ K. Östberg, Sweden and the long ‘1968’: break or continuity? *Scandinavian Journal of History*, 33(4)/2008, pp. 339–352.

²⁷ U. Stahre, City in change: Globalization, local politics and urban movements in contemporary Stockholm, *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(1)/2004, pp. 68–85.

²⁸ O. Sernhede, Youth rebellion and social mobilisation in Sweden, *Soundings*, 56(56)/2014, pp. 81–91; O. Sernhede, C. Thörn, H. Thörn, *The Stockholm uprising in context: Urban social movements in the rise and demise of the Swedish welfare-state city*, [in:] *Urban uprisings*, Palgrave Macmillan 2016, pp. 149–173; A. Ålund, R. León Rosales, op. cit., pp. 123–140; C.U. Schierup, A. Ålund, A. Neergaard, “Race” and the upsurge of antagonistic popular movements in Sweden, *Ethnic and Racial Studies*, 41(10)/2018, pp. 1837–1854.

²⁹ M. Fredriksson, op. cit., pp. 99–116.

³⁰ *Protest for a future: Composition, mobilization and motives of the participants in Fridays For Future climate protests on 15 March, 2019 in 13 European cities*, eds. M. Wahlström, P. Kocybá, M. De Vydt, J. de Moor, 2019.

ties in organisations. According to the research, the leaders of the political organisations challenge the established Swedish model based on constant political dialogue, historical traditions and welfare state³¹. The youth groups seek to voice their interest, express their cultural and gender identities, create political solutions for social and ecological problems. Secondly, the mentioned protest movements and activists concentrates their activities in biggest Swedish cities. On the other hand, the research gives evidence that young activist uses social networks for voicing their interests to have possibility to forge the social change³². The fact that activist uses social networks to promote ideas via online interactions is not surprising. The studies reveal that they form the online political participation (internet-based boycotts and protests)³³. Also, this mechanism promotes political participation with some positive and negative aspects.

Method, Participants and Data Collection

This consultation study draws on data from qualitative research (Individual and focus group interviews). The present sample includes young people and stakeholders (youth workers) living in Sweden. Instead of the participants' names, in order to preserve the anonymity of the informants, we have assigned them numbers). All of the participants are based in Hässleholm (Sweden), Vimmerby (Sweden). All of these organisations have been involved in the project network and have been involved in informal cooperation relationships. The research participants were invited after the project activities. The aims and purpose of the research was briefly presented and the young people and stakeholders were asked to participate in interviews. The focus group interviews with the young people lasted approximately 60 minutes and focus groups with stakeholders and mentors - approximately 75 minutes. With the participants' permission, the group interviews were audio recorded. Consultations took place in 2019,08,28 in Klaipeða and 2019.02.28 in Koge (Denmark).

The guide for a semi-structured focus group was prepared. The questions were conceptually based, but given in plain language. Discussions of each group began with general questions, to discover the participants' views on the topic of young people's political engagement in local politics and municipal policies. What are young people's general perceptions of political engagement in local politics and municipal policies, and community activities? This was

³¹ I. Pitti, *Youth and Unconventional Political Engagement*, Palgrave Macmillan, Cham 2018.

³² A.-B. Coe, Practicing Gender and Race in Online Activism to Improve Safe Public Space in Sweden, *Sociological Inquiry*, 88(3)/2018, pp. 510–534.

³³ M. Ekström, J. Östman, op. cit., pp. 796–818.

followed by other questions, including ones regarding the participants’ experiences of engagement and etc.

This is an exploratory, rather than a hypothesis-driven study. The methodology of the focus group was selected to research ideas, values and processes allowing a deeper analysis of the youth’s perceptions concerning political participation and engagement

There are particular issues around focus groups with young people on the topic of political engagement, that needed to be taken into account. First of all, the confidentiality issue was controlled by a group moderator as well as mentors – stakeholders (young people mentors), who participate in this group.

Prior to the focus groups, participants in this study were informed about the voluntary nature of participation in the research and of their right to leave the focus interview at any time should they so wish, without their reasons being questioned. At the beginning, rules were set regarding the respect for the views of others, confidentiality and the importance of honesty.

Findings

With regard to the aims of the research (to define the main driving forces and barriers for youth engagement in local politics and municipal policies formation or the local community), the findings are structured in key themes: 1) the engagement of young people in local politics and municipal policies; 2) the cooperation between the different factors in networks. The table include four main themes that emerged from qualitative data (see table).

Table 1. Key themes form qualitative data

Key Themes	Sub-Theme
Importance of the theme	The field of political participation and engagement of young people. Different meanings of engagement and participation in Sweden.
Social media role for youth political participation	The social media as the channel for political participation. Participatory forms of networking in internet. Role of social media in local and national politics. Participatory patterns on social media.
Relevant issues and policies at a local level	Local strategies/programmes for young peoples’ participation in decision making. The field for young peoples’ involvement in the spatial and buildings planning and development of public services.
Cooperation between different factors in networks	Listening to the people involved, consultations with youth organisations, collaborations on local and national levels.

The changing cultural environment for political participation and engagement

Importance of the issue. This research found, that political and cultural environment is changing in Sweden. Focus group participants were asked to reflect the main political, social, cultural and other factors that make stimulates political participation, changes behaviour, etc. As noted by Swedish stakeholder:

1 participant. *I think the answer is, my personal answer, is that. Maybe not the fact. I guess the couple of years ago, there was political party i.e. democrats. When they got elected, a lot of votes..., there was a lot of there was a lot of discussions in Sweden about [...] You know, when people come from foreign countries. How to engage this, them and make it work. Because Sweden was always open country, welcoming people. A long time ago, we needed incoming people, immigrants to handle things. So, we have built Sweden on incoming people, we built with the help from immigrants. And, thing had happened over the world might have influenced how people get interacted in Swedish society. So, this Swedish society has always been i.e. that you can come in Sweden with our own culture and live. But this has some forces in Sweden think that this went to far. So, we forgotten Swedish culture. And, their politics and the forces they come to. Which means some forces think that we cannot take any more people which are coming to Sweden any more. We have to take care about Sweden first. And on other hand, there are a lot of old Swedish people working and not so much young people working, which means that one day retire, that will be no ... We will need (people ...) to work. So, it has been a lot of conflicts on political level with immigrants. How should I say... Well this is very important question, issue. It is important for youth too.*

2 participant. *There is also environment of question. And when Donal Trump came to power even greater importance. The Sweden was always progressive in this question as well. But now some starts to question how good are we. Because we talk about wind power, how for power supply by the wind. Bu also electrical cars, because this is good for environment. But later you try to see the bigger pictures, how when you make these batteries, what the process looks like and this is not good for environment. People start to look what is good and what is not good. And if you go this way, then is good for Sweden, but not for the world. There is a lot of confusion even in the political environment. And I think [...] I think that it is increasing. I think also there is question about the gender equality. And thing more and more even in private sector. They getting want to be a step ahead ant that shows benchmarking with other countries, ad other companies, yea. And to be successful company in Sweden, you have to talk about equality, about environment. You have to quite..., well*

to be two or three steps ahead. Because when young people are looking for the job, they are looking for these questions from company. Because we try to be, ahead in time in Sweden. Maybe this is explanations for panicking sometimes. Because we are worried about the future. (1 interview)

As the quotes demonstrate, the participants associated political change with issues of emigration, environment and their social, cultural and political effects on Swedish society. The young participant also pointed to the global environment issues and inadequate policies. They also acknowledged that gender equality questions are also important thematic field. The participant explained that discussions about these issues depend on individuals and the contextual factors (social, political, situational). It was underlined that Sweden value human rights and equality, and it has very effective integrative policies, while at the same time they reflected increasing youth concerns.

Growing up in small city shadow

Focus group participants were asked to reflect on the main incentives and barriers for engagement and participation. The participants stressed that there are no insoluble problems in regard to Swedish youth engagement at local level. The stakeholders pointed out that Swedish state has effective youth policies which are successfully implemented at local level (1 focus group). At the same time participant also pointed out, that youth engagement has some challenges.

The participants pointed out to the problem of involvement young people living in smaller localities around city of Hässleholm. The issue is accessibility of some educative or organisational activities or just meeting with other young persons.

1 participant: *Yes. It happens. There are some people out of wilderness. I guess, mostly they meet with other friends in school. They have they most activities at weekends.*

2 participant: *Yes. If sometimes they go to the school. If school ends at 3 pm, they stay at school to meet with friends. They do not go home and meet friends or have other activities if they live far away. Because if they go home after the school, then they will not come back. [...] It is big political problem in Hässleholm. Because it is big municipality with city in centre and a lot of communities around. So, all the communities have needs for some services. (1 interview)*

3 participant: *It is quite difficult to solve because. I think if you look to the aspect of the human nature of young person, then I do not think it is not important for person to go on the bus and go for 1,5 hours to meet with friends. I think you are lazy. You go outside and meet with the friends which live near-*

by (laughing). Sometimes you go together. That is not common that you do it every day. It is not always about money. It is more about laziness. It is more convenient to go outside.

The participants reflected structural and geographical obstacles for rural youth involvement. The informants observed that some school student age youth stays in city after the classes finishes and have their after-school activities. In spite of this limiting factors, the municipalities attempt to be responsive to young people bringing some youth services to local communities or politicians coming to youth centres for listening to young people. This specially designed places connect people and brings it for dialogue. It was mentioned that youth centres are inclusive and responsive to youth needs. According interview data, such practice was typical in Vimmerby municipality (2 interview). The interview participant discussed what role social media plays for rural youth finding themselves in geographical exclusion. It was agreed that internet channel partially solve the problems for youth political involvement and participation (1 interview).

From the interview episode, is evident that rural youth political, civic and social activity depends on their interests and the level of engagement. It was mentioned that some of them are very engaged in social life and organisations that transport accessibility issues are not the first importance. The youth from 'wilderness' (as one young interview participant named that group) have main activities in weekends.

Are young people listened to what that say?

As it was mentioned, the Swedish municipalities has developed very effective citizen engagement policies and instruments and the implementation of it are supported by national political culture and participatory governance tradition. The national Youth policy mechanisms extends application of these instruments by supportive programs. On the other hand, mechanism for political and civic dialogue with youth or children have some limitations gaps. For instance, some Swedish municipalities developed models for youth and children involvement in to spatial and infrastructure planning connected with their activities³⁴. But these mechanisms have some limitations. The seventeen-year-old interview participant reflected and named several gaps in youth engagement:

1 participant: *I actually don't know the natural arenas for that. Sometimes I think that's if you going to build for young people, then sometimes politicians*

³⁴ M. Jansson, U. Ramberg, Implementation and effects of user participation in playground management: a comparative study of two Swedish municipalities, *Managing Leisure*, 17(1)/2012, pp. 1–13.

and older people guessing, and spend a lot of money. I don't know young people come to say something about their interests. [...] I know there are special meetings. But I think they sometimes forget to ask young people. And this is similar like with climate warning in Sweden. For the reason you are young you get a sense: the politicians don't listen to me because I'm young. And then for the politicians the situation is other way around. They think, there is no point in asking young people, because they don't come to us. I think this could be changed [...] I think so... Because in some municipalities, they [local politicians] understand that we have to do something else and to make interesting that some young people could be engaged in consultations. They might use some workshops. That would be interesting for youth. (1 interview)

Firstly, for this participant, the youth engagement in planning of neighbourhood infrastructure is key issue. The youth wish to influence decision which are important to them. For this reason, the participant expressed concern about actual lack of influence on important community issues. The participant raised also question about common perception and understanding between adults and youth about the design and models of cooperation. In general, the issue of cooperation model and methods affects youth interest in participation. It appears from one focus group interview that politicians used some forms tokenism and manipulation. The youth could be not acknowledged as important actor in decision making.

Lastly, the issue about youth participation in planning was linked to the youth friendly method. Municipal planners sometimes use methods and practices that suits best to the need's youth or children and local context (planning case, existing practises, political support, etc.)³⁵. In some cases, the initiation of youth-led processes is very effective, but sometimes consultations are led by adults. The sociological studies reveal that Swedish youth is highly motivated for participation in social activities by play (various structured or unstructured leisure-time activities with support by adult leaders or some activities for developing skills)³⁶. In earlier mentioned interview episode, participant also expressed importance of the attractiveness of consultations with planners or politicians as well as element of playfulness.

³⁵ S. Cele, D. Van Der Burgt, Participation, consultation, confusion: professionals' understandings of children's participation in physical planning, *Children's Geographies*, 13(1)/2015, pp. 14–29; V. Derr, E. Tarantini, "Because we are all people": outcomes and reflections from young people's participation in the planning and design of child-friendly public spaces, *Local Environment*, 21(12)/2016, pp. 1534–1556.

³⁶ S. Geidne, I. Fredriksson, C. Eriksson, What motives are important for participation in leisure-time activities at Swedish youth centres? *Health Education Journal*, 75(8)/2016, pp. 972–985.

In the focus group discussions, the mentioned criticism of the young participant was continued by youth worker. He shared with group the experience about working in youth centre planning.

2 participant: *I took part in one of, I was member of the group that our task was made investigation, how to build a building in ... [mentions town name]. It is a youth centre. This has been the political question for almost ten years. The politicians asked young people: 'Do we need some kind of youth centre'. And they got positive answer. And then they said: 'We don't have any money'. The couple years later the question of building youth centre was raised once again. The politician's rules again and they said: 'We need to make a new survey because the other one is old'. This repeated four times, I think. [...] Later they did differently. A couple people, one of those me did this more youth friendly. We had to create, we made documents which describe how look buildings, who should be inside, who's working there and to do this, we have young people involved. So, we employed two young persons, I think they were 19, and they talked with friends and collected all answers we are requested. Later, hey brought for us the answers. It was very interactive process. We took two days in hotel and designed together prototype of building. This product we gave to politicians. Now, I think 2020 or 2021, they'll start building this youth house. There is also youth friendly political environment around us. (1 interview).*

This interview participant identified number problems related to youth participation in planning process. Firstly, he explained that planning is very complex and dynamic process. The interview episode gives evidence that is time consuming and different contextual factors plays important role (political change had happened during planning process). On other hand, the interview explains that local council stopped planning due to lack of financial resources. The interview gives evidence that municipality changed decision making process with youth as stakeholder participation. The municipality left aside youth – as passive service user method and developed new youth friendly and collaborative (more bottom-up) approach. Additionally, the collaborative working method suited the needs of youth (this was agreed by other young participants) and politicians. It could be used Arnstein's ladder model for participatory change analysis³⁷. According to interview, the municipality stepped from type 'information' (low degree of tokenism; planners give to citizens limited participation. Attitude surveys are main instrument which is often misused) to higher type 'partnership' (power is

³⁷ S.R. Arnstein, A ladder of citizen participation, *Journal of the American Institute of planners*, 35(4)/1969, pp. 216–224.

redistributed between stakeholders and municipality; citizen communities receive resources for participation).

Finally, it seems that this experience of partnership and collaboration was not fully transposed to other areas. The focus group interviews with adult stakeholders indicates difficulties in finding a balance between adults' interests to keep power and dominant position and the idea that young people should manage everything themselves (focus group 2). The participant brought reflection on this issue with some links to his recent experience:

I think we could be better at listening to young people, because it is sometimes adult think that: 'that suggestions you have form young people will not work, because I have tried it'. And my opinion, well you have tried, but you have tried it before. And a lot of things happened since you tried it before. And maybe it will work this time. And maybe sometimes it is like we want to protect young people. Sometimes, we protect too much for not making mistakes. Maybe we have to let them making mistakes. And maybe sometimes that will be not mistakes or we can learn from them. [...] So, most of the time you should more listen to the young people. The challenge is..., it is like to making big ship. It is very challenging. It takes time. But you have to start, maybe something will happen later. I think it is long way to go for result. We see it in our project. It is very difficult to ask young people come with their opinion, because they probably think that nobody will listen to them anyway. So, why they have to spend their time. They think: "in any case, adults will do the things their way. So, there is kind of attitude from the young people that adults should change firstly. (1 interview).

This interview episode exemplifies that a good intention by adults and young people to cooperate in local development are not very comprehensive. Interviewer explained that cooperation between municipality and active young people encounter difficulties when there is not relevant to the case and context design for collaboration. This affects the disinterest in participation. The adult has a lot of mis expectations for youth engagements which are based on traditional norms, values or their personal experience. According to interview data, adults' prejudices often limit youth engagement and effects youth civic passivity and disinterest in politics. The interviewers brought the idea how to solve the problem of prejudices. It was related to mindful and deep listening as part for communicative process. Another argument that could lead to the effective civic and political engagements was linked to the creative mindset and steady and coherent efforts.

Social Media Effects on Youth Civic Engagement and Political Participation

According to the academic studies, there is a positive relation between political participation and use of social media in Sweden. Furthermore, there is a particularly strong relation between participation, civic engagement and the user-generated content³⁸. As it was mentioned, social media has become an important channel for personal use in discussing political and civic issues. According to several studies, use of social media is negatively related to political knowledge³⁹. This means social media plays an important role in forming young Swedes' civic competencies. The questions are what role social media plays for youth engagement on local political and policy issues in smaller cities and towns. This topic attracted only some scholars⁴⁰. They pointed out that rural civic and political activism through social media empowers young people and creates positive identities (counter-narratives of life in rural places).

The young interview participant and youth worker reflected the internet use as the channel for political discussions:

Participant 2: Yes, the most of the young people use the internet to discuss the political issues. They text each other. There are also youth centres [...] but you can also do in schools. There are two or three subjects you can talk in schools on every political or social issue. Yea, ... it is quite open and democratic.

Question: Is the social media 'safer place' due to political correctness?

Participant 1. Yes, absolutely...

Participant 2: I think so, everybody has a smartphone in Sweden and it is very easy to use it for communication and that is a safe place.

Participant 1: And I think it is both a problem and an opportunity. Yea ... If you allow, you can start other things. Because sometimes they have to be heard and not because it is correct, but because people need to react. And Swedish media, they are very good at finding things and influencing on the bottom line. So, they can talk in media in television. So, your voice can be heard.

Question: Can young people express their radical attitudes in schools, youth centres?

³⁸ J. Östman, Information, expression, participation: How involvement in user-generated content relates to democratic engagement among young people, *New media & society*, 14(6)/2012, pp. 1004–1021; M. Ekström, J. Östman, op. cit., pp. 796–818; J. Ohme, op. cit., pp. 119–136; K. Thorson, Facing an uncertain reception: Young citizens and political interaction on Facebook. *Information, Communication & Society*, 17(2)/2014, pp. 203–216.

³⁹ M. Ekström, A. Shehata, op. cit., pp. 740–759.

⁴⁰ L. Svensson, op. cit., pp. 436–451; A.S. Lundgren, A. Johansson, op. cit., pp. 73–82.

Participant 1: yes. I would say you can, as long as do not jump on, let say, you want to say something on person or towards on adult people. Then it is not allowed. But if you want to express your opinion, then it is always allowed and you can feel safe. But if your opinion goes on other people [...] But the issue on immigration. It is very sensitive.

Participant 2: I think it is very complex in Swede. Actually, it is ..., you are allowed to say everything freely, we have free speech rights and we value it. But you have to be very careful when someone speaks their mind, not judging. On the other hand, and we also want to preserve that everybody values the same quality. If you say something provocative this is not good. There two sights, sometimes you are afraid to say wrong word, if you are talking about person with different colour of skin. There is joke in Sweden, that you are not allowed to say that they have different colour. So, you cannot say the black person or coloured person or ..., what is correct word. So, that is one side. But it is also influencing the internet. There you can say whatever you want. But most of the time, they are always using aliases, they are not using their real words. So, the you can say whatever you want. But then most of the time they use aliases, but they do not they real name. [...] Because you do not want to be judged or punished for something (2 interview).

This interview episode brings several aspects. Firstly, the participant was quite neutral to use of social media for political communication or on-line activism. It was noted that everyday political exchange is an important democratic action no matter the channel or place where it happens. They noticed that is becoming more popular in comparison to face-to-face communication.

The participants noticed that it is most popular place for discussing local (it was named issues of forests littering), national (question of immigrants or refugee living in Sweden) or global (like climate warming, fires in jungles near Amazon river, ecological problem of Aral Sea, etc.) political, social and ecological issues. Secondly, interview participants explicitly described the anonymity in online discussions as one of the main motives for choosing social media for political participation. Young people in Sweden choose different social media channels if they feel that one or another is becoming to public. One participant noted that online chatting or social media not only brings secure setting, but also encourage expressing some more radical or opposing views. It was also stressed that young people can feel more relaxed from standards of political correctness and discuss more freely some sensitive issues. It was discussed that some young people do not want to offend others and jeopardise approachable relations. Thirdly, the interview participants valued positively internet as the mean for voicing local social, political and others issues.

Discussion and Conclusion

During the research a wide range of barriers to youth political engagement and activities in which youth councils are engaged have been identified. Firstly, the study participants reported a broad spectrum of approaches to youth involvement in the municipal government. They varied between the countries and municipalities. The Swedish municipalities used broad-based and diversified approaches in the communication and consultations with youth. Generally, the top-down approach is taken, but it is also combined with a voluntary bottom-up approach under the guidance of youth workers, so that the multi-structured engagement process responds to the needs of youth and municipality. In Sweden, the youth play the role of ambassadors in the decision making of the local government. These practices are consistent with the youth-centric approach. The interview participants emphasised the need for the bottom-up approach to the consultations between youth councils and municipalities. These practices are consistent with the adult-centric approach. It is also important to stress that the local context has significantly influenced the relationships between municipal institutions and organised youth. According to Mary Elizabeth Collins, this model is “heavily state-centred” [...], presumes the neutrality of the state, and believes that diverse interests – including those of youth – are sufficiently represented in the democratic process⁴¹. The studies of the youth structured engagement in municipalities demonstrates that this model is viewed with distrust and criticism by some youth⁴².

The interview data analysis reveals that youth political and civic engagement encounters some communicative barriers which are based on the inflexible nature of formal models used in municipalities. The Swedish municipalities developed models for youth and children involvement in to spatial and infrastructure planning connected with their activities. But these mechanisms have some limitations. It appears from one focus group interview that politicians used some forms tokenism and manipulation. The youth could be not acknowledged as important actor in decision making. Another problem, the spatial and infrastructure planning is very complex and dynamic process. The interview data analysis gives evidence that is time consuming and different contextual factors plays

⁴¹ M.E. Collins, A. Augsburg, W. Gecker, Youth councils in municipal government: Examination of activities, impact and barriers, *Children and Youth Services Review*, 65/2016, pp. 140–147.

⁴² J.K. Taft, H.R. Gordon, Youth activists, youth councils, and constrained democracy. Education, *Citizenship and Social Justice*, 8(1)/2013, pp. 87–100; M. Rönnlund, Justice in and through education? Students’ participation in decision-making. *JSSSE-Journal of Social Science Education*, 13(2)/2014, pp. 1–10.

important role (political change had happened during planning process). For this reason, the youth consultations are disregarded. The cooperation between municipality and active young people encounter difficulties when there is not relevant to the case and context design for collaboration. This affects the disinterest in participation. The adult has a lot of mis expectations for youth engagements which are based on traditional norms, values or their personal experience. According to interview data, adults' prejudices often limit youth engagement and effects youth civic passivity and disinterest in politics.

According the academic studies, there is positive relation between political participation and use of social media in Sweden. Furthermore, there is particularly strong relation is between participation, civic engagement and the user generated contend⁴³.The questions what role plays social media for youth engagement on local political and policy issues in smaller cities and towns. The reserche proved that civic and political activism through social media empowers young people and creates positive identities. The interview participants reflected the internet use as the channel for political discussions and it is becoming more popular in comparison to face-to face communication. The participants noticed that it is most popular place for discussing local (it was named issues of forests littering), national (question of immigrants or refugee living in Sweden) or global (like climate warming, fires in jungles near Amazon river, ecological problem of Aral Sea, etc.) political, social and ecological issues. Secondly, interview participants explicitly described the anonymity in online discussions as one of the main motives for choosing social media for political participation. Young people in Sweden choose different social media channels if they feel that one or another is becoming to public. The chatting or social media not only brings secure setting, but also encourage expressing some more radical or opposing views. The young Swedes feel more relaxed from standards of political correctness and discuss more freely some sensitive issues.

Bibliography

- Ålund A., León Rosales R., Becoming an Activist Citizen: Individual Experiences and Learning Processes within the Swedish Suburban Movement, *Journal of Education and Culture Studies*, 1(2)/2017.
- Amnå E., Associational life, youth, and political capital formation in Sweden: historical legacies and contemporary trends, [in:] *State and Civil Society in Northern Europe. The Swedish Model Reconsidered*, ed. L. Trägårdh, Berghahn, Books 2007.

⁴³ J. Östman, op. cit., pp. 1004–1021; M. Ekström, J. Östman, op. cit., pp. 796–818; J. Ohme, op. cit., pp. 119–136; K. Thorson, op. cit., pp. 203–216.

- Amnå E., *Active, passive, or standby citizens? Latent and manifest political participation*, [in:] *New Forms of Citizen Participation: Normative Implications*, ed. E. Amnå, Baden-Baden: Nomos 2010.
- Andersson B., Cuconato M., De Luigi N., Demozzi S., Forkby T., Ilardo M., Zannoni F., *PARTIspace. WP2 – National Contexts Comparative Report UNIBO, Italy UGOT, Sweden*, Frankfurt: PartIspace 2016.
- Andersson, B., Reutlinger, C., Roth, P., & Zimmermann, D. (2019). *Young people's appropriation of public space*, [in:] *Young People and the Struggle for Participation: Contested Practices, Power and Pedagogies in Public Spaces*, eds. A. Walther, J. Batsleer, P. Loncle, A. Pohl, Routledge 2019.
- Andersson E., Young People's Political Participation: A Public Pedagogy Challenge at the Municipal Level, *YOUNG*, 26(2)/2018.
- Arnstein S.R., A ladder of citizen participation, *Journal of the American Institute of planners*, 35(4)/1969.
- Cele S., Van Der Burgt D., Participation, consultation, confusion: professionals' understandings of children's participation in physical planning, *Children's Geographies*, 13(1)/2015.
- Coe A.-B., Practicing Gender and Race in Online Activism to Improve Safe Public Space in Sweden, *Sociological Inquiry*, 88(3)/2018.
- Collins M.E., Augsberger A., Gecker W., Youth councils in municipal government: Examination of activities, impact and barriers, *Children and Youth Services Review*, 65/2016.
- Derr V., Tarantini E., "Because we are all people": outcomes and reflections from young people's participation in the planning and design of child-friendly public spaces, *Local Environment*, 21(12)/2016.
- Ekman J., Schools, democratic socialization and political participation: political activity and passivity among Swedish youths, *Nordidactica: Journal of Humanities and Social Science Education*, 1/2013.
- Ekman T., *Country sheet on youth policy in Sweden*, European Union and the Council of Europe, 2016, https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47262376/Sweden_Country+sheet.+docx.pdf/b8429663-fa9e-44da-95ad-8107f395a2f9_
- Ekström M., Östman J., Information, Interaction, and Creative Production: The Effects of Three Forms of Internet Use on Youth Democratic Engagement, *Communication Research*, 42(6)/2015.
- Ekström M., Shehata A., Social media, porous boundaries, and the development of online political engagement among young citizens, *New Media & Society*, 20(2)/2018.
- Ekström M., Sveningsson M., Young people's experiences of political membership: from political parties to Facebook groups, *Information, Communication & Society*, 22(2)/2019.

- European Commission, *Youth policies in Sweden 2017*, The Youth Wiki national description, 2017, <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/sites/youthwiki/files/gdlsweden.pdf>
- Fredriksson M., Pirate Politics between protest movement and the parliament, *Ephemera*, 16(2)/2016.
- Garcia-Albacete G., *Young people's political participation in Western Europe: Continuity or generational change?* Springer 2014.
- Geidne S., Fredriksson I., Eriksson C., What motives are important for participation in leisure-time activities at Swedish youth centres? *Health Education Journal*, 75(8)/2016.
- Gustafsson N., Rosén Sundström M., Fjellman E., Ungas politiska (icke-) deltagande på sociala medier – hellre offline? *Sociologisk Forskning*, 55(2–3)/2018.
- Hopmann D.N., Shehata A., Strömbäck J., Contagious media effects: How media use and exposure to game-framed news influence media trust. *Mass Communication and Society*, 18(6)/2015.
- Jansson M., Children's perspectives on playground use as basis for children's participation in local play space management. *Local Environment*, 20(2)/2015.
- Jansson M., Ramberg U., Implementation and effects of user participation in playground management: a comparative study of two Swedish municipalities, *Managing Leisure*, 17(1)/2012.
- Lundgren A.S., Johansson A., Digital rurality: Producing the countryside in online struggles for rural survival, *Journal of rural studies*, 51/2017.
- Nordenfors M., *Participation-on the children's own terms?* City of Gothenburg, Tryggare och mänskligare Göteborg 2012.
- Nylander L., Röstfisket har flyttat till facebook, 2018, <https://www.forskning.se/2018/03/21/rostfisket-har-flyttat-till-facebook/>.
- Ohme J., When digital natives enter the electorate: Political social media use among first-time voters and its effects on campaign participation, *Journal of Information Technology & Politics*, 16(2)/2019.
- Östberg K., Sweden and the long '1968': break or continuity? *Scandinavian Journal of History*, 33(4)/2008.
- Östman J., Information, expression, participation: How involvement in user-generated content relates to democratic engagement among young people, *New media & society*, 14(6)/2012.
- Pitti I., *Youth and Unconventional Political Engagement*, Palgrave Macmillan, Cham 2018.

- Pontes A., Henn M., Griffiths M.D., Towards a Conceptualization of Young People's Political Engagement: A Qualitative Focus Group Study, *Societies*, 8(1)/2014.
- Rönnlund M., Justice in and through education? Students' participation in decision-making, *JSSE-Journal of Social Science Education*, 13 (2)/2014.
- Rosales R.L., Ålund A., *Renaissance from the margins: urban youth activism in Sweden*, in: *Reimagining the nation: essays on twenty-first-century Sweden*, eds. A. Ålund, C. Schierup, Peter Lang Publishing Group 2017.
- Schierup C.U., Ålund A., Neergaard A., "Race" and the upsurge of antagonistic popular movements in Sweden, *Ethnic and Racial Studies*, 41(10)/2018.
- Sernhede O., Youth rebellion and social mobilisation in Sweden, *Soundings*, 56(56)/2014.
- Sernhede O., Thörn C., Thörn H., *The Stockholm uprising in context: Urban social movements in the rise and demise of the Swedish welfare-state city*, [in:] *Urban uprisings*, Palgrave Macmillan 2016.
- Soneryd L., Lindh E., Citizen dialogue for whom? Competing rationalities in urban planning, the case of Gothenburg, Sweden, *Urban Research & Practice*, 12(3)/2019.
- Stahre U., City in change: Globalization, local politics and urban movements in contemporary Stockholm, *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(1)/2004.
- Strömbäck J., Swedish election campaigns. *The Oxford handbook of Swedish politics*, 2016.
- Svensson L., Empowering rural youth with Facebook: Lessons from a local Swedish case-study, *Community Development Journal*, 51(3)/2016.
- Swedish Agency for Youth and Civil Society, *Sweden's youth policy*, 2019, <http://eng.mucl.se/swedens-youth-policy>.
- Taft J.K., Gordon H.R., Youth activists, youth councils, and constrained democracy. Education, *Citizenship and Social Justice*, 8(1)/2013.
- Thorson K., Facing an uncertain reception: Young citizens and political interaction on Facebook. Information, *Communication & Society*, 17(2)/2014.
- Wadensjö E., *Policy Performance and Evaluation: Sweden*, STYLE Working Papers, WP3.3/SE. CROME, University of Brighton, Brighton 2015, <http://www.style-research.eu/publications/working-papers>.
- Protest for a future: Composition, mobilization and motives of the participants in Fridays For Future climate protests on 15 March, 2019 in 13 European cities*, eds. Wahlström M., Kocyba P., De Vydt M., de Moor J. 2019.
- Walther A., Regimes of youth transitions: Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts, *Young*, 14(2)/2006.

Konstantinas Lotiuk
Klaipėda University

Youth Civic Participation as a Precondition of Democratization

Summary

Youth political participation is relatively low. This trend is evident in the majority of EU and non-EU countries regardless of given political regime. Despite the evident trend of aging society in old democracies or societies of post-communist transformation, the legislative framework is not adapted to the encouragement of youth civic participation. Moreover the socio-political processes of change are often inspired by young people. I argue that according to case studies, gathered data of surveys and the data of protest as a form of civic participation, the attitude of young people towards engaging in political participation presupposes the prospects of democracy and democratization in the future.

Key words: democratization, youth civic participation, protest culture, youth turnout, political engagement

Introduction

According to Samuel Huntington's theory of political development, in most cases democracy as a model of governance has endured a global acceptance. Despite this, socioeconomical processes were not equally favorable in any given European country. Universal revolution of democracy can create an illusion of success but it can not bring or create favorable conditions for democratization as itself in any given country¹. The social capital upon which the governments are dependent influences the state of democracy. As R. Putnam emphasizes, people have more ways to connect with each other more than ever, but at the same time

¹ S. Huntington, Democracy's third wave, *Journal of Democracy*, 2/1991, pp. 12–34.

the civic engagement stumbles². Especially it is evident in youth civic participation in elections. According to B. Krueger, usually young people are more likely to explore new forms of media in order to gain information³, social changes relatively often start with the spark created by young people. But somewhere along the line in a wake of post-democracy the paths between youth and governing bodies begin to move away from each other. Both youth and the elites of government begin their form of protest – to vote and seek votes in different categories. The main purpose of this article is to examine available data and evaluate whether youth civic participation can be an influential factor to democratization.

Tillian perspective⁴ suggests that democracy is a set of particular relations between the state and its citizens. Four main particles which describe the state of democracy are: a) whether there are free, fair and equal election laws or equal possibilities to conduct an election campaign? b) can voters openly and freely nominate their candidates? c) is there a rule of law? Whether law enforcement authorities are controlled by its citizens? d) is a country driven by free market economy for private sector? These four factors describe general state of democracy. Despite that, an overall acceptance by state society is needed in order for these factors to co-exist. According to Freedom House report, democracy is in crisis (Freedom House 2018), and there are multiple causes for that, but one of them is clearly a political disinterest.

It would be really hard to implement these kind of criteria, where the lack of democracy in the society is or was evident by being accustomed to authoritarian rule of law. This kind of situation can be seen in contemporary Ukraine and its historical perspective. The transition from „controlled democracy“ to democracy, driven by market economy is potentially complicated and long. Due to its territorial size and population, Ukraine can not adopt the same route as Estonia. The transition from planned economy and controlled democracy was relatively smooth and fast in this Baltic state. One of the indicators of this process is the formation of government with the average age of 35 years⁵. Hence the right tone is necessary for further progress.

² R.D.Putnam, *Our Civic Life in Decline*, 2016, <https://www.youtube.com/watch?v=2ZHZe-kcyQQ&t=2153> [access: 2.12.2019]; R.D. Putnam, *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*, *Journal of Democracy*, January 1995, pp. 65–78

³ B.S. Krueger, *Assessing the Potential of Internet Political Participation in the United States: A Resource Approach*, *American Politics Research*, 30(5)/2002, pp. 476–498, <https://doi.org/10.1177/1532673X02030005002>.

⁴ C. Tilly, *Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press 2007, doi:10.1017/CBO978 0511804922.

⁵ A. A. K., *How did Estonia become a leader in technology?*, 2013, <https://www.economist.com/the-economist-explains/2013/07/30/how-did-estonia-become-a-leader-in-technology> [access: 5.01.2020].

Reality of dutiful citizenship

As it was pointed out, political participation as a cornerstone of democracy and the primary mechanism through which citizens influence political officials and hold their governments accountable. Therefore scholars have devoted considerable resources to understanding the determinants of participation⁶.

In order to make democratization work, the legal framework must get out of potentially flawed circle. This circle contains political inertness meaning the government officials, politicians are prone to creating legislation designed for older people. Naturally, campaigns are often designed towards most ballot-active age groups. On the other side, citizens must reflect on what a citizenship really constitutes both legislatively and morally. This notion marks a line where things get potentially complicated.

As W.L. Bennett and M. Pathak Shelat pointed out, there is some pressure between usual democratic practices to which adults were used to. It could be identified as forms of dutiful citizenship and the ways in which civic participation – identified as actualizing citizenship – is enacted by young people born and growing up in the times defined by falling sense of government accountability, increasing influence of globalization, personally defined acts of communication, vague networks of community action maintained by interactive information technologies. While conventional dutiful citizenship fosters practices such as voting, respect for the institutions of authority and membership of political parties or formal civic organizations, self-actualizing citizenship values cause-oriented civic action where individuals occupy the central role and engage in unconventional civic practices through loose community networks, often online⁷.

Nowadays, still there are works that illustrate the approach of media or internet connections as one of the most important catalysts of social change and it was stated more than 20 years ago. M. Castells work on the network society and the age of information proposes the “most illuminating, imaginative and intellectually rigorous account”⁸ rationalizing the importance and impact of communication technologies on social life. He argued that novel and more efficient forms of communication and information storage and processing are stimuli that will drive economic, political, social and cultural changes. In particular, he envisioned that “political systems will evolve which will be

⁶ A.K Mayer, *The Journal of Politics*, Vol. 73, No. 3 (Aug. 3, 2011), pp. 633–645.

⁷ W.L. Bennett, C. Wells, A. Rank, Young citizens and civic learning: two paradigms of citizenship in the digital age, *Citizenship Studies*, 13:2/2009, pp. 105–120, doi: 10.1080/13621020902731116.

⁸ F. Webster, *Theories of the Information Society (2nd ed.)*, London: Routledge 2002.

responsive to the demands of a more informed population with easy access to a vast quantity of information, and less susceptible to traditional methods of persuasion”⁹.

The question arises to which group young people belong? As mentioned above¹⁰, young people tend to use new forms of media. Nowadays it could be said that new media covers basically social networking platforms such as Facebook, Twitter, Instagram and others. An argument can be made that one of the biggest social changes or protests began or were stopped via social networking platforms. Ukraine’s „Revolution of dignity“ in 2013 was propelled by a Facebook post of a thirty-two-year-old liberal television journalist Mustafa Nayyem, who urged people to gather in Independence square. Young people gathered and then a violent force was used. Therefore these acts led to a multi-hundred thousand people protest in a country where protest culture as a form of global expression is politically evident.

Facebook played an important role in Arab Spring in 2010, which was one of the first examples of social network power in gathering masses. Other example can be derived from 2016 failed coup in Turkey. During the hours when the whereabouts of the President of Turkey Recep Tayyip Erdogan were unknown as chaos reigned on the streets of Istanbul and Ankara, he took to FaceTime to reach a television presenter and send his first message to the nation. He then tweeted to his 8.6m followers, posted on his Facebook page, and his aides turned to WhatsApp to keep in touch with each other as they sought to wrest back control of the situation¹¹. Supporters of the President flooded the streets of Istanbul and Ankara and the situation¹². Supporters of the President flooded the streets of Istanbul and Ankara and the military coup faded.

In order to understand this social, political and military crisis, we should bear in mind the complexity of Turkish political arena. It is not very surprising that Turkish military took arms in July of 2016. It has specific interventional tendencies, which are evident in the last hundreds of years as a contextual background. As G. Jenkins pointed out, the political role of the military in Turkey

⁹ J. Feather, *Theoretical Perspectives on the Information Society*, [in:] Challenge and Change in the Information Society, eds. S. Hornby and Z. Clarke, London: Facet Publishing 2003, pp. 3–17; N. Lim, Novel or Novice: Exploring the Contextual Realities of Youth Political Participation in the Age of Social Media, *Philippine Sociological Review*, 57/2009, pp. 61–78. Retrieved January 14, 2020, from www.jstor.org/stable/23898344.

¹⁰ B.S. Krueger, Assessing the Potential of Internet Political Participation in the United States: A Resource Approach, *American Politics Research*, 30(5)/2002, pp. 476–498, doi: 10.1177/1532673X02030005002.

¹¹ M. Srivastava, *How Erdogan turned to social media to help foil coup in Turkey*, 2016, <https://www.ft.com/content/3ab2a66c-4b59-11e6-88c5-db83e98a590a> [dostęp: 3.01.2020].

¹² Ibidem.

has grown out of a specifically Turkish historical, social and cultural context. But the military's pre-eminent role in Turkish life is not merely a historical hangover. Not only is Turkish society still dominated by the values, attitudes and traditions which underpin the role of military but, to the vast majority of Turks, the military and military values still lie at the heart of any definition of what it means to be Turkish¹³. In addition to this, military is an active body in Turkish political landscape. In a surveys on youth in Turkey published from 1999 to the present indicate that young people feel a certain apathy towards the political sphere and their participation in political parties, political organizations, and NGO's is low. Only 3% claim to be a member a member of any political party, social group, or association, and only 10% state that they talk about politics among friends¹⁴. Despite this, popular social images of political leaders, especially portrayed in mass media coverages can overcome poor realities of political participation. In addition to these successful processes of political consolidation, lack of public support which was also a result of poor organization, came with no surprise as a coup faded. In a context of dutiful citizenship, there are new emerging ways of political engagement.

Despite these examples, there is a paradox. Voting as a duty theoretically is almost universally recognized in all democratic societies. The ways of expression are getting bigger, at least in democratic, post-democratic or even anocratic societies. But the ways of voting do not correlate with growing opportunities or mentioned ways of expression. Then we begin to question whether civic duties can be theorised or axiomised.

Young People Begin to Gain Momentum

Young people and their high civic participation, interaction as a concept has a long history of being one of the keys to successful post-communist transformation towards democracy. Usually this transformation was attributed to high expectations regarding socially orientated legislation, especially on open possibilities for younger generation. As soon as it begins to be evident that the expectations and reality are not on the same page, young people soon begin to step aside in political landscape and play a reserved role in political participation. It is almost always evident in voting turnouts.

According to P. Collin, much scholarship on the role of the internet for civic engagement has been motivated by concerns about the decline of tradi-

¹³ A.K. Mayer, op. cit., pp. 633–645.

¹⁴ L. Herrera, *Wired Citizenship: Youth Learning and Activism in the Middle East Critical Youth Studies*, 2014, p. 78.

tional forms of political participation and fears about a crisis of democracy. These fears, along with the hopes, have tended to focus on young people. More recently, the emergence of spectacular repertoires of online civic engagement – from hacktivism to the use of social, mobile and increasingly image-based media to organize and mobilize (often) young people in street protests around the world – has spurred a frenzy of scholarship on the way the internet enables globalized, personalized and networked political communities and action. These developments have further problematized accounts of what actually counts as civic engagement, but to some extent, have also obscured the role of institutions, organizations, context and culture for shaping the scope and significance of online civic practices¹⁵.

Continuously evolving technologies as well as the changing approach of the public toward civic engagement, a social undercurrent, has redefined social movements and political participation, especially among the youth, who consider these technological advancements as demotic¹⁶.

Some background could be taken with three-dimensional approach. We should take three countries or units – Lithuania, Ukraine and European Union (EU) as a whole. Lithuania is a post-soviet state with consolidated democracy, OECD, EU, NATO membership. Ukraine has a totally different background when also being a post-soviet state – none of the memberships above, no consolidated democracy. This country just begun its path towards it with real democratization – (de)democratization features. EU on the other hand is the most successful supranational European project, when individual states entrust part of their sovereignty. Moreover, despite its recent struggles, as J. Nye pointed out – the ability to attract others by the legitimacy of (EU) policies and the values that underlie them¹⁷. That is an effective definition not only for EU power tools such as membership criteria and etc, but most importantly for the soft power of democracy itself.

¹⁵ P. Collin, The civic web: young people, the internet and civic participation, *Information, Communication & Society*, 18:12/2015, pp. 1464–1466, doi: 10.1080/1369118X.2014.979219.

¹⁶ H. Rheingold, *Smart Mobs: The Next Social Revolution*, Cambridge, MA: Perseus 2002; S. Constanza-Chock, *New Social Movements in Network Society*, [in:] *Big Brother and Empowered Sisters: The Role of New Communication Technologies in Democratic Processes. Proceedings of a Conference and Workshop in Uppsala*, L. Rudebeck, J. Hellstrom, M. Melin, Uppsala: Uppsala University 2009, pp. 13–28; N. Lim, (2009). Novel or Novice: Exploring the Contextual Realities of Youth Political Participation in the Age of Social Media, *Philippin, Sociological Review*, 57/2009, pp. 61–78. Retrieved January 14, 2020, from www.jstor.org/stable/23898344 dostep [access: 2.12.2019]; F. Jenkins, *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*, New York: New York University Press 2008.

¹⁷ E. Toumioja, *The Role of Soft Power in EU Common Foreign Policy*, International Symposium on Cultural Diplomacy Berlin 2009.

Therefore in order to emphasize growing political engagement in a context of social media, an example can be taken regarding youth turnout in Lithuania parliamentary elections. Some bright lights can be seen there, because, according to Central Electoral Commission (VRK), during 2016 Parliamentary elections, youth (age 18–24) voting turnout was 37,8%, what is more than double compared with 2012 elections, when the turnout was 18%. Despite that, this is more than two times less than older people between ages 65 and 74 with the turnout of 62,6% in 2016¹⁸. During 2019 Presidential elections, youth turnout increased to 46%. Social media played relatively big role in increased youth turnout, but it was not the decisive factor. During a span of 7 years there were many social initiatives aimed at youth civic and political participation such as “Baltosios pirštinės” (“White gloves” – in order to prevent vote bribes), “Man ne dzin” (I do care), or “Žinau, ką renku” (“I know what I am electing” – a platform of political monitoring). All of these initiatives were created by young people, therefore as being displayed as that plus strong celebrity support, it helped to be one of the mobilizing factors for this age group.

Ukraine has a different context. Its independence came as somewhat natural process. Therefore for a long period of time it did not become a “post-soviet” state, rather stayed that way both politically, socially and economically. One of the biggest social and political changes came with 2004 and 2013–2014 revolutions which also shaped its protest culture. Those were also inspired or catalyzed by youth movements.

Ukrainian youth possesses less political activity than young people in Central and Eastern Europe: while young people turnout in Ukrainian national elections of 2014 were 45%, this figure was about 60% in Poland, over 50% in Hungary, above 70% in the Czech Republic, and slightly less than 80% in Slovakia¹⁹. According to Razumkov centre, during 2019 Presidential elections youth turnout was even lower and reached 40%²⁰, despite the youngest elected President in history of Ukraine.

¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos veiklos ataskaita 2017, <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=35aay0hlx&documentId=d8201ec118f411e7b6c9f69dc4ecf19f&category=TAK> [access: 10.12.2019].

¹⁹ D. Gaidai, K. Zarembo, L. Litra, O. Lyman, S. Solodkyy, *Ukrainian “Generation Z”: Attitudes and Values*, <http://neweurope.org.ua/en/analytics/ukrayinske-pokolinnya-z-tsinnosti-ta-oriyentyry/> [access: 12.11.2019].

²⁰ М. Міщенко, *Вік, освіта, регіон. Хто і за кого голосував у першому турі виборів президента України*, Razumkov centre, https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/vik-osvita-region-hto-i-za-kogo-golosuvav-u-pershomu-turi-vivoriv-prezidenta-ukrajini-50015586.html?prefer_lang=ukr [access: 18.12.2019].

A combination of authoritarian and democratic features inherent in hybrid regimes conditions the choice of protest strategies. Because the ruling elite tried to constrain the openness of the political system by clamping down on mass media, youth movement participants reclaimed the public space. In addition, advancements in communication technology allowed protesters to circumvent governmental control over the transmission of information and facilitated the transfer of techniques of non-violent resistance to dictatorship across the national boundaries²¹. Also it can be evident that ruling elites could not be not involved in line with rising trends of social pressure.

In comparison we can evaluate youth turnout in recent European Parliament elections (2019). Although the turnout in 2019 was higher among all groups of the population, the increase was led by the younger generation. The turnout was 42%, what was a large increase among people aged under 25 (+14%) and aged 25–39 was 47% (+12%). One of the main reasons for voting was because people felt it was their duty as a citizen (52%). Other main reasons were because the respondent always votes (35%), because they are in favour of the EU (25%), to support the political party they feel close to (22%) and because voting in the elections can ‘make things change’ (18%)²².

According to Flash Eurobarometer 455 of 2017, where respondents aged 15-30 were interviewed, a large majority of respondents (64%) said they voted in any political election in the last three years. They are most likely to have voted at a local (44%) or national level (43%), followed by a regional level (31%). Participation in elections at any level has increased by 18 percentage points since December 2014²³.

Despite this, young people are still a minority in voting percentages. This is evident both in turnouts and political agendas. These agendas are prone to be formed for those who are going to voting polls. Because of that, it could be evident that as a policy needs a certain timeframe to take a full effect, politicians also need a certain time period of stability brought by successful results of vote. As a result, politicians must see the full line of possibilities brought by use of social media platforms. Young people tend to be more receptive to what might be an open, truth full expression by politicians in social media.

²¹ O. Nikolayenko, The Revolt of the Post-Soviet Generation: Youth Movements in Serbia, Georgia, and Ukraine, *Comparative Politics*, 39(2)/2007, pp. 169–188. Retrieved January 14, 2020, from www.jstor.org/stable/20434032 [access: 12.01.2020].

²² Eurobarometer 91.5 June–July 2019, ZA No. 7576, <https://www.gesis.org/index.php?id=12378> [access: 13.02.2019].

²³ Flash Eurobarometer 455. 2017. European Commission. Public Opinion. <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2163> [access: 27.11.2019].

So far, authors of political agendas are still cautious to be that way in open field of interactions and it hurts their chances to gain a respective amount of youth vote.

The Change of Youth Political Engagement

To engage is to act as a free moral agent. The enslaved cannot choose to engage, for they cannot disengage. Engagement is a voluntary encounter with power: a moral interaction between different dimensions within the structure of social control. Voting for a politician, joining a party or pressure group, watching news, talking politics, demonstrating on the streets, and breaking unjust laws all entail a choice to react to power rather than simply succumb to it. Such choices are partly determined by identifiable social and psychological factors, notably socio-economic status, age and etc²⁴.

As mentioned above, a great deal of social studies were focused on voting as a main form of political participation or civic engagement. Nowadays, in the age of social media, usual political participation begins to shift to another, more engaging platforms.

As M. Kitanova stated, political participation became more than just the traditional political activities such as voting. It adopted a diverse range of activities such as people being members of different organizations, participating in cultural organizations or activities, signing petitions, contacting politicians, protesting, etc.²⁵ A refined definition of the term was developed in later years and included actions or activities that are directed towards influencing political outcomes²⁶.

Moreover, Kitanova pointed out that with the changing nature of political actions, new forms of political participation started emerging and it is claimed

²⁴ P. Dahlgren, *Young Citizens and New Media*, New York: Routledge 2007, doi: 10.4324/9780203941638 [access 22.01.2020].

²⁵ S. N. Verba, N. Nie, J. Kim, *Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison*, London: Cambridge University Press 1978; S. Barnes, M. Kaase, *Political Activity: Mass Participation in Five Western Democracies*, London: Sage 1979; J. Van Deth, *Studying Political Participation: Towards a Theory of Everything?*. Paper presented at the Joint Sessions of Workshops of the European Consortium for Political Research, Grenoble, April 6–11 2001; P.A. Bourne, “Unconventional Political Participation in a Middle-Income Developing Country”, *Current Research Journal of Social Sciences*, 2 (2)/2010, pp. 196–203.

²⁶ P. Norris, *Young People and Political Activism: From the Politics of Loyalties to the Politics of Choice?*. Paper presented to the council of Europe Symposium, ‘Young people and democratic institutions: From disillusionment to participation’, Strasbourg, November 27–28, 2003; R. Spanning, G. Ogris, W. Gaiser, *Youth and Political Participation in Europe: Results of the Comparative Study of EUYOUNG*, 2008; M. Kitanova, Youth political participation in the EU: evidence from a cross-national analysis, *Journal of Youth Studies*, 2019, doi: 10.1080/13676261.2019.1636951.

that youth engage more in politics through new types of political activities, as young people nowadays are very different from their parents' generation²⁷. On the other hand, youth are more introverted towards self-realization or other kinds of group activities, and the political agendas are not the sole factor that drives youth civic participation.

The concept of engaged youth highlights the changes in social identification which brings us totally new paradigms of social networking or online community importance. Moreover if the public supports regular public authorities and discourses that characterize ordinary political life, it is more up to the government policies and mass media depictions than with the people who cannot attribute with it.

In addition, this concept stresses the acknowledgement of youth as thoughtful or singular individuals and lets them decide for themselves and make necessary choices in their lives. Also, this concept lets people to participate in their own terms regarding social, civic or political life. All the research which centers on conventional civic engagement among youth is prone to be overlooked by the researchers of so called "old-fashioned" civic engagement school. Therefore, the concept of engaged youth facilitates the new wave of civic actions in online spheres such as Facebook, Twitter and others.

Facebook is the most advanced social network online, where young people can decide what kind of civic engagement they prefer to do. As mentioned above, people can influence and even change the dynamic of the state of democracy. As Facebook implements new rules or even restrictions on election campaigns, where it is necessary to cite where the fundings are coming from, it stresses the need of political mix – openness and boundaries. It is evident that social groups in this network, usually formed from young people are getting more and more equal or even more influential than regular political formations. It is necessary that political leaders and policymakers understood that this social change is not getting to downhill, and the need to adapt will be more and more evident.

As far as democratization, it is important to understand that in Western or East-Middle European spaces, the change of youth political engagement is happening within the space of democratization and de-democratization at the

²⁷ E. Kestilä-Kekkonen, Anti-party Sentiment Among Young Adults, *Young* 17(2)/2009, pp. 145–165, doi: 10.1177/110330880901700203; M. Kitanova, Youth political participation in the EU: evidence from a cross-national analysis, *Journal of Youth Studies*, 2019, doi: 10.1080/13676261.2019.1636951; J. Sloam, Diversity and Voice: The Political Participation of Young People in the European Union, *The British Journal of Politics and International Relations*, 18(3)/2016, pp. 521–537, doi: 10.1177/1369148116647176.

same time. As Laurėnas pointed out, democratization and de-democratization in contemporary geopolitical spheres can act in parallel. It opens whole new paradigm in which young people play almost a decisive role²⁸. Since the separation of democratization and de-democratization loses its analytical efficiency, it is valuable to analyze the parallel mentioned above, especially when it lets us to cover the new ways of civic expression.

According to D. Campbell, it is no surprise, that social explanations, and social networks in particular have not been more central to the study of political participation before. Educational attainment pertains to social networks because of the social status conferred by advanced education. More education means more social status. More status means a greater stake in the outcomes of the political system, a greater incentive to participate, and a louder voice in elected officials' ears. This is where social networks come in. As argued by Nie J. Junn, K. Stehlik-Barry the status conferred by one's level of education depends on the "educational environment" education level measured at the aggregate, not individual level²⁹. Specifically, social status is a matter of comparing your educational attainment to those around you, specifically those in your generational cohort³⁰.

The study by S. Masiha and his colleagues³¹ explored the significant correlation between the sharing political views on Facebook in different ways and their role in motivating the youth for political participation, and suggested that "organization related to information technology such as institutes of information technology and ministry of information technology need to introduce social media platform like Facebook for freedom of expression for social and particularly political problems in the society." However, there are also some researches who show that the connection between social media and civic activities promotion is not always positive. After examining the impact of both media tools and participant inclusion in organizational efficacy and controlling for various organizational characteristics, S. Gaby concluded that using media tools is not sufficient to increase efficacy since the way they are used also matters and suggests that inclusion of the youth in daily decision making

²⁸ V. Laurėnas, *Spartėjanėcios visuomenės politinis rėžimas*, Klaipėda: Klaipėda University Press 2017.

²⁹ N.H. Nie, J. Junn, K. Stehlik-Barry, *Education and democratic citizenship of America*, Chicago: University of Chicago Press, p. 34.

³⁰ D.E. Campbell, Social Networks and Political Participation, *Annual Review of Political Science*, 16:1/2013, pp. 33–48.

³¹ S. Masiha, U.Habiba, Z. Abbas, M.Saud, S. Ariadi, Exploring the Link between the Use of Facebook and Political Participation among Youth in Pakistan, *Journal of Political Sciences & Public Affairs*, 6(1)/2018, pp. 1–7.

processes, however, increases organizational efficacy and the relationship is robust by the inclusion of organizational characteristics³².

According to Audit of Political Participation of 2019 which was conducted in England, the vast majority of people are not quite attentive in taking part in political decision-making: they want their representatives to do this for them. Since they want their voice to be heard in the process, they do not look forward to or desire a bigger level of engagement. If they do get involved, they prefer options that demand little by way of sustained time and commitment³³.

On the other hand, electronic voting or e-voting is a way of involving young people. It could be argued that if people spend time online more and more, then it is very possible that they will adapt their behavior when it comes to voting. It could be evident that if the normative power will continue to be behind the trends of online behavior then e-voting is a clear way of altering that situation.

There is a two-sided situation when it comes to implementing such norms of dutiful citizenship. One of the pros are that e-voting increases electoral participation, therefore the democratization in so far as representation efficiency gets more stable ground. Also it decreases the costs. On the other hand, there is no possibility of confirming the votes or even the possibility of error. Moreover one of the biggest problems is the protection of anonymity.

Also it is not very convenient for politicians who tend to rely on older generations of voters. As mentioned above, the usual policy is in hand with voting turnouts. It is quite clear that in short-term it will stay more the same, because although youth stance is likely to continue to gain its momentum, the older generation is still a force to be reckoned with and the data of turnouts show that.

Conclusion

Democracy is not a given form of governance, but rather an evolutionary outcome of multidimensional approach towards governing people. Post-soviet states or the space of post-communism are one of the most evident examples of governance evolution. An argument can be made that is caused by soft power of democracy. Therefore the attitude of young people towards civic engagement as political participation could be a presupposing factor of democratization in so far as it is stimulated by political agendas and policies. Dutiful citizenship is a safe context to summarize the boundaries of rights and

³² S. Gaby, *Media Use and Participant Inclusion: Influences on Efficacy in Paid Staff Youth Nonprofit Civic Organizations*, *Social Movements and Media*, 14/2017, pp. 209–240.

³³ Audit of Political Engagement 16. The 2019 Report. London: Hansard Society, pp. 1–54.

responsibilities of the society and what challenges these political agendas are facing in a context of youth civic participation.

Young people turnout is increasing therefore youth stance is likely to get its momentum. It could be evident in both post-communist states, controlled and consolidated democracies. Online voting is established in some democratic countries, but this way of new-age political participation still does not correlate with political, social reality. This is one of reasons why political agendas and political participation of young people does not complement one another.

The shift of balance is still up to sustainability. The protest culture of youth is visible both in a platform of social networking and in electoral turnouts. Therefore the social change driven by technology and globalization should be implemented and represented in political agendas in order to complement the needs of various social groups, social movements. As the evidence presented above suggests that the highest success of online civic and especially political engagement rises from those groups who had pre-existing social background and social awareness.

Bibliography

- A. A. K. *How did Estonia become a leader in technology*, 2013, <https://www.economist.com/the-economist-explains/2013/07/30/how-did-estonia-become-a-leader-in-technology>.
- Audit of Political Engagement 16. The 2019 Report. London: Hansard Society.
- Barnes S., Kaase M., *Political Activity: Mass Participation in Five Western Democracies*, London: Sage 1979.
- Bourne P.A., Unconventional Political Participation in a Middle-Income Developing Country, *Current Research Journal of Social Sciences* 2(2)/2010
- Collin P., The civic web: young people, the internet and civic participation, *Information, Communication & Society*, 18:12/2015, doi: 10.1080/1369118X.2014.979219.
- Campbell D.E., Social Networks and Political Participation, *Annual Review of Political Science* 16:1/2013.
- Constanza-Chock S., *New Social Movements in Network Society*, in: Big Brother and Empowered Sisters: The Role of New Communication Technologies in Democratic Processes. Proceedings of a Conference and Workshop in Uppsala, eds. L. Rudebeck, J. Hellstrom and M. Melin, Uppsala: Uppsala University 2009.
- Feather J., *Theoretical Perspectives on the Information Society*, in: *Challenge and Change in the Information Society*, eds. S. Hornby, Z. Clarke, London: Facet Publishing 2003.

- Flash Eurobarometer 455. 2017. European Commission. Public Opinion, <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2163>.
- Gaidai D., Zarembo K., Litra L., Lymar O., Solodkyy S., *Ukrainian “Generation Z”: Attitudes and Values*, <http://neweurope.org.ua/en/analytics/ukrayinske-pokolinnya-z-tsinnosti-ta-oriyentyry/>.
- Gaby S., Media Use and Participant Inclusion: Influences on Efficacy in Paid Staff Youth Nonprofit Civic Organizations, *Social Movements and Media*, 14/2017.
- Herrera L., *Wired Citizenship: Youth Learning and Activism in the Middle East Critical Youth Studies*, 2014.
- Huntington S., Democracy’s third wave, *Journal of Democracy* 2/1991.
- Jiang J., Kontauts A., How Social Media Affect Youth Civic Participation in China, *Regional Formation and Development Studies*, 2019, doi: 10.15181/rfds.v27i1.1866.
- Jenkins G., *The Adelphi Papers*, 41/2001, Issue 337: Context and Circumstance: The Turkish Military and Politics.
- Jenkins H., *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*, New York: New York University Press 2008.
- Kestilä-Kekkonen E., Anti-party Sentiment Among Young Adults, *Young*, 17 (2)/2009, doi: 10.1177/110330880901700203.
- Krueger B.S., Assessing the Potential of Internet Political Participation in the United States: A Resource Approach, *American Politics Research*, 30(5)/2002, doi: 10.1177/1532673X02030005002.
- Laurėnas V., *Spartėjančios visuomenės politinis režimas*. Klaipėda: Klaipėda University press 2017.
- Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos veiklos ataskaita 2017, <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=35aay0hlx&documentId=d8201ec118f411e7b6c9f69dc4ecf19f&category=TAK>.
- Lim N., Novel or Novice: Exploring the Contextual Realities of Youth Political Participation in the Age of Social Media, *Philippine Sociological Review*, 57/2009. Retrieved January 14, 2020, www.jstor.org/stable/23898344.
- Kitanova M., Youth political participation in the EU: evidence from a cross-national analysis, *Journal of Youth Studies*, 2019, doi: 10.1080/13676261.2019.1636951.
- Masiha S., Habiba U., Abbas Z., Saud M., Ariadi S., Exploring the Link between the Use of Facebook and Political Participation among Youth in Pakistan, *Journal of Political Sciences & Public Affairs*, 6(1)2018.
- Mayer A.K., *The Journal of Politics*, 73(3)2011 (Aug. 3, 2011).
- Мищенко М., *Вік, освіта, регіон. Хто і за кого голосував у першому турі виборів президента України*, Razumkov centre, <https://nv.ua/ukr/>

- ukraine/politics/vik-osvita-region-hto-i-za-kogo-golosuvav-u-pershomu-turi-vivoriv-prezidenta-ukrajini-50015586.html?prefer_lang=ukr.
- Nie N.H., Junn J., Stehlik-Berry K., *Education And Democratic Citizenship In America*, Chicago: University of Chicago Press 1996.
- Nikolayenko O., The Revolt of the Post-Soviet Generation: Youth Movements in Serbia, Georgia, and Ukraine, *Comparative Politics*, 39(2)/2007, Retrieved January 14, 2020, from www.jstor.org/stable/20434032.
- Norris P., *Young People and Political Activism: From the Politics of Loyalties to the Politics of Choice?* Paper presented to the council of Europe Symposium, 'Young people and democratic institutions: From disillusionment to participation', Strasbourg, November 27–28, 2003.
- Putnam R.D., Bowling Alone: America's Declining Social Capital, *Journal of Democracy*, January 1995.
- Putnam R.D., Our Civic Life in Decline, 2016, <https://www.youtube.com/watch?v=2ZHZc-kcyQQ&t=2153>.
- Rheingold H., *Smart Mobs: The Next Social Revolution*, Cambridge, MA: Perseus 2002.
- Sloam J., Diversity and Voice: The Political Participation of Young People in the European Union, *The British Journal of Politics and International Relations*, 18 (3)/2016, doi: 10.1177/1369148116647176.
- Spanning R., Ogris G., Gaiser W., *Youth and Political Participation in Europe: Results of the Comparative Study of EUYOUNG*, 2008.
- Srivastava M., *How Erdogan turned to social media to help foil coup in Turkey*, 2016, <https://www.ft.com/content/3ab2a66c-4b59-11e6-88c5-db83e98a590a>.
- The 2019 Post-Electoral Survey Have European Elections Entered a New Dimension? Eurobarometer Survey 91.5 of the European Parliament. A Public Opinion Monitoring Study.
- Tilly C., *Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press 2007, doi: 10.1017/CBO9780511804922.
- Toumioja E., *The Role of Soft Power in EU Common Foreign Policy*, International Symposium on Cultural Diplomacy Berlin 2009.
- Van Deth J.W., *Studying Political Participation: Towards a Theory of Everything?*, Paper presented at the Joint Sessions of Workshops of the European Consortium for Political Research, Grenoble, April 6–11, 2001.
- Verba S., Nie N., Kim J., *Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison*, London: Cambridge University Press 1978.
- Webster F., *Theories of the Information Society (2nd ed.)*, London: Routledge 2002.
- Young Citizens and New Media*, ed. Dahlgren P., New York: Routledge 2007, doi: 10.4324/9780203941638.

Julia Jaroszewska
Uniwersytet Warszawski
Northeastern Illinois Univeristy

Zależność pomiędzy partycypacją wyborczą, systemem wyborczym i satysfakcją z demokracji

Summary

The article presents the relationship between the electoral system and satisfaction with democracy. Its aim is to check how the perception of democracy and electoral attitudes are influenced by particular sociodemographic factors which differentiate Polish society. The analysis of this issue is important to find out whether citizens are satisfied with the current electoral system and whether this system should be changed. In the study the analysis concerns data from one country, the so-called "country level". Poland was selected for the study. The survey analyses small and large constituencies (size of the constituencies and their impact on the satisfaction with democracy and the electoral system in force). The variable that depends on the survey is satisfaction with democracy. Independent variables in the survey include socio-demographic factors such as age, education, place of residence, income per capita and assessment of one's own material situation. In order to achieve the aim of the study, several studies on satisfaction with democracy and the participation of Poles in electoral procedures were analyzed. The study put forward hypotheses that have been confirmed and proven. In the results of the survey we can read that the majority of Poles consider democracy to be the best form of government. The article proves how much our assessment of the functioning of democracy is determined primarily by the indicated independent variables, as well as the electoral system that is closely related to them. The article helps the reader to understand the relationship between the system of governance and the electoral system and the activity, participation, satisfaction of Polish citizens.

Key words: democracy, electoral system, elections, participation, electoral activity, citizens, equality, inequality

Wstęp

Jaka jest zależność między demokracją a systemem wyborczym? Na początek warto zdefiniować pojęcia. Demokracja jest to system rządów (reżim polityczny, ustroj polityczny) i forma sprawowania władzy, w którym źródło władzy stanowi wola większości obywateli (sprawują oni rządy bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawicieli). W XXI wieku powszechną formą ustroju demokratycznego jest demokracja parlamentarna. System wyborczy to z kolei zbiór przepisów wchodzących w skład tzw. prawa wyborczego, regulujących sposób przeprowadzenia wyborów, a w szczególności zasady wyłaniania ich zwycięzców i podziału mandatów. Jeżeli więc źródłem władzy w demokracji jest wola większości, to system wyborczy powinien taką większość wyłonić.

W Polsce obowiązującym systemem wyborczym jest ordynacja większościowa. System wyborczy większościowy opiera się na tym, że w każdym okręgu wyborczym wybierany jest tylko jeden lub kilku kandydatów, w zależności od wielkości okręgu, osiągający największą liczbę głosów. Taki sposób powoływania przedstawicieli w istocie prowadzi do tego, że małe ugrupowania nie są w stanie wygrać, a co za tym idzie na scenie politycznej pojawia się mniejsza liczba partii, dąży się do systemu dwubiegunowego przy zachowaniu silnej pozycji partii opozycyjnej. Jednakże z drugiej strony wiele opinii i stanowisk zostaje pominiętych, niedopuszczonych do głosu. Wybory w takiej sytuacji dokonywane są między konkretnymi osobami. Ważny jest też aspekt znacznej liczby głosów utraconych, to znaczy głosów wyborców, które zostały oddane na kandydatów przegranych.

Ordynacja większościowa obowiązuje obecnie w Polsce przy wyborach do Senatu oraz wyborze na prezydenta RP. W wyborach do Senatu obowiązuje zasada większości względnej, znaczy to tyle, że mandat otrzymuje kandydat, który zdobył najwięcej głosów. W wyborach prezydenckich natomiast obowiązuje zasada większości bezwzględnej, co oznacza, że wygrywa kandydat, który zdobył ponad połowę wszystkich ważnych głosów w wyborach.

Ordynacja większościowa skutkuje wieloma konsekwencjami, wpływającymi na postawy wyborcze obywateli. Dla przykładu podczas wyborów prezydenckich, w których pojawia się konieczność przeprowadzenia drugiej tury, jej podstawowym następstwem jest redukcja liczby kandydatów podlegających głosowaniu. Konsekwencją takiego stanu rzeczy, dla części osób biorących udział w pierwszej turze wyborów, jest brak możliwości oddania głosu na uprzednio preferowanego kandydata. Sytuacja ta może implikować wiele zachowań wśród głosujących. Począwszy od braku udziału w drugiej turze wyborów lub oddania świadomie głosu nieważnego przez głosowanie negatywne aż do przeniesienia preferencji wyborczych.

Przedmiotem rozważań jest stan zadowolenia społeczeństwa z demokracji, który przekłada się na postawę aktywną bądź bierną wobec uczestnictwa w życiu społeczno-politycznym w kraju. W pracy stawiam pytanie badawcze: W jaki sposób większościowy system wyborczy wpływa na postawy wyborcze?

Z akademickiego punktu widzenia próby odpowiedzi na to pytanie wydają się bardzo ważne z wielu powodów. System większości bezwzględnej, stosowany w przypadku wyborów prezydenckich w Polsce implikuje szereg konsekwencji politycznych. System większościowy generuje określone zachowania wyborcze, poczynając od zmiany kształtowania preferencji wyborczych aż do generowania chwiejności wyborczej i alokacji poparcia. Analiza tego pytania jest ważna również po to, by móc dowiedzieć się, czy Polacy są zadowoleni z obowiązującego systemu wyborczego i czy ewentualnie należałoby ten system zmienić. Badanie miałoby na celu sprawdzenie, jak na postrzeganie demokracji i na postawy wyborcze wpływają poszczególne czynniki socjodemograficzne, które różnicują polskie społeczeństwo.

Argumenty

Istnieje wiele badań, które analizują poziom zadowolenia z życia, porównując do siebie wskaźniki pochodzące z różnych krajów. Jednym z elementów takiego badania jest zwykle badanie zadowolenia z demokracji. Na ogólny poziom zadowolenia wpływa wiele czynników, m.in. demokracja. Najszcześliwsze narody to te, które dają obywatelom najwyższą swobodę i gdzie obywatele są najbardziej zadowoleni z systemu demokratycznego. Najważniejszym demokratycznym prawem obywatela we wszystkich państwach demokratycznych jest prawo do brania udziału w wyborach jako wyborca i kandydat do danego ciała tworzącego państwo demokratyczne (sejm, senat, prezydent itp.).

W proponowanym badaniu analiza nie będzie dotyczyła porównywania danych z wielu krajów, lecz danych pochodzących z jednego państwa (ang. *country level*). Do badania została wybrana Polska. Analizie poddane zostaną małe i duże okręgi wyborcze (wielkość okręgów a jej wpływ na satysfakcję z demokracji i obowiązującego systemu wyborczego).

W Polsce z wielu powodów tematyka demokracji od 1989 roku jest bardzo ważna i zajmuje w publicznym dyskursie centralne miejsce. Wiele się o niej mówi i pisze, poddaje się ocenie jej jakości, opisuje procesy demokratyzacji i demokratycznej konsolidacji. Sprawnie i efektywnie działający system demokratyczny jest warunkiem sprzyjającym rozwojowi społeczeństwa na bardzo wielu płaszczyznach. Czasami dla niektórych aspektów życia wspólnoty jest wręcz warunkiem koniecznym. W Polsce od samego początku demokratycznej transformacji w dyskusji publicznej często pojawia się argument

wskazujący na niedoskonałość polskiego systemu demokratycznego, na jego niską jakość czy wręcz wskazuje się na jego kryzys. Często jednak krytyka ta jest bezpodstawną. Nie bazuje ona na twardych danych, odwołuje się do ulotnych wrażeń. Ważnym problemem polskich dyskusji na temat demokracji jest to, że brakuje nam standardów, wzorców typu idealnego, do których można by się odwołać, oceniając jakość polskiej demokracji. Często wyobrażenia o dobrze działającym systemie demokratycznym są bardzo od siebie różne, a czasami nawet rozbieżne.

Polacy postrzegają demokrację przede wszystkim jako ład pluralistyczny, charakteryzujący się swobodami politycznymi i respektowaniem praw obywatelskich, wraz z prawem do równości płci¹. Skojarzenia odnoszące się do demokracji są uwarunkowane w znacznym stopniu takimi charakterystykami społecznymi, jak: wykształcenie, wiek, poziom dochodów i warunki materialne oraz wielkość miejsca zamieszkania. Ta odkryta zależność nie oznacza, że – przykładowo – ludzie z wyższym wykształceniem postrzegają demokrację zupełnie odmiennie niż osoby posiadające wykształcenie podstawowe, ale można wyraźnie zaobserwować różnice w skali akceptowania bądź odrzucania pewnych twierdzeń. Obywatele z wyższym i średnim wykształceniem w znacznie większym stopniu utożsamiają demokrację ze swobodami politycznymi niż czynią to osoby z wykształceniem podstawowym. Podobną zależność można zaobserwować w przypadku skojarzeń łączących demokrację z uczestnictwem obywateli w życiu społecznym i politycznym. W inną stronę przesuwa się jednak sposób postrzegania demokracji jako ładu służącego polepszeniu materialnych warunków życia. W tym przypadku obywatele z wyższym i średnim wykształceniem skłonni są w większości liczącej ponad połowę uważać, że demokracja zapewnia także lepsze warunki bytu. Podczas gdy osoby z podstawowym i zawodowym wykształceniem w większości uznają (podobnie jak to jest wśród ogółu obywateli), że poprawa warunków życia nie ma związku z demokracją². Interesujące jest spostrzeżenie, że identyczne właściwie zależności można odkryć między postrzeganiem demokracji a wysokością dochodów, wiekiem obywateli i miejscem zamieszkania. Inaczej mówiąc, osoby o wyższych dochodach oraz ludzie młodszy, a także mieszkańcy dużych i wielkich miast reagują w sposób bardzo podobny, jak Polacy mający wyższe wykształcenie³. Zbieżność skojarzeń i tendencji w reagowaniu na słowo „demokracja” jest bardzo wysoka.

System wyborczy w Polsce, tak jak w większości państw demokratycznych, opiera się na zasadach zawartych w Konstytucji RP. Jest on tak za-

¹ Polski Sondaż Wyborczy, 2005 rok.

² J. Garlicki, *Spoleczne determinanty zmian w postrzeganiu demokracji w trakcie procesu transformacji systemu w Polsce*, „Studia Politologiczne”, vol. 11, s. 12.

³ Ibidem, s. 16–17.

pisany, by gwarantował uczciwe przeprowadzenie wyborów i wyłonienie w nich reprezentantów, których wskażą obywatele. W systemie wyborczym obowiązującym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej na urząd prezydenta zostaje wybrana osoba w wyborach większościowych, która w głosowaniu powszechnym zdobyła ponad połowę ważnych głosów⁴. Jeżeli w pierwszym głosowaniu żaden z kandydatów nie uzyskał poparcia ponad 50% wyborców, to ordynacja wyborcza wskazuje na potrzebę przeprowadzenia drugiej tury wyborów, do której awansuje dwóch kandydatów, którzy w pierwszym głosowaniu zdobyli największy odsetek głosów⁵. System wyborczy obowiązujący w Polsce w wyborach prezydenckich jest systemem większości bezwzględnej, zwanej również absolutną⁶.

W odróżnieniu od systemu większości względnej system ten ustanawia zasadnicze kryterium umożliwiające zdobycie mandatu do sprawowania urzędu, które podyktowane jest zdobyciem ponad 50% wszystkich głosów. Jak zostało wskazane wyżej, jeżeli taka sytuacja nie następuje w pierwszym głosowaniu, należy przeprowadzić drugą turę, w której znajdują się dwaj kandydaci, którzy uprzednio uzyskali najlepszy wynik. System większości względnej nie implikuje natomiast potrzeby przeprowadzenia drugiej tury, a mandat zdobywa osoba, która spośród wszystkich kandydatów uzyskała najlepszy wynik.

Ważnym zagadnieniem z punktu widzenia zadowolenia z demokracji jest nastawienie społeczeństwa do takiego systemu rządzenia i towarzysząca mu skłonność do partycypacji politycznej, czyli do uczestniczenia w życiu politycznym kraju. Na temat stosunku Polaków do demokracji przeprowadzono wiele badań oraz poświęcono mu niejedną publikację. Z wielu powodów warto zastanowić się nad tym, co wynika z tych badań i jak można charakteryzować właściwy Polakom sposób postrzegania demokracji⁷.

Udział w wyborach w dużej mierze uzależniony jest od zadowolenia z obowiązującego systemu demokratycznego i od ordynacji wyborczej, która wydaje się obywatelom dobra albo nie. Zdaniem trzech czwartych (76%) Polaków demokracja ma przewagę nad wszystkimi innymi formami rządów – wynika z badania CBOS (Centrum Badania Opinii Publicznej). Zmiany polityczne, jakie nastąpiły w Polsce po ostatnich wyborach parlamentarnych, wpłynęły zauważalnie na stosunek Polaków do rządów demokratycznych i niedemokratycznych oraz na ogólną identyfikację z systemem politycznym. W 2017 roku obok wzrostu niezadowolenia ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju. Można było zaobserwować wzmoczenie nastrojów prodemo-

⁴ Art. 127.4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

⁵ Art. 292.2. Kodeksu wyborczego.

⁶ Ibidem.

⁷ J. Garlicki, op. cit., s. 16–17.

kratycznych: spadek poziomu alienacji politycznej, czyli obojętności wobec tego, jaki system obowiązuje w Polsce, bardziej krytyczny stosunek do rozwiązań niedemokratycznych i umocnienie się przekonania o wyższości demokracji nad innymi formami rządów⁸. Jak pokazują badania CBOS, we wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych przeważa przekonanie o wyższości demokracji nad innymi formami rządów. Można zauważyć, że w pewnym stopniu sprzyjają mu wyższe wykształcenie respondentów, zamieszkiwanie w aglomeracjach i wysokie dochody przypadające na osobę w gospodarstwie domowym, natomiast nieco rzadziej niż inni zgadzają się z tym stwierdzeniem badani mający wykształcenie podstawowe, gimnazjalne lub zasadnicze zawodowe i uzyskujący najniższe dochody *per capita*⁹.

Cechą społeczno-demograficzną najbardziej różnicującą stosunek Polaków do demokracji jest wykształcenie. Najniższy poziom poparcia dla demokracji odnotowaliśmy wśród badanych z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i zasadniczym zawodowym. Znacznie wyższym poparciem dla demokracji i odrzuceniem rozwiązań niedemokratycznych charakteryzują się respondenci z wykształceniem średnim, ale najwyżej cenią demokrację i odrzucają inne formy rządów absolwenci wyższych uczelni. Stosunek do demokracji wiąże się z deklarowaną przez badanych partycypacją wyborczą. W tegorocznych i poprzednich wyborach do Parlamentu Europejskiego, ostatnich wyborach do Sejmu i Senatu RP oraz prezydenckich najczęściej brali udział ci, którzy są zdecydowanymi zwolennikami demokracji. Zwolennicy demokracji częściej także niż pozostali badani deklarują chęć głosowania w hipotetycznych wyborach do parlamentu krajowego¹⁰.

Skojarzenia odnoszące się do demokracji są uwarunkowane takimi czynnikami jak wykształcenie, wiek, poziom dochodów i warunki materialne oraz miejsce zamieszkania. Ta zależność nie oznacza, że – przykładowo – ludzie z wyższym wykształceniem postrzegają demokrację zupełnie odmiennie niż osoby mające wykształcenie podstawowe. Można jednak wyraźnie zaobserwować różnice w skali akceptowania bądź odrzucania pewnych twierdzeń. Obywatele z wyższym i średnim wykształceniem w znacznie większym stopniu utożsamiają demokrację ze swobodami politycznymi niż robią to osoby z wykształceniem podstawowym¹¹.

⁸ Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS), *Polacy o demokracji*, Raport z badania nr 14/2017, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_014_17.PDF [dostęp: 6.02.2020].

⁹ Ibidem.

¹⁰ Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS), *Stosunek do demokracji i jego praktyczne konsekwencje*, Raport z badania nr 105/2014, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_105_14.PDF [dostęp: 6.02.2020].

¹¹ Ibidem.

Podobną zależność można zaobserwować w przypadku skojarzeń łączących demokrację z uczestnictwem obywateli w życiu społecznym i politycznym. W inną stronę przesuwają się jednak sposoby postrzegania demokracji jako ładu służącego polepszeniu materialnych warunków życia. W tym przypadku obywatele z wyższym i średnim wykształceniem skłonni są w większości liczącej ponad połowę uważać, że demokracja zapewnia także lepsze warunki bytu. Podczas gdy osoby z podstawowym i zawodowym wykształceniem w większości uznają (podobnie jak to jest wśród ogółu obywateli), że poprawa warunków życia nie jest związana z demokracją. Interesujące jest spostrzeżenie, że identyczne właściwie zależności można odkryć między postrzeganiem demokracji a wysokością dochodów, wiekiem obywateli i miejscem zamieszkania. Inaczej mówiąc, osoby o wyższych dochodach oraz ludzie młodszy, a także mieszkańcy dużych i wielkich miast reagują w sposób bardzo podobny do tego, jak Polacy mający wykształcenie wyższe. Zbieżność skojarzeń i tendencji jest w reagowaniu na słowo demokracja bardzo wysoka.

Istnienie dużych i małych okręgów ma przełożenie na wynik wyborów. Partie koncentrują swoje kampanijne wysiłki w okręgach, w których mają szansę na zwycięstwo – proces ten dotyczy w tym samym stopniu struktur partyjnych jak i działań poszczególnych kandydatów. Wyborcy zaś, chcąc, by ich głos miał przełożenie na zwycięstwo wyborcze, głosują na kandydata mającego realne szanse wygrać, a niekoniecznie najlepiej wyrażającego ich poglądy. Głosowanie ma więc często charakter nie za określonym kandydatem, lecz przeciwko jego konkurentowi.

Takie podejście do głosowania wpływa również na wypracowywanie porozumień między partiami o zbliżonych elektoratach, które nie wystawiają kandydatów mogących ze sobą rywalizować. Tym samym zawężeniu ulega oferta na rynku wyborczym, a obywatele skupiają się wokół dwóch największych obozów politycznych. Proces ten został zdefiniowany w ramach tak zwanego prawa Duvergera, zgodnie z którym jednomandatowe okręgi sprzyjają kształtowaniu się systemów dwupartyjnych.

Znaczenie głosu wyborczego ma wpływ na społeczną partycypację. System, w którym wynik jest w dużej mierze do przewidzenia, a zwycięzca bierze wszystko (z każdego okręgu wchodzi do parlamentu przecież tylko jeden polityk), ma bezpośredni wpływ na zainteresowanie udziałem w procesie wyborczym. Obywatele – antycypując wyborczy rezultat – nie idą więc do wyborów lub z biegiem lat coraz mniej interesują się procesem wyborczym, widząc, że ich głos pozostaje bez znaczenia w budowaniu składu parlamentu. Te dwa zjawiska mają odzwierciedlenie w wyborczej frekwencji.

W badaniu postawionych zostało kilka hipotez:

Hipoteza 1. Demokracja jest najbardziej pożądaną formą rządów.

Hipoteza 2. Czynniki społeczno-demograficzne, takie jak płeć, wykształcenie i stan majątkowy, mają wpływ na zadowolenie z demokracji.

Hipoteza 3. Osoby starsze są mniej zadowolone z demokracji niż osoby młodsze.

Hipoteza 4. Niskie wykształcenie koreluje silnie z brakiem sprecyzowanych poglądów politycznych i niechęcią do brania udziału w wyborach.

Hipoteza 5. Wynik wyborów w dużej mierze zależy od wielkości miejsca zamieszkania wyborców.

Zmienna zależna w badaniu to satysfakcja z demokracji.

Zmienne niezależne w badaniu to m.in. czynniki społeczno-demograficzne, takie jak wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania, dochody *per capita* i ocena własnej sytuacji materialnej.

Dane oraz metody

Aby zrealizować cel badania, analizie poddanych zostało kilka badań dotyczących satysfakcji z demokracji i udziału Polaków w procedurach wyborczych¹². Badania zadowolenia z demokracji przeprowadzane są w Polsce cyklicznie. Ich realizacją zajmuje się m.in. Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS). Badania zadowolenia z demokracji zawierają oprócz pytań kwestionariuszowych również badania metryczkowe. Centrum Badania Opinii Społecznej analizuje stosunek Polaków do demokracji, to, jak oni postrzegają system demokratyczny na tle innych rozwiązań systemowych, z jakimi zasadami społeczno-politycznymi na ogół kojarzy się demokrację i w jakim stopniu są one realizowane w Polsce.

Pytania metryczkowe stanowią integralną część kwestionariusza i dostarczają autorowi badania licznych informacji dotyczących respondentów na temat ich cech społeczno-demograficznych. Metryczka analizowana jest ze szczególną dokładnością, gdyż w niej znajdują się pytania dotyczące bezpośrednio celu badania. W toku dalszych analiz dzięki powiązaniom między pytaniami kwestionariusza i pytaniami metryczkowymi autor może wyciągnąć dodatkowe wnioski z przeprowadzonego badania (np. płeć respondenta wpływa na wynik badania).

¹² *Opinie o demokracji*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań nr 75/2018. *Wybory samorządowe, znaczenie gotowości uczestnictwa oraz zainteresowanie decyzjami władz różnych szczebli*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań nr 23/2018. *Polacy o demokracji*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań nr 125/2013.

PYTANIA METRYCZKOWE:

Płeć

- Kobieta
- Mężczyzna

Miejsce zamieszkania

- Wieś
- Miasto liczące do 20 tys. mieszkańców
- Miasto liczące powyżej 20 tys. i poniżej 100 tys. mieszkańców
- Miasto liczące powyżej 100 tys. i poniżej 500 tys. mieszkańców
- Miasto powyżej 500 tys. mieszkańców

Dochody *per capita* (na głowę)

- do 899 zł
- od 900 do 1299 zł
- od 1300 do 1799 zł
- od 1800 do 2499 zł
- 2500 zł i więcej

Wykształcenie

- Podstawowe
- Zawodowe
- Średnie
- Wyższe i więcej

Wiek

- 18–24 lata
- 25–34 lata
- 35–44 lata
- 45–54 lata
- 55–64 lata
- 65 lat i więcej

Ocena własnych warunków materialnych

- Zła
- Średnia
- Dobra

Badani przez CBOS odpowiadali m.in. na pytania:

1. Czy zgadza się Pani/Pan ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad innymi formami rządów?
 - Zgadzam się

- Nie zgadzam się
 - Trudno powiedzieć
2. Czy zgadza się Pani/Pana ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pani/Pan nie ma znaczenia, czy w kraju rządy są demokratyczne albo niedemokratyczne?
- Zgadzam się
 - Nie zgadzam się
 - Trudno powiedzieć
3. Jak jest Pani/Pan zadowolona/y z funkcjonowania demokracji w Polsce?
- Zadowolony
 - Niezadowolony
 - Trudno powiedzieć
4. Czy gdyby w ciągu miesiąca odbywały się wybory prezydenckie wzięłaby Pani/Pan w nich udział?
- Tak
 - Nie
 - Nie wiem

Badani pytani byli również o to, jaką partię polityczną popierają i jakie są ich poglądy polityczne (lewicowe, prawicowe etc.).

Badanie przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (ang. *face-to-face*) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 10–17 maja 2018 roku na liczącej 1121 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

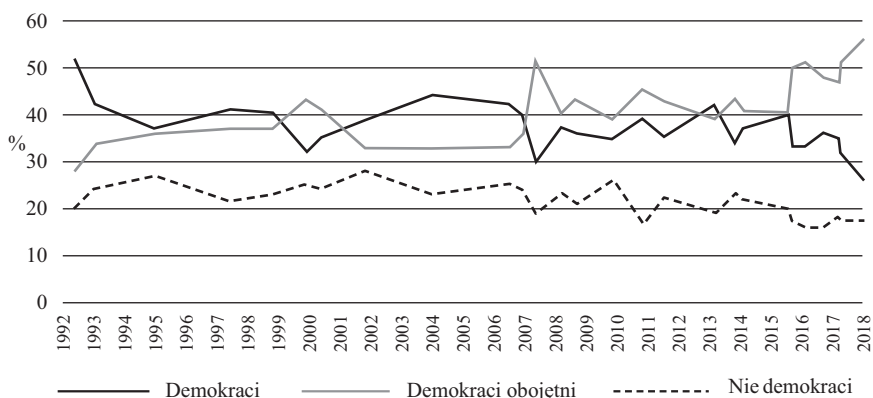
Rezultaty

W najnowszym badaniu Centrum Badania Opinii Społecznej przeprowadzonym na reprezentatywnej grupie dorosłych Polaków widać wyraźnie, że stosunek Polaków do demokracji bardzo się zmienia i z roku na rok jest coraz lepszy¹³. Może mieć to związek z poprawiającą się koniunkturą w Polsce i z coraz większym zadowoleniem Polaków ze swojej sytuacji materialnej. Polacy zarabiają więcej, choć nadal mniej niż na Zachodzie, i są coraz lepiej wykształceni. W ślad za tym może iść większa świadomość polityczna i lepsze zrozumienie dla demokracji i dla wyborczych procedur. Stosunek Polaków do demokracji badany jest przez Centrum Badania Opinii Społecznej od

¹³ *Opinie o demokracji*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań nr 75/2018.

1992 roku. Niemal od początku lat dziewięćdziesiątych większość Polaków uważa demokrację za najlepszą formę rządów.

Trzy czwarte badanej grupy uważa, że demokracja jest najlepszą formą rządów. Co ósma osoba twierdzi, że jest przeciwnie. Postawa demokratyczna jest wyraźna od lat. 56% badanych osób ma czystą prodemokratyczną postawę. Jak pokazuje wykres 1 jest to najlepszy wynik od 1992 roku.

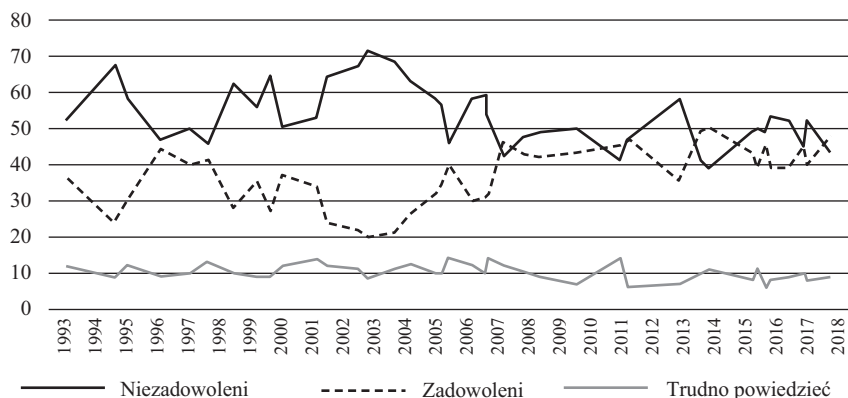

Wykres 1. Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Opinie o demokracji*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań nr 75/2018.

W porównaniu do badań przeprowadzonych w 2016 i 2017 roku więcej respondentów deklaruje zadowolenie z funkcjonowania demokracji w Polsce niż niezadowolenie. Z najnowszego badania Centrum Badania Opinii Społecznej wynika, że pierwszy raz od czasów ostatnich wyborów parlamentarnych badani zadowoleni z funkcjonowania demokracji (48%) przeważają nad niezadowolonymi (43%). Zadowolenie wzrosło – względem wyniku z sierpnia 2017 roku – o 8 punktów procentowych, natomiast niezadowolenie spadło o 9 punktów. Według danych zebranych przez CBOS od początku ubiegłego roku utrzymuje się najniższy w ostatnim ćwierćwieczu poziom alienacji politycznej i jest obecnie „rekordowo niski”.

Oddzielając od grupy osób uważających demokrację za najlepszą formę rządów te osoby, dla których obowiązujący system polityczny jest obojętny oraz osoby niemające zdania na ten temat, otrzymano poparcie dla demokracji „netto”. Taka „czysta” postawa prodemokratyczna charakteryzuje ponad połowę Polaków (56%), a jej zasięg jest obecnie największy w historii badań CBOS. Podobny entuzjazm wobec demokracji podczas całego monitorowanego okresu badań odnotowano czterokrotnie: w powyborczym sondażu z 2007 roku, w obu pomiarach z 2016 roku oraz w sierpniu ubiegłego roku.

Wykres 2. Ocena zadowolenia z funkcjonowania demokracji w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Opinie o demokracji*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań nr 75/2018.

Demokrację przy jednoczesnym braku alienacji politycznej popierają głównie badani z wyższym wykształceniem, deklarujący lewicowe lub prawicowe poglądy polityczne, zwolennicy Platformy Obywatelskiej, Sojuszu Lewicy Demokratycznej, Nowoczesnej, Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz osoby najlepiej sytuowane, z dużych i największych miast. Na tle innych nieco częściej są to respondenci mający od 25 do 44 lat, czyli osoby w wieku produkcyjnym.

Prawie jedna trzecia ankietowanych (29%) zgodziła się ze stwierdzeniem, że w niektórych sytuacjach rządy niedemokratyczne są lepsze od demokratycznych, a ponad połowa (53%) kwestionuje ten pogląd.

Relatywnie najmniej osób popierających demokrację jest wśród najstarszych ankietowanych, osób z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym lub zasadniczym zawodowym, uzyskujących najniższe dochody *per capita*, niemających sprecyzowanych poglądów politycznych i niezamierzających głosować w wyborach parlamentarnych lub co do tego niepewnych. Osoby, które aprobują demokrację, jednocześnie wykazując obojętność wobec typu rządów w Polsce, to nieco częściej niż przeciętnie mieszkańcy małych miast, uzyskujący wysokie (ale nie najwyższe) dochody *per capita*, respondenci najstarsi, a pod względem preferencji partyjnych – potencjalni wyborcy PiS.

Negatywne zdanie na temat demokracji mają w większości najmłodszy respondenci, badani znajdujący się w złej sytuacji ekonomicznej (niskie dochody *per capita*, niezadowolenie z własnych warunków materialnych), częściej są to mężczyźni. Według informacji podawanych przez CBOS „najbardziej przychylni rozwiązaniom niedemokratycznym są potencjalni wyborcy ugru-

powania Kukiz'15, którzy są w tej sprawie niemal równo podzieleni”. Krytycznie nastawieni wobec takich rozwiązań są głównie zwolennicy PO, Nowoczesnej, a ponadto ankietowani mający wyższe wykształcenie, z gospodarstw domowych o najwyższych dochodach *per capita*, mieszkańcy największych miast oraz respondenci mający od 35 do 44 lat.

Ocena funkcjonowania demokracji jest determinowana przede wszystkim przez poglądy i preferencje polityczne badanych. Według badania CBOS do zadowolonych z funkcjonowania demokracji w Polsce zalicza się znaczna większość wyborców PiS oraz osób identyfikujących się z prawicą. Pod tym względem wyróżniają się ankietowani najstarsi, najslabiej wykształceni, mieszkańcy wsi, respondenci uzyskujący najniższe dochody *per capita*, uczestniczący w praktykach religijnych przynajmniej raz w tygodniu (a szczególnie kilkakrotnie w tygodniu). Negatywnie polską demokrację oceniali głównie zwolennicy Nowoczesnej, SLD, PO, badani niezamierzający głosować lub co do tego niezdecydowani, osoby o poglądach lewicowych i – w mniejszym stopniu – centrowych, nieangażujące się w praktyki religijne lub uczestniczące w nich sporadycznie, a poza tym ankietowani mający wyższe wykształcenie, mieszkańcy dużych i największych miast, respondenci uzyskujący wysokie dochody *per capita*, jak również niezadowoleni z własnej sytuacji materialnej oraz osoby w wieku 25–34 lata i 45–54 lata.

Zadowolenie z funkcjonowania demokracji w Polsce częściej wyrażają osoby, które uznają wyższość tej formy rządów nad innymi rozwiązaniami politycznymi, ale w gruncie rzeczy obojętne wobec typu rządów w naszym kraju. Natomiast zdeklarowani demokraci relatywnie częściej są nią rozczarowani. Niezadowolenie przeważa wśród osób nieceniących demokracji jako formy rządów (w tym niemających sprecyzowanego stanowiska w tej kwestii). W przypadku tych osób może to wynikać bardziej z ogólnego kwestionowania wartości tego systemu niż z dostrzegania mankamentów w jego funkcjonowaniu.

Podsumowanie

Tradycje nowoczesnej demokracji w Polsce nie są długie – II RP demokratyczna była zaledwie kilka lat (od uchwalenia konstytucji marcowej do zamachu majowego). Potem Polacy przez długie dziesięciolecia doświadczali rządów totalitarnych i autorytarnych. Kiedy na Zachodzie społeczeństwa uczyły się przez długie dziesięciolecia zasad działania systemu demokratycznego, tego czym jest społeczeństwo obywatelskie, a nade wszystko – dlaczego władza w demokracji musi być ograniczona, nawet kosztem tego, że bywa nieco mniej skuteczna – Polacy byli uczeni reguł systemu, w którym wola partii

jest wolą narodu. Nie godzili się na to, walczyli z owym systemem, walkę tę wygrali – ale nie zmienia to faktu, że jako społeczeństwo mieliśmy znacznie więcej wiedzy o autorytaryzmie niż demokracji. Stąd po 1989 roku tak ważne było nadrabianie w trybie ekspresowym tych straconych dekad. Demokracja to – zgodnie z pierwszym skojarzeniem – przede wszystkim wolne wybory władz, i takie też wybory zaczęły się odbywać.

W każdym demokratycznym kraju są dwa podstawowe dokumenty, które wpływają zarówno na działanie całego państwa, jak i poszczególnych obywateli. To konstytucja oraz ordynacja wyborcza. W państwie takim jak Polska nie da się rządzić bezpośrednio, dlatego też wyłaniamy przedstawicieli do Sejmu i rad samorządu terytorialnego. W Polsce obowiązuje system proporcjonalny, który polega na głosowaniu na listy partyjne. System większościowy dotyczy tylko głosowania w Senacie i głosowania na prezydenta. Jest to system, który ma swoje zalety i wady, ale który wymaga od wyborców większego zaangażowania. Wyborca, chcąc zagłosować na kandydata, nie na listę, musi go poznać, czyli wykonać określony wysiłek. A to wymaga zaangażowania i dużej politycznej świadomości. Świadomość ta jest tym większa, im większe poparcie dla demokratycznych struktur i narzędzi, które ta demokracja daje.

W pracy analizowanych było kilka hipotez:

Hipoteza 1. Demokracja jest najbardziej pożądaną formą rządów

Polacy krytykują demokrację, ale w zdecydowanej większości popierają ją.

Hipoteza 2. Czynniki społeczno-demograficzne, takie jak płeć, wykształcenie i stan majątkowy, mają wpływ na zadowolenie z demokracji.

Uczestnictwo wyborcze ma w Polsce silny związek ze strukturą społeczną. Okazuje się najmocniej związane z płcią (kobiety głosują mniej chętnie), wiekiem (najczęściej głosują osoby w średnim wieku, młodzi i starsi rzadziej), wykształceniem (im wyższe, tym częstsze uczestnictwo), zamożnością (biedni są bardziej bierni) i częstotliwością praktyk religijnych (regularnie praktykujący chętniej głosują). Te nierówności mają we współczesnych, dużych demokracjach (a więc i w Polsce) fundamentalne znaczenie dla realizacji jednej z podstawowych wartości demokracji – równości.

Hipoteza 3. Osoby starsze są mniej zadowolone z demokracji niż osoby młodsze.

Potwierdzają to badania CBOS. Osoby starsze posiadają zazwyczaj niższe dochody (emerytury w Polsce są na niskim poziomie), ich sytuacja materialna po przejściu na emeryturę znacznie się pogarsza. Dlatego właśnie osoby starsze są niezadowolone z funkcjonującego systemu.

Hipoteza 4. Niskie wykształcenie koreluje silnie z brakiem sprecyzowanych poglądów politycznych i niechęcią do brania udziału w wyborach.

Osoby gorzej wykształcone mają często dużo mniejszą znajomość demokratycznych procedur niż osoby o wykształceniu wyższym. Brak znajomości demokratycznych procedur, instytucji i narzędzi powoduje wyborczą bierność. Uczestnictwo w wyborach jest silnie skorelowane z zainteresowaniem polityką. Udział w głosowaniu to jedynie zakończenie skomplikowanego i wieloaspektowego procesu społecznego, polegającego na zdobyciu konkretnej wiedzy i zbudowaniu przekonania na temat kandydata, partii, programu. Inną cechą silnie związaną z uczestnictwem w wyborach i z wykształceniem jest przekonanie o „obywatelskim obowiązku” głosowania. Liczne analizy dowodzą, że jest to jedna ze zmiennych najlepiej tłumaczących wyborczą aktywność. Równie ważne jest przekonanie o politycznym sprawstwie, silna identyfikacja partyjna, przekonanie o znaczeniu i wadze własnego głosu (i jego wpływie na wynik wyborów). Osoby z niższym wykształceniem gorzej postrzegają siłę swojego głosu.

Hipoteza 5. Wynik wyborów w dużej mierze zależy od wielkości miejsca zamieszkania wyborców.

Mieszkańcy wsi są często najmniej zadowoloną z demokracji grupą wyborców. Przekłada się to na ich mniejsze zainteresowanie procedurami wyborczymi.

Wszystkie hipotezy zostały potwierdzone.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej stanowi o tym, że wszyscy obywatele są równi wobec prawa. Zdaniem niektórych jednak ordynacja większościowa daje większe szanse kandydatom bogatym. Każdy z nas może mieć taki sam udział w życiu publicznym. Mamy prawo do brania udziału w wyborach, jeśli tylko spełnimy kilka podstawowych kryteriów, takich jak posiadanie obywatelstwa czy ukończenie 18. roku życia. Ordynacja większościowa nie dzieli kandydatów na biednych i bogatych. Sami wyborcy jednak pokazują, że majątek, wykształcenie czy miejsce zamieszkania osób głosujących ma wpływ na wynik wyborów.

Zdaniem Mikołaja Czeñnika: „Systematycznie niedoreprezentowane są duże grupy społeczne: kobiety, ludzie młodszy (a także najstarszy), mniej zaможni, gorzej wykształceni, mniej aktywny religijnie. Ich pozostawanie poza procesem zbiorowego podejmowania decyzji ma prawdopodobnie wpływ na wyniki wyborów i realizowane w ich następstwie polityki. Doświadczany przez nich brak reprezentacji i brak politycznego wpływu nie mogą pozostawać bez wpływu na ich ocenę systemu demokratycznego”¹⁴.

¹⁴ M. Czeñnik, *Czemu ludzie nie głosują. O politycznej apatii Polaków*, <https://www.swps.pl/centrum-prasowe/informacje-prasowe/18383-czemu-ludzie-nie-glosuja-o-politycznej-apatii-polakow> [dostęp: 6.02.2020].

Demokracja jest formą ustroju państwa, w której obywatele sprawują rządy bezpośrednio lub za pośrednictwem wybranych przedstawicieli. A jaki jest stosunek Polaków do tego ustroju? Zmiany po roku 1989 pozwoliły Polakom uwolnić się od rządów totalitarnych. Z roku na rok Polacy coraz lepiej oceniają funkcjonowanie demokracji, w dużej mierze jest to skorelowane z sytuacją materialną, zadowoleniem z jakości życia postrzeganej przez pryzmat stanu majątkowego, wykształcenie i miejsce zamieszkania. Wyraźnie widać, że niskie wykształcenie i nieznanostwo specyfiki demokratycznych procedur i demokratycznych instytucji sprawia, że udział Polaków w życiu publicznym (w demokratycznych wyborach) wciąż jest na niezadowolającym poziomie. Powodem może być to, że poprzedni system mocno zaburzył autentyczną obywatelską inicjatywę. Część Polaków, szczególnie ta gorzej sytuowana, nie wierzy w to, że ma realny wpływ na swoje życie.

Bibliografia

- Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS), *Polacy o demokracji*, Raport z badania nr 14/2017, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_014_17.PDF.
- Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS), *Stosunek do demokracji i jego praktyczne konsekwencje*, Raport z badania nr 105/2014, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_105_14.PDF.
- Cześniak M., *Czemu ludzie nie głosują. O politycznej apatii Polaków*, <https://www.swps.pl/centrum-prasowe/informacje-prasowe/18383-czemu-ludzie-nie-glosuja-o-politycznej-apatii-polakow>.
- Garlicki J. *Społeczne determinanty zmian w postrzeganiu demokracji w trakcie procesu transformacji systemu w Polsce*, „Studia Politologiczne”, 11.
- Kędzior Z. *Badania marketingowe w praktyce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 roku, Dz.U. 1997 nr 78, poz. 483.
- Kodeks Wyborczy, <https://pkw.gov.pl/prawo-wyborcze/kodeks-wyborczy>.
- Łobocki M., *Metody badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Warszawa 2003.
- Polski Sondaż Wyborczy, 2005 rok.
- Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 roku Kodeks wyborczy, Dz.U. 2011 nr 21, poz. 112.

Gabriela Puda
Uniwersytet Warszawski

Województwo mazowieckie – przykład aktywnego uczestnictwa obywateli i zaangażowania w proces określania celów budżetowych miasta

Summary

The purpose of this article is to try to answer the question of whether citizens engage in the political life of their country by making use of the rights available to them. Noteworthy is the participatory budget whose essence, character and significance are analyzed on the example of the Masovian Voivodeship. This area, as the only one in Poland, has such a highly developed regional policy.

Funding, implemented projects and citizen involvement in decision-making processes concerning the capital are at a higher level than other Polish regions.

Thousands of Warsaw residents are involved in the implementation of the participatory Warsaw budget, which editions have been going on for five years, who willingly take part in voting on projects and submit their own proposals for spatial development of Warsaw and improving its image.

The V edition of the participatory budget of Warsaw was subjected to an in-depth analysis, the implementation of which was set for the already completed year, 2019, and the involvement of citizens who want to co-decide on the use of EU funds in Mazovia was much higher than the other editions.

Key words: participatory budget, direct democracy, codecision, local community, masovian voivodship

Wstęp

Zestaw procedur, które przyznają ogółowi obywateli prawo do podejmowania wiążących decyzji w ich państwie, uważa się za najczystsza formę demokracji bezpośredniej. Dzięki szerokiemu wachlarzowi instytucji naród może bezpośrednio decydować o losach i o polityce związanej ze swoim miejscem zamieszkania. Wielu uczonych i teoretyków podkreśla, iż ogromne znaczenie dla demokracji mają jej instytucje, które powinny być szeroko stosowane.

Prężnie działającym narzędziem demokracji bezpośredniej, zwłaszcza na szczeblu lokalnym, jest budżet partycypacyjny, który z roku na rok zyskuje coraz większe znaczenie oraz skupia społeczność lokalną.

Celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy obywatele angażują się w życie polityczne swojego państwa, wykorzystując dostępne dla nich prawa. Na uwagę zasługuje budżet partycypacyjny, którego istota, charakter oraz znaczenie analizowane są na przykładzie województwa mazowieckiego. Obszar ten, jako jedyny w Polsce, ma tak wysoko rozwiniętą politykę regionalną. Dofinansowania, realizowane projekty i zaangażowanie obywateli w procesy decyzyjne dotyczące stolicy są na wyższym poziomie niż odnotowują to pozostałe regiony Polski. Znaczenie również mają przede wszystkim priorytetowe programy, takie jak np. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego, który czerpie ze źródła finansowania, jakim jest Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

Warszawski budżet partycypacyjny a uczestnictwo obywateli

W realizację warszawskiego budżetu partycypacyjnego, którego edycje trwają już od pięciu lat, zaangażowanych jest tysiące warszawiaków, którzy chętnie biorą udział w głosowaniach nad projektami, a także zgłaszają własne propozycje na zagospodarowanie przestrzenne Warszawy oraz ulepszanie jej wizerunku. Pod dogłębną analizę poddana została V edycja budżetu partycypacyjnego Warszawy, którego realizacja wyznaczona została na zakończony już rok 2019, a zaangażowanie obywateli, którzy chcą współdecydować o wykorzystaniu środków unijnych na terenie Mazowsza, było znacznie wyższe od pozostałych edycji.

Od dziesięciu lat wdrażane są fundusze europejskie na Mazowszu, które zdecydowanie pozwalają na ciągły rozwój regionu i stymulują jego wzrost gospodarczy. Powstanie nowych dróg, modernizacja szkół, szpitali, renowacja zabytków czy dbanie o środowisko to głównie zasługa dotacji z funduszy europejskich. Wielu Mazowszan zmieniło swój sposób myślenia i postrzega-

nia regionu, a także zwiększyła się zdecydowanie aktywność obywatelska i zawodowa w województwie mazowieckim. Nie tylko podniósł się standard życia mieszkańców, ale także wpłynęło to na wzrost zatrudnienia w regionie. Komisja Europejska wspiera innowacyjność, wskazując na „inteligentną specjalizację”, która odnosi się do strategii „Europa 2020” i zakłada, iż jest to narzędzie określające działania proinnowacyjne, które realizują różne podmioty. Strategia ta ma przyczynić się do rozwoju regionu w czterech jego obszarach: „zdrowa i bezpieczna żywność, inteligentne systemy zarządzania, wysoka jakość życia oraz nowoczesne usługi w biznesie”¹. Dzięki funduszom europejskim realizowanie konkretnych założeń staje się prostsze. Jest wiele kluczowych projektów, zaplanowanych do 2020 roku, zrealizowanych, częściowo zrealizowanych oraz realizujących się cały czas. Ważna i nadrzędna jest spójność terytorialna, do której należy nieustannie dążyć, co jest możliwe dzięki przyspieszeniu wzrostu gospodarczego.

Budżet obywatelski (partycypacyjny) pozwala mieszkańcom Warszawy już od 6 lat decydować o wydatkach miasta. Obywatele mogą zarówno zgłaszać swoje pomysły, brać udział w dyskusjach, jak i podczas głosowania decydować, które pomysły trafią do realizacji. Aktywność mieszkańców wpływa niebywale na rozwój Warszawy, a na co dzień, w całym mieście, widoczne są projekty mieszkańców stolicy. Cały przebieg i wygląd budżetu obywatelskiego dla Warszawy został przygotowany i opisany w projekcie uchwały².

Każdego roku około 100 tysięcy osób bierze udział w głosowaniu, w którym zostają przedstawione koncepty obywateli, a następnie realizowane są w przestrzeni miasta. Około 1500 pomysłów zostało już zrealizowanych w Warszawie i pod uwagę brane są następne. Dzięki aktywności społecznej poprawia się zagospodarowanie Warszawy oraz jej ogólny wygląd. Po raz szósty odbywa się forma budżetu w Warszawie, co oznacza, że z każdym rokiem przybiera on na sile oraz jest udoskonalany na podstawie wcześniejszych pięciu edycji. Wspólnymi, małymi krokami da się osiągnąć wiele, a dążenie do perfekcji jest celem nadrzędnym. Z każdym rokiem podczas konsultacji społecznych omawiane są potrzeby mieszkańców oraz wyznaczana ich realizacja³.

¹ P. Gutowska-Jarosz, M. Nędział, *Regionalny program operacyjny województwa mazowieckiego na lata 2014–2020*, „Fundusze Europejskie na Mazowszu”, nr 2/2014, s. 4.

² Projekt uchwały z 2019 Rady Miasta Stołecznego Warszawy w sprawie budżetu stołecznego http://konsultacje.um.warszawa.pl/sites/konsultacje.um.warszawa.pl/files/projekt_uchwaly_o_budziecie_obywatelskim_w_warszawie.pdf#_blank [dostęp: 12.02.2020].

³ K. Domańska, *Jak zmienić budżet partycypacyjny?*, oficjalna strona Miasta Stołecznego Warszawa, Warszawa 2018, <https://twojbudzet.um.warszawa.pl/aktualnosci/wydarzenia/jak-zmieni-bud-et-partycypacyjny> [dostęp: 12.02.2020].

Proces budżetu partycypacyjnego przeprowadzany jest w rozumieniu Zarządzenia nr 1660/2017 Prezydenta m.st. Warszawy z dnia 18 października 2017 roku, którego załącznikiem jest Regulamin przeprowadzania budżetu partycypacyjnego w m.st. Warszawie na rok 2019⁴. Podstawowe etapy, z jakich powinien składać się budżet obywatelski i które wymieniane są przez ekspertów i teoretyków, to przede wszystkim opracowanie i zgłoszenie pomysłów, następnie dyskusje o projektach, które zostały zgłoszone i ich ocena oraz ostatecznie wybór najciekawszych projektów do realizacji. Wymogi, które dokładnie powinno spełniać to narzędzie, opisane zostały w Ustawie z dnia 11.01.2018 roku o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów. W art. 1 wyraźnie naznaczony został zakres: „W ramach budżetu obywatelskiego mieszkańcy w bezpośrednim głosowaniu decydują corocznie o części wydatków budżetu gminy. Zadania wybrane w ramach budżetu obywatelskiego zostają uwzględnione w uchwale budżetowej gminy. Rada gminy w toku prac nad projektem uchwały budżetowej nie może usuwać lub zmieniać w stopniu istotnym zadań wybranych w ramach budżetu obywatelskiego”⁵. Również w „Regulaminie przeprowadzania budżetu partycypacyjnego w m.st. Warszawie na rok 2019”⁶, wskazano mowę o „budżecie partycypacyjnym – należy przez to rozumieć proces konsultacji społecznych mających na celu włączenie mieszkańców w decydowanie o wydatkowaniu określonej części budżetu m.st. Warszawy”⁶.

Podczas pierwszej edycji budżetu obywatelskiego, która miała miejsce w 2014 roku, na rok 2015, chodziło o zwiększenie aktywności obywateli w stolicy oraz chęć zaangażowania ich w procesy określania celów miasta. Świadomość społeczeństwa oraz wzmocnienie wspólnoty były istotnie ważne z punktu widzenia władz miasta. Do dyspozycji mieszkańców przeznaczono łącznie 26 237 268 zł, które wyszczególnione zostały w ramach dzielnicowych załączników do budżetu warszawskiego, co oznacza że każda dzielnica przeznaczyła około 0,5–1% swojego budżetu. Zgłoszonych zostało 2200 projektów, z czego ostatecznie do realizacji wybrano 336 pomysłów. Warszawianie zaangażowali się chętnie w głosowanie nad projektami, a oddanych głosów było około 166 900, z czego, ponad 27% sposobem tradycyjnym, czyli na pa-

⁴ Ibidem.

⁵ Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 roku o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych, Dz.U. 2018 poz. 130, art. 1.

⁶ Regulamin przeprowadzania budżetu partycypacyjnego w m.st. Warszawie na rok 2019, Załącznik do zarządzenia nr 1660/2017 Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 18 października 2017 roku, art. 1.

pierowych kartach do głosowania, a ponad 72% wysłanych elektronicznie. Według danych najchętniej głosowali obywatele w przedziale wiekowym 25–34, w tym ponad 42% mężczyzn i ponad 57% kobiet⁷.

W kolejnej, drugiej edycji budżetu obywatelskiego, kwota do wykorzystania w projektach znacznie wzrosła, ponieważ wynosiła już ponad 51 mln złotych, a także suma projektów była nieco wyższa, bo 2333. Podobnie jak w pierwszej edycji najwięcej projektów pochodziło z grupy wiekowej 25–34 lat, bo aż 777. Przy głosowaniu 51% stanowiły kobiety, natomiast 49% mężczyźni, więc zaangażowanie obu płci było niemalże porównywalne. W tej edycji głosowanie znalazło również znaczną część zwolenników w drodze postępowania elektronicznego, bo ponad 68%, przy czym na głosowanie tradycyjne, w wersji papierowej, zdecydowało się tylko 32% mieszkańców⁸.

Wraz z następną edycją, trzecią, pula wzrosła i wynosiła 59 milionów złotych, co może świadczyć o tym, iż cel, jakim stało się przy pierwszej edycji zaangażowanie obywateli w politykę decydowania o stolicy, stawał się coraz bardziej widoczny. Jeśli z roku na rok kwota budżetu wzrasta, oznacza to, że pomysły oraz chęci ich dawania mają coraz większą grupę obywateli. Z raportu podsumowującego trzecią edycję wskazać można, że zgłoszonych projektów było 2649, po czym do realizacji wybranych zostało 770, z czego elektronicznie zgłoszono 77%, a tradycyjnie 23% wszystkich projektów. Kobiet i mężczyzn było niemalże tyle samo, w grupie wiekowej zarówno 26–35, jak i 36–45 lat⁹.

Również przy kolejnej, czwartej edycji, pula znacznie wzrosła, ponieważ wynosiła 61 mln złotych wyznaczonych z budżetu miasta Warszawy. Obywatele zgłosili 2782 pomysłów, z czego 881 zostało wybranych do ostatecznej realizacji; to aż 545 projektów więcej niż zawierała pierwsza edycja. Widać potencjał i wzrost aktywności obywatelskiej oraz pełne zaangażowanie, chęć zgłaszania projektów, by wspólnie nadać nowy wygląd Warszawie. W tej edycji najwięcej projektów do realizacji trafiło w dzielnicy Bielany. Internetowo zagłosowało aż 95% osób, a tylko 5% w wersji papierowej. Największa frekwencja była na Żoliborzu, Białołęce i w Wawrze; w tych dzielnicach miesz-

⁷ *Raport z budżetu partycypacyjnego na rok 2015*, Warszawa 2014, s. 19,

https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_-_budzet_partycypacyjny_2015.pdf [dostęp: 12.02.2020].

⁸ *Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2016*, s. 17, https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_-_budzet_partycypacyjny_na_rok_2016.pdf [dostęp: 2.08.2019].

⁹ *Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2017*, s. 21, https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_z_konsultacji_-_bp2017.pdf [dostęp: 12.02.2020].

kańcy byli najaktywniejszy i najbardziej chętni zmieniać wygląd Warszawy i swoich okolic¹⁰.

Kolejna, piąta edycja została przeanalizowana szczegółowo poniżej, a zgłoszone pomysły na rok 2019 są już w realizacji. Co za tym idzie – obecny rok 2020 również doczekał się swojej edycji budżetu partycypacyjnego, który będzie dopiero realizowany. Do czerwca ubiegłego roku warszawiacy mieli czas aby swoje koncepcje i sugestie urzeczywistnić w postaci złożonych projektów. Takich planów, z zarysem pomysłów, zostało złożonych 1425, a na ich realizację przeznaczono 83 mln złotych. Jest to rekordowa kwota, przeznaczona „do rąk” warszawiaków, bo w stosunku do poprzedniej edycji przeznaczonych zostało 20 mln złotych więcej. Przy wyborze projektów mógł zagłosować każdy mieszkaniec stolicy, oddając jeden głos w wybranej dzielnicy, a do wyboru było 15 projektów dzielnicowych oraz 10 projektów ogólnomiejskich. O tym, które projekty uzyskały poparcie i zostaną zrealizowane, zadecydowało ponad 105 tys. warszawiaków¹¹. Warto też przytoczyć dane (najbardziej aktualne są z końca stycznia 2020), które zobrazują w jakim procencie zostały zrealizowane koncepcje ze wszystkich edycji, mianowicie: I edycja budżetu partycypacyjnego – to 97% zrealizowanych projektów, liczbowo: 327, II edycja – 95% (614 zrealizowanych projektów), III edycja – 91% (699 zrealizowanych projektów), IV edycja – 75% (664 zrealizowane projekty), V edycja – realizacja rozpoczęła się w 2019 roku i nadal trwa.

V edycja budżetu partycypacyjnego na rok 2019

Aktywizacja społeczna i edukacja obywatelska wraz z kolejnymi edycjami budżetu wzrastają, co za tym idzie, jakość życia obywateli i zadowolenie z korzystania z usług publicznych również osiągnęły wyższy poziom. Już od 2014 roku mieszkańcy Warszawy decydują, na co zostanie wykorzystana część środków z budżetu miasta. Wpłynęło to na fakt, iż społeczeństwo zostało zaktywizowane do działania oraz edukacja stale wzrasta. Po każdej edycji budżetu przeprowadzana jest „ewaluacja”, która pomaga ocenić każdą z edycji i ulepszać formę budżetu i konsultacji społecznych na następne lata. Każdy mieszkaniec Warszawy, niezależnie od wieku oraz miejsca zameldowania, może zagłosować w drodze wyboru projektów, a także zgłosić taki projekt pod głosowanie, tym samym decyduje dotyczące zagospodarowania przestrze-

¹⁰ *Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2018*, https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_z_konsultacji_bp2018.pdf [dostęp: 12.02.2020].

¹¹ *Budżet obywatelski (partycypacyjny) na 2020 r.*, <https://warszawa19115.pl/-/budzet-partycypacyjny-na-2020-r-> [dostęp: 12.02.2020].

ni i wykorzystania na to środków leżą w rękach mieszkańców stolicy, a wyniki z takich głosowań zawsze są wiążące.

1. Harmonogram przebiegu realizacji budżetu obywatelskiego

Harmonogram i wytyczne do realizacji budżetu V edycji, na rok 2019, realizowano w etapami. Pierwszy to akcja informacyjna, która miała na celu komunikować i zachęcać społeczeństwo, a zadanie to należało do Centrum Komunikacji Społecznej. Dostarczanie wszelkich informacji, miejsc i dat spotkań oraz terminów dyżurów było głównym zadaniem CKS¹².

Kolejnym etapem były spotkania otwarte dla wszystkich warszawiaków, a spotkanie inauguracyjne wydarzenie miało miejsce w listopadzie 2017 roku, na którym przedstawiciele dzielnic omówili plan działania i zasady nowej edycji. Około 300 osób chętnie wzięło udział w spotkaniach dzielnicowych. W październiku rozpoczęło się powoływanie zespołów ds. budżetu obywatelskiego w dzielnicach, w skład którego wchodziło około pięć wybranych organizacji pozarządowych, sześć przedstawicieli mieszkańców dzielnic, do pięciu pracowników z urzędów dzielnicowych oraz do pięciu rad osiedli. Uczestnicy spotkań mogli nieustannie brać udział w poszerzaniu wiedzy na temat formy budżetu obywatelskiego i samej V edycji. Bielany były dzielnicą, z której najwięcej chętnych angażowało się w prace zespołu, a z kolei Rembertów – najmniej. Każdy z zespołów, miał za zadanie określić swoje funkcje oraz wypracować szczegółowy przebieg całego procesu¹³.

Od grudnia 2017 do stycznia 2018 roku był czas na zgłaszanie projektów. Podstawą w takim projekcie musiał być cel, który wpisując się w zakres wyznaczonych zadań dotyczących miasta, musiał jednocześnie stwarzać możliwość do korzystania z nich po jego realizacji. Wiele kryteriów musiałoby zostać spełnionych, zgodnie z ogólnodostępnymi wariantami z każdej dzielnicy. Taki projekt wymagał poparcia 30 mieszkańców Warszawy, przy czym 15 z nich musiałoby zamieszkiwać terytorium, na którym przebiegałaby realizacja projektu¹⁴.

W V edycji zgłoszono 2433 pomysły, a na ich realizację przeznaczono 64 miliony złotych z budżetu m.st. Warszawy¹⁵. Poniżej znajduje się tabela, która pozwoli na dokładne przybliżenie, jakie ilości projektów zostały zgłoszone w poszczególnych dzielnicach. Przeliczając na 10 tysięcy mieszkańców dzielnicy, to Wawer cieszył się największym zainteresowaniem; tam liczba

¹² *Raport z konsultacji...*, s. 20.

¹³ *Ibidem*, s. 21–22.

¹⁴ *Ibidem*, s. 23.

¹⁵ *Ibidem*, s. 25.

projektów zgłoszonych do budżetu to średnio 26,1, a zaraz na drugim miejscu była dzielnica Wilanów – 24,1 projektów. Z kolei najmniejszą liczbą projektów, które wpłynęły, uwzględniając poniżej 10 na 10 tys. mieszkańców, miały dzielnica Bemowo – 6,8 i Śródmieście – 8,7¹⁶. Tabela 1 oddaje dokładny podgląd na wszystkie dzielnice.

Tabela 1. Liczba zgłoszonych projektów w podziale na dzielnice

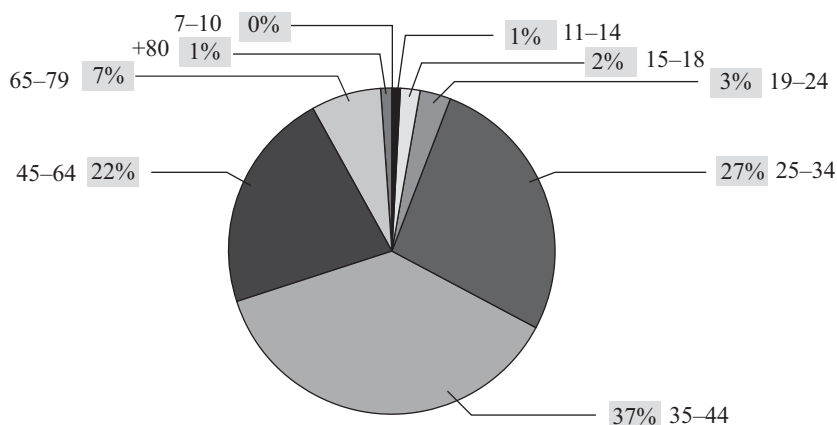
Dzielnica	Liczba zgłaszanych projektów	Liczba zgłaszanych projektów na 10 tys. mieszkańców
Bemowo	81	6,8
Białołęka	206	18,3
Bielany	195	14,8
Mokotów	261	12,0
Ochota	105	12,5
Praga-Południe	93	14,0
Praga-Północ	93	14,0
Rembertów	38	15,9
Śródmieście	104	8,7
Targówek	189	15,3
Ursus	69	12,0
Ursynów	273	18,3
Wawer	193	26,1
Wesoła	33	13,5
Wilanów	79	24,1
Włochy	75	18,4
Wola	128	9,2
Żoliborz	90	18,0
Warszawa	2433	13,9

Źródło: Badanie ewaluacyjne V edycji budżetu partycypacyjnego w Warszawie.

Nad projektami 84% głosów przeszło elektronicznie, natomiast tradycyjnym sposobem 16%. Z czego grupą docelową były osoby w przedziale wiekowym 35–44 lata. Zaraz za tą kategorią znalazły się grupy w wieku 25–34 lata¹⁷. Dane przybliży wykres 1.

¹⁶ Ibidem, s. 16.

¹⁷ Ibidem, s. 29.

Wykres 1. Procent zgłoszonych projektów w podziale na grupy wiekowe

Źródło: Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2018.

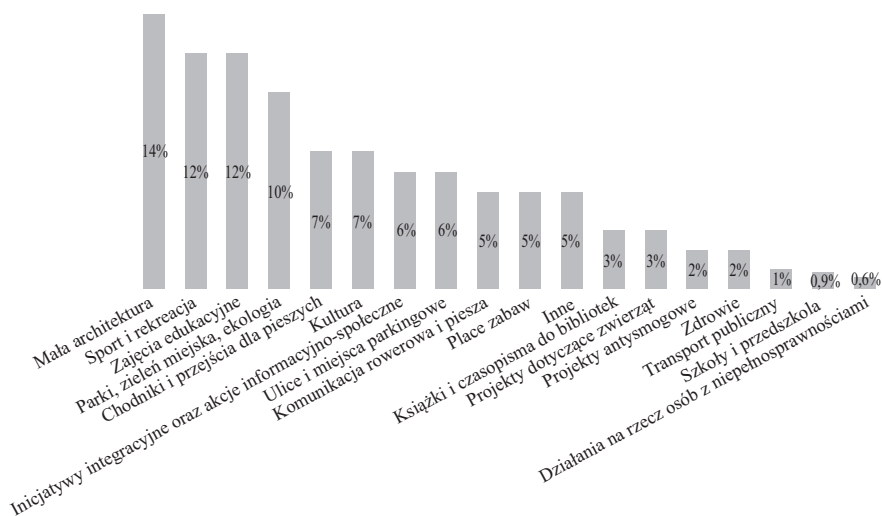
Kategorie pomysłów były różnorodne, począwszy od małej architektury po sport i rekreację, zajęcia edukacyjne, przyrodę i ekologię, po kulturę, miejsca parkingowe, ulice, przejścia dla pieszych, place zabaw, książki w bibliotekach czy udogodnienia dla osób niepełnosprawnych¹⁸. Z największą aprobatą mieszkańców Warszawy spotkała się kategoria „mała architektura”, do której zaliczamy przede wszystkim ławki, zarówno te miejskie, jak i te znajdujące się w parkach, kosze na śmieci czy też kosze do segregacji odpadów; to także wszelkiego rodzaju tabliczki informacyjne i gabloty czy komplety miejskich mebli: leżaki i siedziska parkowe. Ta kategoria dostała największe, 14%, uznanie w postaci zadeklarowanych projektów. Najmniejsze zainteresowanie dotyczyło kategorii działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami, niestety wpłynęło tylko 0,6% takich pomysłów. Pełny wykaz pomysłów przedstawia wykres 2.

W następnym etapie harmonogramu, do maja, trwały dyskusje mieszkańców nad wyborem projektów, po czym miejsce miały również odwołania i ponowna weryfikacja, aby przejść dalej do spotkań promocyjnych pomysłów. Ostatecznie lista ogłoszonych projektów, które zostały zatwierdzone do realizacji, miała miejsce w lipcu 2018 roku¹⁹. Poniżej znajduje się zestawienie konceptów, które wybrane zostały do realizacji z budżetu miasta.

Ogólnie na zrealizowanie pomysłów przeznaczonych zostało 64 mln złotych z budżetu stolicy. Blisko 90 tysięcy mieszkańców Warszawy oddało swo-

¹⁸ Ibidem, s. 30.

¹⁹ Ibidem, s. 32.

Wykres 2. Kategorie pomysłów

Źródło: Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2018.

KATEGORIE POMYSŁÓW WYBRANYCH DO REALIZACJI

Wykres 3. Pomysły wybrane do realizacji w podziale na kategorie

Źródło: Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2018.

je głosy. Do realizacji wybranych zostało 850 projektów, czyli znacznie więcej niż w poprzednich edycjach, z czego najwięcej zostanie zrealizowanych na Bielanach, gdzie też aktywność społeczności lokalnej była największa. Również najaktywniejsi byli mieszkańcy dzielnicy Białołęka, a zaraz po niej dzielnicy Mokotów i Wilanów²⁰.

2. Kampanie promujące V edycję oczami warszawiaków

W tej edycji informowanie społeczności lokalnej miało różnorodne zastosowanie, wykorzystano bowiem zarówno wizualne, jak i audiowizualne środki. Głównym komunikatem stało się hasło: „Przyszłość Warszawy leży w Twoich rękach”, które miało zachęcić interesariuszy do zapoznania się z zasadami V edycji budżetu. Różnego rodzaju broszury, ulotki, plakaty, a także spoty w komunikacji miejskiej czy kampanie w social mediach, w tym facebook i inne portale społecznościowe, stały się głównymi formami promocji, stosowanymi na różnych etapach realizacji budżetu²¹. Poniżej znajdują się wybrane grafiki, które miały na celu zachęcić i zaktywizować społeczność Warszawy.

Grafika 1. Grafiki zachęcające do zapoznania się z zasadami V edycji budżetu i zgłaszania pomysłów

Źródło: <https://twojbudzet.um.warszawa.pl>.

²⁰ M. Jezierski, *V edycja budżetu partycypacyjnego*, Warszawa 2018, <https://twojbudzet.um.warszawa.pl/v-edycja-bud-etu-partycypacyjnego> [dostęp: 12.02.2020].

²¹ *Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2019*, s. 15–17, https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_z_konsultacji_bp2019_na_strone.pdf [dostęp: 12.02.2020].

Materiały wyraźnie trafiały do odbiorców. Cel kampanii był prosty: zwiększenie świadomości mieszkańców o projektach zrealizowanych z budżetu partycypacyjnego. Zgodnie z tym zamiarem powstały również spotkania z intencją przekazania wiedzy o dotychczasowych zrealizowanych udogodnieniach dla mieszkańców Warszawy. Każda z dzielnic prowadziły spotkania w różnych formach: czy to spaceru, podczas którego można było dowiedzieć się, które konkretnie miejsca i obiekty powstały z inicjatyw mieszkańców, czy też w formie gier, zabaw i pikników na terenach, gdzie fundamenty powstały ze środków, a przede wszystkim pomysłów miasta. Niemniej jednak zdania bardzo często są podzielone, stąd też pojawiały się również głosy ludzi zapytanych o promocje budżetu partycypacyjnego V edycji, iż nie widzieli żadnych materiałów marketingowych dotyczących głosowania nad projektami²².

3. Podstawowe dane określające głosujących mieszkańców w projektach

W edycji na rok 2019 zaangażowanych osób było bardzo dużo. Nawet najmniejsi obywatele, z lokalnych społeczności, brali udział w głosowaniu, bo już od osób w wieku 7 lat padły głosy. Niemniej jednak najczęściej pomysły zawarte w projektach składane są do budżetu partycypacyjnego przez osoby mające wykształcenie wyższe i było ich aż 88%, następnie przez osoby, które pracują na cały etat – 56%, lub takie, które prowadzą własne działalności – 24%. Osoby aktywne społecznie, na różnych płaszczyznach, najchętniej przystępowały do ogólnych badań, a większość z nich działa na co dzień w imię dobra publicznego, będąc członkami różnego rodzaju stowarzyszeń – około 35% osób, grup nieformalnych – 32% czy też poprzez inne inicjatywy, np. wolontariat, szkoła – 20% osób. Poniżej znajduje się schemat, który dobrze odzwierciedla wyżej wymienione informacje²³.

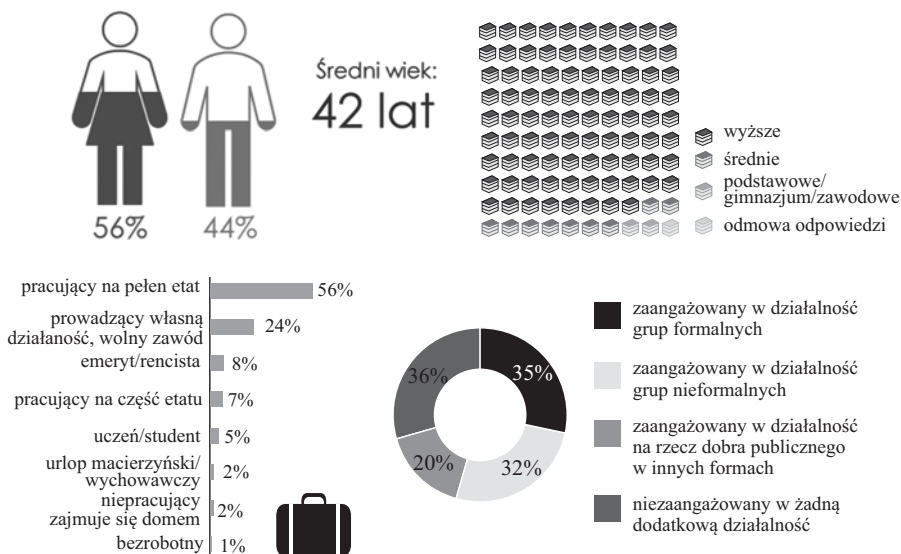
W przeciągu ostatnich pięciu lat i zrealizowanych edycji budżetu obywatelskiego z roku na rok liczba projektów oraz pula przeznaczana na projekty rośnie. IV edycja osiągnęła rekord pod względem zgłoszonych projektów, natomiast w V edycji było ich mniej o 13%²⁴.

²² *Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2019*, s. 18. https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_z_konsultacji_bp2019_na_strone.pdf, [dostęp: 12.02.2020].

²³ *Badanie ewaluacyjne V edycji budżetu partycypacyjnego w Warszawie. Raport końcowy*, s. 15.

https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_z_ewaluacji_v_edycji.pdf [dostęp: 12.02.2020].

²⁴ *Badanie ewaluacyjne V edycji budżetu partycypacyjnego w Warszawie. Raport końcowy*, Warszawa 2018, s. 16.

Schemat 1. Projektodawcy w V edycji budżetu – charakterystyka

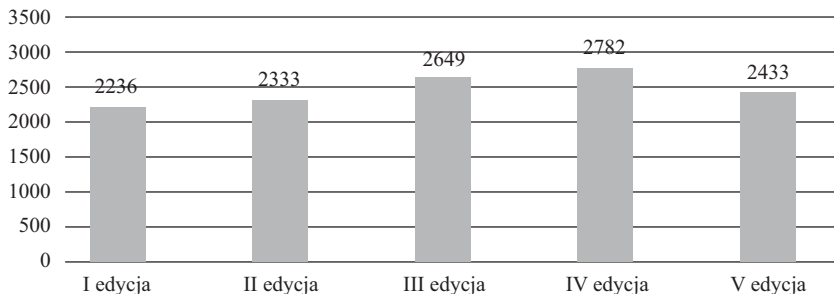
Źródło: Badanie ewaluacyjne V edycji budżetu partycypacyjnego w Warszawie. Raport końcowy.

Podczas głosowań nad budżetem 88977 mieszkańców oddało swoje głosy, był to wynik mało zadowalający, ponieważ w porównywaniu do IV edycji mniej o 23,5%, a w stosunku do II mniej o 41%. Wprowadzenie nowej zasady głosowania miało znaczny wpływ na spadek liczby głosujących, ponieważ odstąpiono od prawa do przekazywania kart do głosowania dowolnym mieszkańcom Warszawy, niewymagającym do tego pełnomocnictwa. Nowe przepisy wprowadzały możliwość oddania kart tylko osobom z problemami zdrowotnymi. Poniżej znajduje się wykres 4 pokazujący, ile wpłynęło projektów, na który warto zwrócić uwagę, oraz wykres 5, w którym odnaleźć można liczbę głosujących mieszkańców we wszystkich edycjach w stosunku do ważnych głosów²⁵.

Według badań mieszkańcy wybierali projekty, które ich zdaniem są najbardziej potrzebne w wybranych dzielnicach, natomiast głosy padały też na projekty, tylko dlatego żeby wykorzystać środki finansowe, jakie zostały przeznaczone na ten cel. Okazało się też podczas badań, że największym wyzwaniem dla mieszkańców było nie tyle napisanie projektu, ile jego wartość i przekaz, tak aby zaciekał pozostałe osoby biorące udział w głosowaniu²⁶.

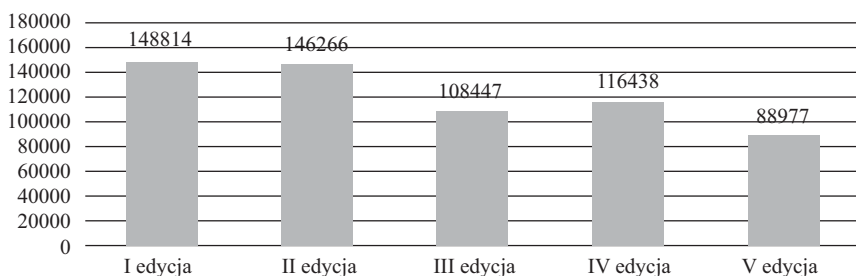
²⁵ Ibidem, s. 120.

²⁶ Ibidem, s. 58.

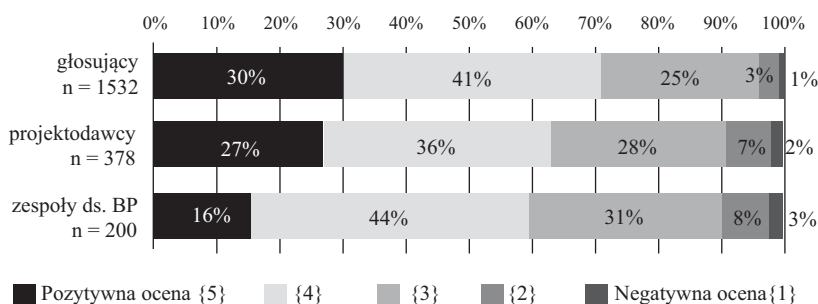
Wykres 4. Liczba złożonych pomysłów we wszystkich edycjach BP

Źródło: Badanie ewaluacyjne V edycji budżetu partycypacyjnego w Warszawie. Raport końcowy.

Wykres 5. Liczba oddanych ważnych głosów we wszystkich edycjach

Źródło: Badanie ewaluacyjne V edycji budżetu partycypacyjnego w Warszawie. Raport końcowy.

Wykres 6. Badanie CAWI: Jak ogólnie ocenia Pan/i budżet partycypacyjny w Warszawie?

Źródło: Ewaluacja V edycja budżetu obywatelskiego, https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_z_ewaluacji_v_edycji.pdf.

Sama forma budżetu partycypacyjnego oceniania jest wysoko przez mieszkańców, na co wskazują badania.

Docelowo budżet partycypacyjny, jak wskazano powyżej na wykresie, lepiej oceniany jest przez głosujących aniżeli przez projektodawców, co ma powiązanie z tym, iż ich zaangażowanie w proces jest dużo bardziej obszerne. Głosujący postrzegają też budżet jako prostszy, z przekazem dla wszystkich osób, natomiast po stronie projektodawcy leży dobre rozpisanie projektu, co może kojarzyć się z większym wyzwaniem. Niemniej jednak to badani projektodawcy mocno zwracali uwagę na fakt, iż instytucja budżetu partycypacyjnego nie jest na tyle dobrze rozpowszechniona, żeby mogła trafić do każdego odbiorcy. Dlatego z roku na rok dokładanych jest wiele starań, aby dotrzeć do wszystkich mieszkańców Warszawy.

Podsumowanie

Demokracja bezpośrednia jest podstawową i jedną z ważniejszych form sprawowania władzy w państwie. Władza ta nie musi należeć tylko do rządzących, ponieważ obywatele też mają prawo do podejmowania decyzji, o czym mówi niejedyn akt prawny. Jednym z istotnych czynników, które wpływają na system polityczny, jest aktywność społeczna.

Spółczesność obywatelskie jest przede wszystkim społeczeństwem aktywnym. Każdy ma możliwość bezpośredniego i w pełni świadomego uczestnictwa w życiu publicznym swojego państwa, a ustrój, jakim jest demokracja bezpośrednia, pozwala w pełni odkrywać w każdym z nas zdolności samoorganizacji i odpowiedzialności, za to, co dzieje się na scenie politycznej. To obywatel jest kluczowym podmiotem w państwie i ma prawo wraz z rządzącymi decydować o jego losach.

Wachlarz instytucji, które proponuje forma demokracji bezpośredniej, w tym analizowany wyżej budżet partycypacyjny, są istotnie ważne, zwłaszcza na szczeblu lokalnym. Nieustannie trzeba dążyć do edukacji i aktywizacji społeczności. Przeanalizowane edycje warszawskiego budżetu dowodzą, iż obszar ten może stanowić dobry przykład dla pozostałych społeczności w państwie – aktywność obywatelska również może wzrastać w poszczególnych regionach, a zaangażowanie na rzecz lokalnego rozwoju jest pewnego rodzaju udogodnieniem życia na danym obszarze. Dzięki partycypacji miejscowych, jakość życia może ulec znacznej poprawie, nie tylko na terenie województwa mazowieckiego.

Wzrost aktywności jest wyraźnie zauważalny zwłaszcza na poziomie lokalnym, gdzie widać zaangażowanie społeczeństwa. Chętnych do współdecydowania na scenie politycznej naszego państwa nie brakuje. Na uwa-

dze należy mieć jednak fakt, że tylko silne społeczeństwo obywatelskie jest w stanie przyczynić się do prawidłowego funkcjonowania demokracji bezpośrednio.

Bibliografia

Budżet obywatelski (partycypacyjny) na 2020 r. – oficjalna strona m.st. Warszawa.

Badanie ewaluacyjne V edycji budżetu partycypacyjnego w Warszawie, Twój budżet – oficjalna strona m.st. Warszawa.

Badanie ewaluacyjne V edycji budżetu partycypacyjnego w Warszawie. Raport końcowy, Twój budżet – oficjalna strona m.st. Warszawa.

Domańska K., *Jak zmienić budżet partycypacyjny?*, oficjalna strona m.st. Warszawa 2018.

Gutowska-Jarosz P., Nędział M., *Regionalny program operacyjny województwa mazowieckiego na lata 2014–2020*, „Fundusze Europejskie na Mazowszu”, nr 2/2014.

Jeziński M., *V edycja budżetu partycypacyjnego*, Warszawa 2018.

Projekt uchwały o budżecie obywatelskim w Warszawie z 2019 r., w sprawie konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w formie budżetu obywatelskiego, Konsultacje – oficjalna strona m.st. Warszawa.

Raport z budżetu partycypacyjnego na rok 2015, Warszawa 2015, Twój budżet – oficjalna strona m.st. Warszawa, https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_-_budzet_partycypacyjny_2015.pdf.

Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2016, Twój budżet – oficjalna strona m.st. Warszawa, https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_koncowy_last.pdf.

Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2017, Twój budżet – oficjalna strona m.st. Warszawa, https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_koncowy_wrzesien_v5.pdf.

Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2018, Twój budżet – oficjalna strona m.st. Warszawa, https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/raport_z_konsultacji_bp2018.pdf.

Raport z konsultacji społecznych z mieszkańcami m.st. Warszawy w zakresie budżetu partycypacyjnego na rok 2019, Twój budżet – oficjalna strona m.st. Warszawa, <https://twojbudzet.um.warszawa.pl/faq>.

Regulamin przeprowadzania budżetu partycypacyjnego w m.st. Warszawie na rok 2019, Twój budżet – oficjalna strona m.st. Warszawa. https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/regulamin_przeprowadzania_budzetu_partycypacyjnego_w_warszawie_na_rok_2019.pdf.

Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 roku o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych, Dz.U. 2018, poz. 130.

Regulamin przeprowadzania budżetu partycypacyjnego w m.st. warszawie na rok 2019, Załącznik do zarządzenia nr 1660/2017 Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 18 października 2017 roku, art. 1. https://twojbudzet.um.warszawa.pl/sites/twojbudzet.um.warszawa.pl/files/regulamin_przeprowadzania_budzetu_partycypacyjnego_w_warszawie_na_rok_2019.pdf.

Paweł Skorut

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Cisza wyborcza w opinii młodzieży akademickiej.

Analiza zagadnienia na przykładzie
ankiety tematycznej
przeprowadzonej pośród studentów
Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie
i Uniwersytetu Łódzkiego

Summary

With the technological development and increasing share of the Internet in public life, in the opinion of some researchers and political party activists, maintaining pre-election silence in Poland is an example of anachronism. However, the opinion of some political groups does not converge – as is apparent from CBOS surveys – with the expectations of Polish society.

An additional example of a different opinion regarding the abolition of pre-election silence is academic youth, which by participating in the survey, was in favor of maintaining it. Survey participants, persons between 19–21 years old, and therefore obtaining current information from the Internet, unambiguously favorably maintained the pre-election silence. They see this time as: *A moment of reflection, or days without lies.*

Key words: pre-election silence, democracy, academic youth, questionnaire

Wstęp

We współczesnych analizach politologicznych, często podnoszona jest obserwacja, iż pośród obecnej młodzieży zauważa się postawę tzw. depolityzacji. Zjawisko to jest odnotowywane nie tylko pośród młodszej spo-

łeczności Rzeczypospolitej, ale i w innych państwach Unii Europejskiej. Radosław Marzęcki, analizujący postawy polskich studentów, pisze wprost, tak „o słabnącym znaczeniu polityki w hierarchii spraw ważnych w życiu młodego człowieka, jak i o słabym zainteresowaniu i stopniu poinformowania polityką”¹.

Jednym z efektów słabnącego zainteresowania życiem politycznym młodych Polaków było/jest fiasko forsowanej reformy systemu wyborczego², a w tym m.in.: głosowania przez Internet, jako współcześnie dogodnego narzędzia dla osób, wykorzystujących go na co dzień, czy również zniesienia ciszy wyborczej. W przypadku tego drugiego zagadnienia często podnoszone są zarzuty, iż jest to rozwiązanie archaiczne³, niewytrzymujące próby czasu, szczególnie w dobie powszechnego dostępu do Internetu⁴.

Pomimo silnie promowanego rozwiązania – nie tylko przez mass media, ale i niektóre partie polityczne – zniesienia ciszy wyborczej, to według badań CBOS, przeprowadzonych w kwietniu 2014 roku, a zatem na rok przed nadchodzącymi w 2015 wyborami do Sejmu i Senatu oraz na urząd prezydencki, blisko 72% ankietowanych poparło utrzymanie ciszy wyborczej. Przeciwnikami zachowania tego rozwiązania było 18% respondentów⁵.

Cyklicznie powracająca debata, we wszystkich rodzajach środków masowego przekazu, na temat ciszy wyborczej oraz częste posługiwanie się w dyskursie przykładem młodzieży, dla której miałaby być ona niezrozumiała i niepotrzebna, stały się przekonującą przyczyną do przeprowadzenia ankiety pośród przedstawicieli tej grupy społecznej. Docelową grupą badaną byli studenci, uczący się na kierunkach: bezpieczeństwa państwa, bezpieczeństwa wewnętrznego, politologii i prawa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, a także na kierunku politologii Uniwersytetu Łódzkiego. A zatem ta częśći młodzieży studiującej, która uczestniczy w kursach, odnoszą-

¹ R. Marzęcki, *Depolityzacja jako element stylu życia młodzieży*, „Przegląd Politologiczny”, nr 1/2015, s. 63.

² Przykładem podejmowanej próby reformy systemu wyborczego po czasie jego nowelizacji w 2011 roku był projekt ustawy o zmianie Kodeksu wyborczego, wniesiony przez Klub Poselski „Nowoczesnej”, jaki był rozpatrywany na posiedzeniu Sejmu w dn. 2.02.2016 roku. Zob. <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=12&dzien=1&wyp=0&view=5#076> [dostęp: 14.12.2019].

³ M. Kalwasiński, *Cisza wyborcza: zenujący spektakl polskiej demokracji*, www.bankier.pl/wiadomosc/Cisza-wyborcza-zenujacy-spektakl-polskiej-demokracji-7260445.html [dostęp: 24.01.2020].

⁴ M. Musiał-Karg, *Cisza wyborcza w dobie Internetu*, „Przegląd Sejmowy” 2013, nr 3, s. 31–33.

⁵ *Polacy o proponowanych zmianach w prawie wyborczym*, CBOS Komunikat z badań nr 65/214, opr. B. Rogulska, J. Zbieranek, Warszawa 2014.

cych się bezpośrednio lub pośrednio do prawa ustrojowego RP. Kolejnym ważnym wektorem ankiety było ujęcie tej młodzieży studiującej, która – ze względu na cenzus wieku – co najmniej raz w życiu, uczestniczyła biernie w głosowaniu. Dlatego badanie przeprowadzono pośród studentów z I i II stopnia.

Zamierzonym celem ankiety było uzyskanie odpowiedzi nie tylko na pytanie dotyczące stosunku respondenta wobec głównego tematu przeprowadzanego badania, ale także potwierdzenie bądź zanegowanie silnego czy nawet jedynego oddziaływania Internetu na dokonywany wybór przy urnie wyborczej.

W opisywanej ankiecie, składającej się z trzynastu pytań, wskazać można trzy części. Pierwsza część w sposób anonimowy charakteryzuje osobę badaną poprzez takie wskaźniki, jak: płeć, liczba mieszkańców obszaru zamieszkania, wiek oraz kierunek realizowanych studiów. Druga część, pośród czterech pytań, badała: zainteresowanie polityką⁶, źródła pozyskiwania informacji o aktualnych wydarzeniach politycznych⁷, uczestniczenie w wydarzeniach politycznych oraz w głosowaniu wyborczym⁸. Ostatnia, trzecia część ankiety, odnosiła się wprost do zagadnienia ciszy wyborczej. Pośród pięciu pytań respondent był poproszony o udzielenie odpowiedzi na trzy pytania zamknięte⁹, jedno otwarte¹⁰ oraz jedno półotwarte¹¹.

Ankieta z rozmysłem została przeprowadzona po wyborach do Sejmu i Senatu, jakie odbyły się 13 października 2019 roku – na przełomie listopada

⁶ Pośród zamieszczonych odpowiedzi ankieteryzy mieli do wyboru: tak, raczej tak, nie, raczej nie.

⁷ Osoby badane mogły zaznaczyć odpowiedzi: Internet, telewizja, radio, czasopisma, inne. W ostatnim przykładzie, studenci mogli dać dowolne przykłady.

⁸ W obu przypadkach można było odpowiedzieć: albo tak, albo nie.

⁹ Dotyczyły one: czy w dniu głosowania, ale przed oddaniem głosu poszukuje Pani/Pan informacji, która by mogła pomóc w podjęciu decyzji wyborczej? Zaproponowaną odpowiedzią mogło być zaznaczenie: tak lub nie. Kolejne pytanie brzmiało: gdzie Pani/Pana zdaniem w dniu wyborów można wyszukać najwięcej informacji dotyczących. agitacji wyborczej. Respondenci mogli wybrać w tym przypadku pośród odpowiedzi: w Internecie, na ulicy, w radiu i telewizji, w prasie, inne. Ostatnim pytaniem zamkniętym była prośba, by zakreślić spośród podanych słów/zwrotów te, które wiążą się – zdaniem badanego – z pojęciem ciszy wyborczej. Pośród podanego zbioru znalazły się słowa/zwroty: Kodeks wyborczy, przestarzały przepis, refleksja, demokracja, sankcja prawna, brak demokracji, ograniczenie praw obywatelskich, brak wolności, ważny przepis.

¹⁰ Osoba ankietowana została poproszona, by opisała, czym dla niej jest cisza wyborcza.

¹¹ Było to ostatnie, trzynaste pytanie, które brzmiało: *Czy Pani/Pana zdaniem, cisza wyborcza powinna nadal w RP obowiązywać? Respondent mógł zaznaczyć odpowiedź z pośród sugestii: tak, zdecydowanie, tak ale (proszę uzupełnić wypowiedź), nie, zdecydowanie oraz nie, ale (proszę uzupełnić wypowiedź).*

i grudnia 2019 roku, pośród 262 osób¹². Innym ważnym elementem, który był zaplanowany, to chęć przeprowadzenia badania pośród dwóch różnych od siebie, nie tylko geograficznie, ośrodków naukowych.

Z uwagi na planowe zaadresowanie ankiety do określonej części grupy społecznej jej wyniki są reprezentatywne tylko dla tego środowiska. Oznacza to, że wyników tych badań nie można wprost uogólniać bądź generalizować do wszystkich przedstawicieli społeczności studenckiej.

Analiza szczegółowa pierwszej części ankiety

Anonimowość osoby uczestniczącej w badaniu była priorytetem. Jednak nieukrywaniem w ankiecie zamiarem było poznać respondenta pod względem: płci, wieku, miejsca zamieszkania, kierunku studiów. Realizacja wspomnianego zamiaru była również motywowana spełnieniem podstawowego dla ankiety warunku: dotarcia do zaplanowanej, docelowej grupy ankieteryjnej.

Tabela 1. Płeć, miejsce zamieszkania oraz wiek respondentów biorących udział w ankiecie

Płeć		Kobiety	Mężczyźni
Liczba		59%	41%
Miejsce zamieszkania:	do 20 tys.	52%	36%
	do 100 tys.	20%	18%
	do 250 tys.	8%	10%
	pow. 300 tys.	20%	36%
Wiek:	19–21	75%	76%
	22–24	22%	22%
	25–30	1%	2%
	pow. 30	1%	–
Kierunek studiów:	bezp. państwa	25% ^a	
	bezp. wewnętrzne	29%	
	politologia	20%	
	prawo	15%	
	stos. międzynarod.	11%	

^a Podana wartość, została obliczona z ogólnej liczby osób (262) biorących udział w ankiecie.

Źródło: opracowanie własne.

¹² W grupie łódzkich studentów ankietę wypełniło 71 osób, co stanowi 27% ankietowanych. Natomiast z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie ankietę wypełniło 191 osób, czyli jest 73% respondentów.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 1 najliczniejszą grupą spośród osób ankietowanych były kobiety, które stanowiły 59% osób, a mężczyźni liczyli 41%.

W przypadku kobiet dominująca z nich część, bo aż 52%, wskazała obszar swojego zamieszkania, miejscowość do 20 tysięcy mieszkańców. Oznaczać to może, iż znaczący procent osób w badanej grupie respondentów, to studentki przyjeżdżające z pobliskich miasteczek do uczelni. Kolejnymi, dwoma grupami, wskazanymi w ankiecie – liczącymi po 20% – są osoby, które pochodzą bądź z miast do 100 tys. mieszkańców, jak i powyżej 300 tys. Ostatnią grupę stanowiły studentki, które zaznaczyły w ankiecie obszar zamieszkania, miejscowości do 250 tys. osób. Są to prawdopodobnie kobiety, które kierując się wyborem uczelni, przyjechały do Łodzi lub Krakowa z większych, niekoniecznie sąsiednich aglomeracji.

Gdy analizuje się odpowiedzi mężczyzn, nie można stwierdzić by były one lustrzanym odbiciem wyżej opisanych wyników kobiet. Nie oznacza to, że brak jest w obu przypadkach, elementów podobnych. Dominującymi, dwoma grupami – liczącymi po 36% – są ci studenci, którzy wskazali miejsce swojego zamieszkania na obszar do 20 tys. osób, jak i do 300 tys. Kolejną grupą mężczyzn to osoby w liczbie 18%, którzy zamieszkują miasta do 100 tys. mieszkańców. Elementem spójnym w odpowiedziach obu grup płci, to wskazanie najniższej wartości procentowej dla obszaru zamieszkania, liczącego do 250 tys. osób.

Jeśli chodzi o grupy wiekowe respondentów, można wskazać pewne podobieństwa w uzyskanych odpowiedziach. Najliczniejszą grupą osób, zarówno wśród kobiet (75%), jak i mężczyzn (76%), są studenci w wieku 19–21 lat. Kolejną grupą osób są studenci obojga płci w przedziale wieku od 22 do 24 lat (22%). Najmniej było studentów w wieku między 25 a 30 lat (po 2% w obu grupach płci) oraz powyżej 30 lat (1%, tylko studentki).

Analiza szczegółowa drugiej części ankiety

Głównym celem części drugiej opisywanej ankiety było zbadanie zakresu zainteresowania ankietowanej grupy docelowej, tak zjawiskiem polityki, jak i aktualnymi wydarzeniami politycznymi w kraju. Zaplanowany zamiar został osiągnięty przez pozyskanie: a) autooceny ankietowanego w kwestii jego poziomu zainteresowania wydarzeniami politycznymi (tabela 2), b) wskazanego źródła dominującego w pozyskiwaniu informacji przez studentów na bieżące tematy polityczne (tabela 3), c) odpowiedzi na pytanie, czy osoba ankietowana uczestniczy w wydarzeniach politycznych (tabela 4) oraz d) odpowiedzi na pytanie o uczestnictwo badanego w głosowaniu wyborczym (tabela 5).

Tabela 2. Autoocena ankietowanego w kwestii jego poziomu zainteresowania wydarzeniami politycznymi

Kierunek studiów	Liczba studentów z 262 osób:	Tak	Raczej tak	Nie	Raczej nie
bezp. państwa	65 (62) ^a	12	41	2	7
bezp. wewnętrzne	52 (51)	14	30	1	6
politologia	29 (27)	23	3	-	1
prawo	77 (77)	25	43	1	8
stos. międzynarod.	39 (34)	19	8	2	5

^a Kursywą zapisano rzeczywistą liczbę zaznaczonych odpowiedzi na omawiane pytanie.

Źródło: opracowanie własne.

Jak wskazują wyniki opracowane na podstawie pozyskanych odpowiedzi od 251 osób, zainteresowanie wydarzeniami politycznymi wykazało 218 osób, co stanowi 87% ogółu respondentów. Natomiast brakiem zainteresowania wykazały się tylko 33 osoby, które tworzą grupę 13% w skali ogółu. Pozyskane informacje są dalece krzepiącymi danymi, tym bardziej gdy zostaną połączone z ogólnoeuropejskim trendem depolityzacji pośród młodzieży. Ponadto zostały one opracowane na podstawie dokonanej przez ankierów autooceny, zatem szczerść odpowiedzi nie powinna budzić zastrzeżeń.

Tabela 3. Źródło dominującego w pozyskiwaniu informacji przez studentów na bieżące tematy polityczne

Kierunek studiów	Liczba studentów z 262 osób:	Internet	Telewizja	Radio	Czasopisma	Inne
bezp. państwa	65	64	28	13	6	-
bezp. wewnętrzne	52	47	25	16	3	1
politologia	29	20	8	8	5	1
prawo	77	74	25	16	7	2
stos. międzynarod.	39	41	17	4	5	1

Źródło: opracowanie własne.

Aby poprawnie zinterpretować zamieszczone w tabeli 3 dane, należy na samym początku nadmienić, iż każda uczestnicząca w badaniu osoba, mogła zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź na zadane pytanie. Co często było czynione. A zatem pozyskane w ten sposób informacje należy interpretować jako wskazanie przez respondentów głównych źródeł pozyskiwania informacji na temat aktualnych wydarzeń politycznych. Jak wywnioskować

można z odpowiedzi udzielonych przez studentów Uniwersytetu Łódzkiego i Pedagogicznego w Krakowie – pomimo wydawałoby się jednego lidera w tym zakresie – utrzymanie w ankiecie pluralizmu źródłowego nie wydaje się zbyteczne.

Dla wszystkich ankietowanych, bez względu na realizowany kierunek studiów, Internet jest istotnym, choć nie jedynym źródłem pozyskiwania informacji. Studenci w swoich odpowiedziach wykazali ich gradację, gdzie Internet był najczęściej zaznaczaną odpowiedzią.

Kolejnym źródłem pozyskiwania informacji o bieżących wydarzeniach politycznych dla młodzieży akademickiej jest telewizja. Ten rodzaj massmedialnego przekazu nie powinien być zaskoczeniem, gdyż wiele stacji nadawczych w Polsce oferuje w swoich programach kanały informacyjne, które na bieżąco i z dużą ilością szczegółów przekazują, omawiają i interpretują z wykorzystaniem znawców tematyki wydarzenia w kraju i na świecie.

Trzecim wskazanym źródłem informacji o wydarzeniach politycznych, a utrzymującym się wysoko pośród udzielonych odpowiedzi studentów jest radio. Ten nośnik medialny jest dalece zaangażowany w przekazywanie informacji o aktualnych sytuacjach nie tylko politycznych na świecie. Z uwagi na specyfikę radia, brak barier geograficznych w ciągłym nadawaniu audycji i w czasie realnym, jak i częste wykorzystywanie tego środka przekazu w czasie np. kampanii wyborczej, nie może być zaskoczeniem, że został wskazany.

Niemal na ostatnim miejscu pośród odpowiedzi respondentów odnotowano czasopisma. Na ten wybór należy spojrzeć z kilku punktów widzenia. Po pierwsze, współcześnie niemal każda informacja szybko się starzeje. Oznacza to, że czytanie o wydarzeniu, jakie miało miejsce tydzień, dwa tygodnie czy miesiąc wcześniej, jest nieatrakcyjnym przedsięwzięciem dla młodego akademickiego pokolenia. Po drugie, ograniczony dostęp do czasopism. Pomimo ich prenumerowania przez lokalne biblioteki, a nawet czasem przez instytucje utrzymanie regularnego poziomu czytelnictwa wymaga zaangażowania sporej części pieniędzy. I wreszcie ostatni, wcale niebagatelny aspekt: nieprzypadkowo pierwsze trzy miejsca zajmują źródła medialne, które głównie opierają się na przekazie wizualno-fonicznym. Przedostatnie zatem miejsce czasopism jako źródła informowania o wydarzeniach politycznych można by interpretować jako efekt pauperyzacji czytelniczej.

Pośród wskazanych przez osoby ankietowane innych źródeł, które zajęły ostatnie miejsce (promilowe wartości) studenci wskazali: zajęcia na uczelni, uczelnię, rozmowę ze znajomymi.

Niezbędnym elementem oceny ankietowanej grupy docelowej na temat ciszy wyborczej jest pozyskanie informacji o zaangażowaniu się jej członków w wydarzenia polityczne. Potwierdzenie udziału bądź jego brak w partycypa-

Tabela 4. Odpowiedzi na pytanie, czy osoba ankietowana uczestniczy w wydarzeniach politycznych

Kierunek studiów	Liczba studentów z 262 osób:	Tak	Nie
bezp. państwa	65 (63)	26	37
bezp. wewnętrzne	52 (50)	26	24
politologia	29 (27)	17	10
prawo	77 (75)	36	39
stos. międzynarod.	39 (39)	17	22

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5. Odpowiedzi na pytanie o uczestnictwo badanego w głosowaniu wyborczym

Kierunek studiów	Liczba studentów z 262 osób:	Tak	Nie
bezp. państwa	65 (64)	59	5
bezp. wewnętrzne	52 (49)	42	7
politologia	29 (26)	23	3
prawo	77 (75)	71	4
stos. międzynarod.	39 (38)	30	8

Źródło: opracowanie własne.

cji politycznej młodzieży akademickiej bez wątplenia są tym czynnikiem, który może jeszcze bardziej przybliżyć zrozumienie opinii ujętych w ankiecie.

Nie jest odosobnione doszukiwanie się związku pomiędzy deklarowanym udziałem lub jego brakiem w wydarzeniach politycznych z uczestnictwem w głosowaniu wyborczym. Przyjęcie, nawet w sposób pośredni, możliwości takiego oddziaływania zawsze musi być połączone ze świadomością osób oceniających stopień zaangażowania opisywanej młodzieży w aktywną lub pasywną formę partycypacji politycznej¹³.

Pośród ogólnej liczby 254 osób, które zdecydowały się odpowiedzieć na pytanie przedstawione w tabeli nr 4, aż 132 osoby, stanowiące 52% grupy badawczej, zadeklarowały brak swojego uczestnictwa w wydarzeniach politycznych. Natomiast grupa 122 osób, co stanowi 48% grupy, wskazała swoją aktywność w tym zakresie. Warto zauważyć, iż różnica pomiędzy omawianymi grupami wyniosła zaledwie 10 osób.

Mając na uwadze, czym są wydarzenia polityczne i to że w ich przestrzeni ujęte zostały wybory, postrzegane m.in. jako akt polityczny, trudno zrozumieć – wobec pytania uprzednio omawianego – wyniki przedstawione w tabeli 5.

¹³ D. Mider, *Partycypacja polityczna w Internecie*, Warszawa 2008, s. 53–65.

A dotyczące deklarowanego udziału ankietowanych osób w głosowaniu wyborczym. Na podstawie zsumowanych wyników, powstałych po udzieleniu odpowiedzi przez 252 osoby, aż 225 studentów, czyli 89%, zdecydowanie potwierdziło swój udział w głosowaniu wyborczym. A zatem w wydarzeniu politycznym. Natomiast przecząco na zadane pytanie odpowiedziało zaledwie 27 osób, co stanowi 11% grupy badanej.

Warto nadmienić, iż porównując uzyskane dane z tabel 4 i 5, trudno jest zauważyć pośród omówionych wyników jakąś symetrię. Zaistniała asymetryczność mogła wynikać tak z braku konsekwentności u ankietowanych, co nie jest zachowaniem niespotykanym, lub też z nie dość dostatecznego zrozumienia, czym jest wydarzenie polityczne.

Aby uatrakcyjnić analizowane dane z tabel 4 i 5, trzeba je porównać z wynikami ujętymi w tabeli nr 2, a odnoszącymi się do autooceny ankietowanych wobec ich poziomu zainteresowania się wydarzeniami politycznymi. Z grupy 251 osób aż 218 studentów zadeklarowało swoje zainteresowanie wydarzeniami politycznymi co stanowi 87% respondentów, a tylko 33 osoby, czyli 13%, wyraziły brak zainteresowania tym zagadnieniem. Odnosząc przedstawione wyżej informacje z tabeli nr 2 do wyników z tabeli 4, znów można wskazać na niekonsekwencję studentów w udzielaniu odpowiedzi. Oczywiście musimy mieć świadomość, o czym już była mowa, funkcjonowania aktywnej i pasywnej partycypacji politycznej.

Analiza szczegółowa trzeciej części ankiety

Trzecia część ankiety odnosi się wprost do istoty zagadnienia – ciszy wyborczej. W pięciu pytaniach – zamkniętych, otwartych i półotwartych – respondenci zostali poproszeni o:

- a) udzielenie odpowiedzi, czy w dniu głosowania, ale przed oddaniem głosu poszukując informacji mogącej pomóc w podjęciu decyzji wyborczej (tabela 6),
- b) opisanie, czym dla nich jest cisza wyborcza (tabela 7),
- c) wskazanie miejsca, gdzie ich zdaniem w dniu wyborów można wyszukać najwięcej informacji dotyczących agitacji wyborczej (tabela 8),
- d) połączenia ze sobą słów, wiążących się w ich przekonaniu z wyrażeniem: „cisza wyborcza” (tabela 9),
- e) odpowiedzenie na pytanie, czy należy utrzymać obowiązek ciszy wyborczej (tabela 11).

Nie jest przypadkiem, że pytanie, którego wyniki zostały przedstawione w tabeli 6, zostało jako pierwsze zamieszczone w części trzeciej ankiety. Choć treść tego pytania z pozoru jest neutralna, to pozytywna odpowiedź staje

Tabela 6. Czy w dniu głosowania, ale przed oddaniem głosu poszukuje Pan/Pani informacji mogącej pomóc w podjęciu decyzji wyborczej

Kierunek studiów	Liczba studentów z 262 osób:	Tak	Nie
bezp. państwa	65 (64)	48	16
bezp. wewnętrzne	52 (50)	33	17
politologia	29 (27)	14	13
prawo	77 (76)	47	29
stos. międzynarod.	39 (37)	22	15

Źródło: opracowanie własne

się potwierdzeniem części zarzutów stawianych ciszy wyborczej. A mianowicie, że wyborca wcale nie jest zainteresowany refleksją przedwyborczą oraz że nigdy dość doinformowywania o programach partii i o kandydatach.

Jak wykazały zebrane wyniki z ankiety, spośród 254 osób, które udzieliły odpowiedzi, aż 164 studentów (64,5%) poszukuje w dniu wyborów, ale przed oddaniem głosu, informacji, które by mogły dopomóc im w podjęciu wyborczej decyzji. Natomiast, takiej aktywności nie wykazuje 90 studentów, czyli 35,5% badanych. Przyczyn tego może być kilka. Po pierwsze, może to być następstwo daleko idącej roztropności wyborcy w podejmowaniu decyzji. Przyjęcie takiego rozwiązania należałoby jednak silnie powiązać z dużą świadomością *vel* wrażliwością polityczną każdego ankietowanego obywatela. Pomimo wiary w siłę sprawczą systemu edukacyjnego w Polsce i wynikających stąd konsekwencji, czyli zainteresowania sprawami politycznymi, wydaje się że przyjęcie takiego sposobu wnioskowania mogłoby być przejawem naiwności.

Z kolei przyczyną istnienia grupy studentów (64,5%) sięgających w dniu wyborów po informacje mogące mieć wpływ na głos wyborczy jest prawdopodobnie efektem nie dość dostatecznego poziomu ich poinformowania. Wynikać to może – pomimo deklarowanego zainteresowania polityką – z pobieżnego śledzenia wydarzeń politycznych na co dzień. Co może być konsekwencją np. a) ograniczenia się jedynie do Internetu jako źródła pozyskiwania informacji, b) jednoczesnego realizowania przez studentów tak nauki, jak i pracy zarobkowej, c) przyjęcie fałszywej samooceny poziomu zainteresowania wydarzeniami politycznymi. Nie należy również zapominać, iż wybory odbywają się w Polsce w dniu wolnym od pracy – co dla większości osób oznacza niedzielę – i dla dla części wyborców może to być jedyny dzień, kiedy mogą się zorientować i utwierdzić w przekonaniu co do słuszności swojej decyzji wyborczej.

Trzeba przyznać, że większość udzielonych odpowiedzi na pytanie zawarte w tabeli nr 7, niewiele różniła się w swojej treści od znanego niemal

Tabela 7. Odpowiedzi na pytanie, czym dla respondenta jest cisza wyborcza

1	To czas wyciszenia burzy poglądów politycznych i czas swobodnego przemyślenia dokonanego wyboru
2	Sztuczny przepis, okres przerwy od agitacji, który traci sens w XX wieku, w czasie rozwoju Internetu
3	Relikt przeszłości
4	Czas na podjęcie decyzji w spokoju, bez krzyczących polityków i agitatorów
5	To dwa dni bez kłamstw polityków
6	To czas, w którym można dokładnie przebadać informacje i podjąć najsluszniejszą decyzję
7	To zamrożenie emocji, publicznych wypowiedzi na temat wyborów oraz zahamowanie prowadzenia kampanii wyborczej przed wyborami
8	To oddech po głośnych kampaniach wyborczych i natłoku informacji i czas na zastanowienie się nad swoim wyborem, analizę wszystkich za i przeciw, indywidualnie, niezależnie od innych podejmowanych decyzji.

Źródło: opracowanie własne.

wszystkim dorosłym obywatelom RP przepisu ujętego w art. 107 Kodeksu wyborczego z 2011 roku. Prawie cała grupa docelowa, uczestnicząca w badaniu, ograniczyła się niestety do zacytowania, czasem nawet zdawkowo, normy prawnej, mówiącej, iż cisza wyborcza to czas na 24 godziny przed i w dniu głosowania, kiedy nie można przeprowadzać agitacji wyborczej¹⁴.

Ograniczenie się przez tak dużą liczbę osób jedynie do zacytowania znanej powszechnie formuły może oznaczać, iż albo opisana prośba nie została przejrzyście wyartykułowana w ankiecie albo też treść omawianej normy stała się tak społecznie znana i przyswojona, że nieświadomie jest cytowana przez większość respondentów.

Obok jednak sztamponowych wypowiedzi, zanotowanych pośród 246 osób, tylko 12 studentów, pokusiło się o odpowiedź zgodną z poleceniem. W tabeli 7 zamieszczone zostały najciekawsze odpowiedzi, które podzieliły się po połowie w swojej negatywnej bądź pozytywnej ocenie wobec ciszy wyborczej.

To, co ciekawe, wśród 12 osób opisujących, czym dla nich jest cisza wyborcza, tylko dwie osoby określiły to zjawisko wprost jako relikty przeszłości. Pozostała część osób, negatywnie charakteryzująca ciszę wyborczą, podkreślała jej współczesną ułomność wynikającą z rozwoju technologicznego Internetu.

Odmienne zdanie zostało zaprezentowane przez grupę osób, pozytywnie wypowiadającą się o ciszy wyborczej. Często wspomnianymi wartościami były: refleksja, potrzeba wyciszenia się czy dokonanie analizy. Podniesione

¹⁴ Zob. B. Banaszak, *Kodeks wyborczy. Komentarz*, Warszawa, 2012, s. 219–220.

zostały zatem te cechy, które u początku funkcjonowania kodeksu wyborczego w Rzeczypospolitej stanowiły argument dla jej zwolenników.

Niemal wspólnym spoiwem tych 12 wypowiedzi było zwrócenie uwagi przez osoby ankietowane, że cisza wyborcza to czas po jakiejś „burzy politycznej”, „czas spokoju”, a nawet możliwość „zaczepnięcia oddechu”. Pośród omawianych opinii najbardziej zwraca na siebie uwagę zdanie opisujące ciszę wyborczą jako „dwa dni bez kłamstw polityków”. Opinia ta została – w trakcie opracowywania – odczytana jako ostatnia. Stając się tym samym czymś w rodzaju puenty dla polskiej rzeczywistości politycznej.

Tabela 8. Odpowiedzi na pytanie: gdzie Pani/Pana zdaniem w dniu wyborów można wyszukać najwięcej informacji dot. agitacji wyborczej?

Kierunek studiów	Liczba studentów z 262 osób:	Internet	Ulica	Radio i telewizja	Prasa	Inne
bezp. państwa	65	49	13	16	8	-
bezp. wewnętrzne	52	37	10	10	3	-
politologia	29	24	4	1	-	-
prawo	77	58	9	9	2	-
stos. międzynarod.	39	35	4	6	1	-

Źródło: opracowanie własne.

Ankietowane osoby, odpowiadając na pytanie ujęte w tabeli nr 8, w większości przypadków, zaznaczały więcej niż jedną odpowiedź. Oznacza to, że tak jak w przypadku danych otrzymanych z pytania dotyczącego źródeł pozyskiwania informacji (tabela 3), tak i w tym pytaniu, należy postrzegać uzyskane wyniki jako gradację opinii grupy badanej.

Najczęściej wskazywanym przez studentów – pośród wszystkich kierunków realizowanych studiów – źródłem pozyskiwania informacji o agitacji wyborczej w dniu wyborów jest Internet. Wynik ten nie powinien być zaskoczeniem, gdyż nie tylko koresponduje on z informacjami ujętymi w tabeli nr 3, ale jest też konsekwentnym śladem, jaki spominamy pośród przyczyn zniesienia ciszy wyborczej. To przestrzeń Internetu jest wykorzystywana przez różnych komentatorów za źródło informowania o wydarzeniach wyborczych pomimo trwania zakazu. Proceder ten wraz z wzrostem dostępu do Internetu przybiera różne formy, czasem przekazanie informacji następuje wprost, a czasem w sposób zawoalowany¹⁵.

¹⁵ M. Kalwasiński, *Cisza wyborcza: zenujący spektakl polskiej demokracji*, www.bankier.pl/wiadomosc/Cisza-wyborcza-zenujacy-spektakl-polskiej-demokracji-7260445.html [dostęp: 24.01.2020].

Trzeba zauważyć, iż Państwowa Komisja Wyborcza już w 2010 roku wypowiedziała się jednoznacznie wobec umieszczania informacji agitacyjnych w Internecie. W konkluzji stwierdzono: „zakaz prowadzenia kampanii wyborczej w okresie tzw. ciszy wyborczej obejmuje również wszelką aktywność w Internecie”¹⁶.

Kolejne źródło, gdzie można zdaniem studentów, pozyskać informacje o agitacji wyborczej w dniu wyborów, nie jest już tak jednoznacznie wiodące jak Internet. Chociaż w ujęciu sumarycznym największą ilość 42 głosów uzyskała odpowiedź odnosząca się do radia i telewizji, to z niewielką różnicą 2 głosów wskazano, ulicę.

Jest pewnym zaskoczeniem, że właśnie radio i telewizja uplasowały się na drugim miejscu w odpowiedzi na to pytanie. Wydaje się – co zostało wsparte efektami prośby o zdefiniowanie, czym jest cisza wyborcza – iż panuje powszechna wiedza, że zakaz agitacji wyborczej, obowiązujący na dzień i w dniu wyborów, dotyczy również radia i telewizji. Dodatkowo, co również jest często opisywane, także i w prasie codziennej sankcją prawną za złamanie ciszy wyborczej jest kara pieniężna od 500 tys. do 1 mln zł¹⁷.

Obszar ulicy, wraz z po kampanijnymi pozostałościami na niej, faktycznie może stanowić źródło pozyskania informacji o agitacji wyborczej. Jednak według zajętego stanowiska przez PKW nie stanowi to naruszenia ciszy wyborczej¹⁸.

Najmniejszą część głosów ankietowanych otrzymała prasa. Wynik ten wydaje się logiczny, gdyż ten rodzaj medialnego oddziaływania nie jest i nie może być aktywny w czasie trwania ciszy wyborczej.

Wszystkie osoby biorące udział w omawianym badaniu odpowiedziały na pytanie zamieszczone w tabeli 9, wskazując na więcej niż jedno – spośród zaproponowanego zbioru – wyrazów i zwrotów.

Bardzo ciekawym wynikiem jest zaznaczenie przez niemal ponad połowę uczestników każdego z ankietowanych kierunków, iż tzw. cisza wyborcza stanowi następstwo ustaleń Kodeksu wyborczego. Niestety, otrzymany wynik nie koreluje z odpowiedziami odnoszącymi się do zwrotów będących następstwem kodeksu wyborczego, czyli do: sankcji prawnej i ważnego przepisu. Wobec tych zwrotów ankietowani zaznaczyli wartości odpowiadające około połowie wyniku dla Kodeksu wyborczego.

Innym ciekawym wynikiem zwracającym na siebie uwagę jest przyznanie wartości w obszarze cisza wyborcza takim wyrazom, jak: refleksja i demo-

¹⁶ Cytat za: B. Banaszak, *Kodeks wyborczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 219.

¹⁷ Art. 500 Kodeksu wyborczego, ustawa z dnia 5.01.2011 roku, Dz.U. 2011, nr 21, poz. 112.

¹⁸ B. Banaszak, *Kodeks wyborczy. Komentarz...*, s. 784.

Tabela 9. Proszę zakreślić słowa, które Pani/Pana zdaniem wiążą się z pojęciem „cisza wyborcza”

Kierunek studiów	Ilość studentów z 262 osób:	Kodeks wyborczy	Przestarzały przepis	Refleksja	Demokracja	Sankcja prawna	Brak demokracji	Ograniczenie praw obywatelskich	Brak wolności	Ważny przepis
bezp. państwa	65	45	7	27	20	22	1	3	2	28
bezp. wewnętrzne	52	38	1	32	22	15	-	2	1	24
politologia	29	21	5	13	6	13	1	3	2	11
prawo	77	53	11	44	28	30	-	3	1	29
stos. międzynarod.	39	23	19	17	21	13	2	2	3	20

Źródło: opracowanie własne.

kracja. To, co zastanawiające, to fakt przyznania refleksji większej liczby głosów niż demokracji. Można zatem domniemywać, że młodzież akademicka dostrzega współcześnie w ciszy wyborczej bardziej komfort analizy, zadumy nad planowanym wyborem niżli efekt demokratycznego państwa.

Tabela 10. Przyznanie wartości wyrazom refleksja i demokracja

Kierunek studiów	Ilość studentów z 262 osób:	Refleksja	Demokracja
bezp. państwa	65	27 (41,5%)	20 (31%)
bezp. wewnętrzne	52	32 (63%)	22 (42%)
politologia	29	13 (45%)	6 (21%)
prawo	77	44 (57%)	28 (36%)

Źródło: opracowanie własne.

Rewersem omówionych wartości: refleksja i demokracja, są wyrażenia: brak demokracji czy brak wolności. W ocenie ankietowanych studentów zwroty te stanowią promiłą wartość dla sankcji wyborczej. Podobnie niską liczbę głosów otrzymało sformułowanie: ograniczenie praw obywatelskich. Jednak w tym wypadku wydaje się, że jest to efekt braku dostatecznej wiedzy studentów, gdyż przepis prawny wprowadzający ciszę wyborczą to przykład na czasowe ograniczenie przepisanych konstytucyjnie praw obywatelskich Polakom.

Równie interesujący wynik otrzymało wyrażenie: przestarzały przepis. Włączenie go do zbioru słów, jakie miały być następnie skojarzone z ciszą wyborczą, było zachowaniem zaplanowanym. Co ciekawe, w trakcie przepro-

wadzonej ankiety nie uzyskał on wysokich not. Nawet, a może szczególnie, na takich kierunkach, jak prawo czy politologia. Największą liczbę zebranych głosów zgromadził kierunek stosunki międzynarodowe.

Tabela 11. Czy Pani/Pana zdaniem cisza wyborcza powinna nadal obowiązywać?

Kierunek studiów	Liczba studentów z 262 osób:	Tak, zdecydowanie	Tak, ale ...	Zdecydowanie nie	Nie, ale ...	Jest mi to obojętne
bezp. państwa	65 (63)	38	2	2	1	20
bezp. wewnętrzne	52 (50)	35	-	-	-	15
politologia	29 (27)	15	-	5	-	7
prawo	77 (76)	47	2	9	-	18
stos. międzynarod.	39 (39)	30	2	3	-	4

Źródło: opracowanie własne.

Gdyby to od zdania badanej grupy studentów zależała przyszłość ciszy wyborczej, to byłaby ona utrzymana pomimo świadomości ankietowanych o jej ułomności związanej z istnieniem świata równoległego do niej w postaci Internetu¹⁹. Zdecydowana większość osób, które oddały głos, odpowiadając na to pytanie, jest za utrzymaniem ciszy wyborczej. Wydaje się, że utrzymanie w mocy takiego rozwiązania nie jest złą praktyką, a raczej wyjściem naprzeciw oczekiwaniom wyborców, dla których niezbędny jest czas zadumy, refleksji, zbilansowania za i przeciw.

Tabela 12. Pytanie o dalsze losy ciszy wyborczej

Kierunek studiów	Liczba studentów z 262 osób:	Jest mi to obojętne	Procent udzielonych odpowiedzi z liczby oddanych głosów
bezp. państwa	65 (63)	20	31%
bezp. wewnętrzne	52 (50)	15	30%
politologia	29 (27)	7	26%
prawo	77 (76)	18	24%
stos. międzynarod.	39 (39)	4	10%

Źródło: opracowanie własne.

¹⁹ Warto podkreślić, iż nikt z grona ankietowanych nie podniósł jako elementu przeciw ciszy wyborczej, że obowiązuje ona tylko na terenie RP.

Czynnikiem dalece zastanawiającym jest dość pokaźna liczba głosów oddana na odpowiedź: jest mi to obojętne. W przypadku kierunków bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa wewnętrznego jest to niemal trzecia część głosów, a dla politologii i prawa – czwarta część. Tylko dla stosunków międzynarodowych oddane głosy stanowią dziesiątą ich część. Gdyby natomiast na uzyskany wynik 64 głosów, oddanych przez ankietowanych, spojrzeć z pozycji 255 studentów biorących udział w badaniu omawianego pytania, to wówczas stanowiłyby one 25% oddanych ogółem głosów. Zatem dla blisko jednej czwartej części badanej młodzieży akademickiej nie ma znaczenia, jakikolwiek dalszy los ciszy wyborczej. Wyniki te, odnoszące się do obojętności, mogą stać się parabolą do zagadnienia poruszonego na początku artykułu, a dotyczą depolityzacji pośród młodzieży.

Bibliografia

- Banaszak B., *Kodeks wyborczy. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Kodeks wyborczy, ustawa z dnia 5 stycznia 2011 roku, Dz.U. 2011 nr 21, poz. 112.
- Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 roku, Dz.U. 1997 nr 78, poz. 483 ze zm.
- Kalwasiński M., *Cisza wyborcza: żenujący spektakl polskiej demokracji*, www.bankier.pl/wiadomosc/Cisza-wyborcza-zenujacy-spektakl-polskiej-demokracji-7260445.html.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z komentarzem*, oprac. W. Skrzydło, Kraków 1998.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, oprac. naukowe B. Banaszak C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Mider D., *Partycypacja polityczna w Internecie*, Elipsa, Warszawa 2008.
- Marzęcki R., *Depolityzacja jako element stylu życia młodzieży*, „Przegląd Politologiczny”, nr 1/2015.
- Musiał-Karg M., *Cisza wyborcza w dobie Internetu*, „Przegląd Sejmowy”, nr 3/2013.
- Sobolewska-Myślik K., *Ordynacje wyborcze w procesach demokratyzacji*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica”, nr 2/2002.
- Polacy o proponowanych zmianach w prawie wyborczym*, CBOS Komunikat z badań nr 65/214, oprac. B. Rogulska J. Zbieranek, Warszawa 2014.
- Projekt ustawy o zmianie Kodeksu wyborczego, wniesiony przez Klub Poselski „Nowoczesnej”, rozpatrywany na posiedzeniu Sejmu w dn. 2 lutego 2016 roku, <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=12&dzien=1&wyp=0&view=5#076>.

Anna Machnio
Uniwersytet Warszawski

Internacjonalizacja w edukacji jako sposób na pobudzenie partycypacji młodych osób

Summary

The process of internationalization is an important element in increasing the participation of young people. The author presented the possibilities of involving the young age group in social activities through internationalization at various stages of education, both formal and informal. The main emphasis has been placed on internationalization in higher education and international programmes for university students, which are the result of European integration processes, as in this area the significant steps have been taken. The author presented, among other things, the development of specific skills and qualities that one can gain as a result of international experience. It has also been noted that the participation in mobility helps to implement the process of lifelong learning in practice and has an impact on the formation of someone's identity. The text also draws attention to some of the barriers that may arise in relation to the implementation of such actions and the potential for further development.

Key words: participation of young people, internationalization, European identity, Erasmus+

Wstęp

W młodych osobach tkwi olbrzymi potencjał do działania. Chłonny umysł, pokłady kreatywności i świeże spojrzenie na problemy społeczne to cechy, które mogłyby być świetnie wykorzystane. Nie zawsze młodzi ludzie mają jednak odwagę i determinację, by samodzielnie podejmować inicjatywy na rzecz społeczeństwa, a głos tych, którzy takie podejmują, nie zawsze

zostaje usłyszany. Aktywność młodszej grupy wiekowej wiąże się także z trudnościami, jak na przykład mało zachęcający do oddolnych inicjatyw system edukacji, który w Polsce chętniej od działań grupowych promuje indywidualne sukcesy i wzajemną rywalizację. Istnieją jednak inicjatywy, które pozwalają pobudzić u młodych osób chęć działania, dać im odpowiednie narzędzia, stworzyć przyjazne środowisko i wskazać drogę do realizacji takich działań.

Ważną rolę odgrywa w tej kwestii internacjonalizacja edukacji w takich obszarach jak szkolnictwo wyższe, dzięki czemu studenci od lat mają możliwość podróżowania i czerpania z doświadczeń międzynarodowych, dzięki umowom i zobowiązaniom między jednostkami edukacyjnymi z różnych państw. To przede wszystkim szansa na przygotowanie młodych ludzi do funkcjonowania w coraz bardziej międzynarodowym i zróżnicowanym kulturowo środowisku¹, zestawienia ich obserwacji, doświadczeń i wiedzy o świecie z tymi, usłyszonymi od innych osób, poznanie historii z innych zakątków świata od rówieśników, a nie jedynie z internetowych wiadomości w postaci newsów czy weryfikowanie występujących w opinii publicznej, często niesprawiedliwych i uogólniających stereotypów i uprzedzeń, to także możliwość rozwinięcia swoich umiejętności i nawiązania wartościowych relacji.

Proces internacjonalizacji w dziedzinie edukacji sprzyja także budowaniu bardziej świadomego społeczeństwa obywatelskiego, edukując młodych obywateli, pokazując im szersze perspektywy niż tylko te znane z „własnego podwórka” i kształtując postawy pełne otwartości, tolerancji i aktywności. Nie każda osoba, która weźmie udział w projekcie międzynarodowym, zostanie działaczem społecznym, jednak jej doświadczenie i nowe spojrzenie zdobyte podczas wymiany czy warsztatów to bagaż, jaki pozostanie przy niej i pomoże przy podejmowaniu życiowych wyborów oraz kształtowaniu poglądów i postaw wobec bieżących wydarzeń społecznych.

W poniższym tekście główny nacisk położony został na internacjonalizację w szkolnictwie wyższym i programach międzynarodowych, przeznaczonych dla studentów uczelni wyższych, będących wynikiem procesów integracji europejskiej, gdyż ten obszar został objęty bardziej szczegółową ewaluacją, dostępną w literaturze. Przywołane zostały jednak także inne przykłady działań włączających się w edukację na innych poziomach, także w postaci edukacji nieformalnej.

¹ What is Internationalization of Education, <https://www.igi-global.com/dictionary/educational-administration-and-leadership-in-francophone-africa/56237> [dostęp: 12.12.2019].

Internacjonalizacja w szkołach

Proces internacjonalizacji obecny jest na różnych poziomach. Na poziomie szkół systematycznie nabiera tempa². Uczniowie zaczynają od nauki języków obcych, następnie mają szansę uczestnictwa w wymianach międzyszkolnych. Rozpoczęcie działań międzynarodowych już w wieku szkolnym okazuje się wyjątkowo korzystne dla rozwoju młodych osób. Także nauczyciele, którzy zdobywają doświadczenia międzynarodowe i kształcą się za granicą, mają znaczący wpływ na proces internacjonalizacji szkół. Istnieją także placówki posiadające międzynarodowe programy nauczania, dzięki czemu uczniowie współpracują z rówieśnikami z innych krajów, a także mają możliwość spojrzeć na treści przedmiotów z innej perspektywy. Dzięki temu uczniowie nie tylko lepiej radzą sobie w językami obcymi, ale także zdobywają cenne umiejętności międzynarodowe.

Udział w wymianach młodzieżowych daje także materiał do analiz. Według badań empirycznych, przeprowadzonych na grupie duńskich uczniów, uczestniczących w ośmiodniowej wizycie w Chinach, międzynarodowe doświadczenie uczestników owocuje kształtowaniem u nich aktywnych postaw. Organizowanie takich wymian umożliwia także szkołom upowszechnianie dobrych praktyk i rozwijanie dalszych pomysłów na umiędzynarodowienie, czerpiąc z nieocenionych doświadczeń młodych ambasadorów międzynarodowych, którymi stają się uczestnicy projektu. Badanie ukazało jednak także, że dalsza realizacja tych pomysłów zależy od różnych elementów, w tym zaangażowania nauczycieli, wsparcia politycznego i finansowego. Niepowodzenie w choć jednym z tych obszarów stanowi poważną barierę³.

Internacjonalizacja w szkolnictwie wyższym

Międzynarodowy charakter szkolnictwa wyższego nie jest niczym nowym. Wręcz przeciwnie, stanowi integralny element tradycji uniwersytetów od początku ich istnienia. Już w XII wieku występował przepływ studentów, naukowców, wiedzy oraz idei ponad granicami, prowadząc do wielonarodowych społeczności na europejskich uniwersytetach. Obecny pęd do umiędzynarodowienia, które *de facto* od wieków zachodzi, może wydawać się przesadzony. Jednak nie chodzi tu o umiędzynarodowienie samo w sobie, lecz raczej

² *Internalization in education is gaining pace*, <https://www.nuffic.nl/en/longreads/internationalisation-education-gaining-pace/dostep> [dostęp: 20.01.2010].

³ *Internationalization in schools – Perspectives of school leaders*, <https://www.science-direct.com/science/article/pii/S0883035516312976> [dostęp: 21.01.2020].

o ciągły proces, kształtowanie i rozwój ram politycznych oraz instytucji, które ten proces umożliwiają⁴.

Na gruncie kontynentu europejskiego w tej dziedzinie nieporównywalne znaczenie ma program Erasmus⁺⁵. Od momentu jego wprowadzenia uczelnie musiały dołożyć wszelkich starań, by sprostać niełatwym wymogom i dołączyć do programu. Program Erasmus+ na przestrzeni lat stał się symbolem działania międzynarodowego na poziomie szkolnictwa wyższego, ale także dla edukacji. Sprawił, że granice między państwami się zatarły. Dał możliwość rozwoju nauki na poziomie międzynarodowym na niewyobrażalną dotąd skalę, a także dostarczył ramy, dzięki którym uczestnicy programu mają obecnie klarowną wizję tego, na jakich zasadach przebiega wymiana, jakie wynikają z niej korzyści i do czego zobowiązują się jej studenci i instytucje. Początkowo stanowił olbrzymie wyzwanie organizacyjne dla biorących w nim udział uczelni, gdyż nie były przystosowane dotąd do przeprowadzania wymian studentów i nauczycieli akademickich na tak dużą skalę. Musiały więc dostosować programy studiów, uznawanie dyplomów, przygotować kadrę i administrację. Przeszły liczne zmiany przede wszystkim ze względu na wprowadzenie trzystopniowego podziału studiów (na studia licencjackie – I stopnia, studia magisterskie – II stopnia i studia doktoranckie – III stopnia), konieczność gwarancji wzajemnego uznawaniu kwalifikacji, tworzenia spójnych programów oraz konkurencyjnych wymian międzynarodowych.

Doświadczenie udziału w wymianie międzynarodowej jest zjawiskiem wielowymiarowym, aby je zbadać, warto więc przyjrzeć się nie tylko korzyściom zawodowym, ale także innym aspektom, stosując metodę jakościową. Na ten temat powstały liczne publikacje, w których dokonano podziałów wartości, wynikających z udziału w wymianie. W niniejszej pracy przybliżone zostaną rezultaty badania grupy naukowców, którzy przeanalizowali doświadczenie międzynarodowych studentów na uczelni w Walencji⁶. Dokonali oni ciekawego podziału na korzyści i straty wynikające z udziału w programie. Korzyści podzielono na funkcjonalne (takie jak sposób organizacji zajęć, reputacja uczelni, klimat, lokalizacja), społeczne (relacje studenta z wykładowcami, innymi studentami, możliwość podróżowania), a także emocjonalne

⁴ S. Bergan, *Internationalization of Higher Education: a perspective of European values*, [w:] *Internacjonalizacja studiów wyższych*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2011, s. 11.

⁵ Komisja Europejska, *Przewodnik po programie Erasmus+ na rok 2020, i zaproszenie do składania wniosków*.

⁶ M.G. Gallarza, M. Seric, M. Cuadrado, *Trading off benefits and costs in higher education: A qualitative research with international incoming students*, *The International Journal of Management Education*, Department of Marketing, Valencia 2017, s. 459–460.

(pozytywne emocje towarzyszące studentom podczas pobytu na wymianie, rozwój osobisty). Straty zostały podzielone na dwie grupy: pieniężne (związane z wydatkami, które muszą ponieść uczestnicy programu) oraz niepieniężne (poświęcony czas, wysiłek). Zestawienie korzyści i strat miało na celu pokazanie bilansu i sformułowanie finalnych wniosków.

Pośród czynników funkcjonalnych znalazła się możliwość skorzystania z innych metod nauczania, które oferuje instytucja goszcząca. Różnice mogą wynikać zarówno z innowacji wprowadzanych przez konkretną uczelnię, jak również z ogólnych cech systemu edukacji danego kraju. Rozbieżności dotyczą także sposobu organizacji zajęć, jak na przykład bardziej dogodna długość zajęć czy elastyczny program studiów, pozwalający na indywidualny dobór zajęć na podstawie własnych zainteresowań studenta.

Walor, który skłania studentów do wyboru uczelni goszczącej, to często lokalizacja danej jednostki. Możliwość przebywania w miejscu o bardziej korzystnym klimacie jest więc istotna. Lokalizacja wiąże się także z językiem danego regionu i szansą rozwinięcia swoich umiejętności językowych, zarówno dzięki kontaktom z innymi studentami, jak i z tubylcami.

Udział w programie daje możliwość życia w kraju innym niż ojczysty. Taki pobyt pozwala w bezpośredni sposób zapoznać się z kulturą i zwyczajami kraju przyjmującego, nieporównywalny do tego, gdy student czerpie informacje na ten temat z książek czy słuchając opowieści. Obcowanie z ludnością miejscową to także szansa wyzbicia się uprzedzeń i stereotypów, które są często obecne i stanowią barierę w kontaktach międzynarodowych. Jeśli zachowanie czy postawa spotkanej osoby nie zgadzają się z powielanym stereotypem, burzy to dany stereotyp i pozwala wyrobić własne zdanie i zbudować światopogląd pozbawiony uprzedzeń.

Istotną kwestią jest również reputacja uczelni goszczącej. Studenci mają możliwość spędzenia części studiów na uczelni o wyższym poziomie nauczania, która znajduje się wyżej w rankingu, co świadczy o jej prestiżu. Według regionalnej analizy EIS⁷, nie tylko studenci cenią reputację uczelni goszczącej, biorą to pod uwagę także pracodawcy. Badania wykazały, że na tle państw europejskich wartość tę doceniają zwłaszcza polscy pracodawcy.

W obrębie korzyści społecznych warto zwrócić uwagę na interakcje międzyludzkie, nieuniknione podczas mobilności studenckiej. Erasmus+ to szansa na budowanie międzynarodowych znajomości. Studenci na swoich macierzystych uczelniach nie zawsze mają możliwość poznania i obcowania z obcokrajowcami. Dzięki mobilności nie jest to jedynie możliwość, a konieczność, gdyż zarówno społeczeństwo, inni studenci, jak i kadra naukowa są obcego pocho-

⁷ Komisja Europejska, *The Erasmus Impact Study: Regional Analysis*, 2016, s. 100.

dzenia. Poza ludnością miejscową liczną grupę stanowią także studenci międzynarodowi. Budowanie znajomości w takim międzynarodowym środowisku może prowadzić do przyszłych przyjaźni i innych relacji, mających ogromny wpływ na życie takiej osoby. To także sposób na naturalne poznawanie świata dzięki codziennym rozmowom z osobami spotykanymi na wymianie. Realizacja sztandarowego hasła polityki edukacyjnej Unii Europejskiej „Uczenie się przez całe życie” jest zatem możliwa dzięki codziennej nauce poprzez obcowanie z drugim człowiekiem, także podczas mobilności międzynarodowej.

Program Erasmus+ daje szansę na eliminowanie barier społecznych. Dzięki stypendiom, które otrzymują uczestnicy programu, możliwy jest udział studentów, którzy w innym wypadku nie mieliby możliwości studiowania za granicą. Stypendium często nie wystarcza, by pokryć wszystkie wydatki, lecz stanowi zdecydowane wsparcie umożliwiające taki pobyt i funkcjonowanie w innym kraju na równi z rówieśnikami innego pochodzenia. To wielka szansa i możliwość, ale także sukces Unii Europejskiej w kwestii eliminowania barier społecznych wśród młodych osób.

Kolejnym aspektem jest rozwój osobistej dojrzałości i odpowiedzialności. Student, który opuszcza swój rodzimy kraj, staje przed wielkim wyzwaniem, gdyż musi zatroszczyć się o siebie, dbając o kwestie materialne, jak samodzielne gospodarowanie budżetem, często w obcej walucie i w innym środowisku, gdzie ceny produktów i usług różnią się od tych znanych z własnego kraju. Student musi nauczyć się radzić sobie w obcym języku w codziennych sytuacjach, takich jak założenie konta w banku czy wizyta u lekarza, w placówkach, które nie zawsze są dokładnymi odpowiednikami tych, z jakimi ma do czynienia w kraju. Uzyskane w ten sposób umiejętności są nieocenione i również potrzebne w momencie wkraczania na rynek pracy. Taki swego rodzaju skok na głęboką wodę sprawia, że osoba, która przeszła cały ten proces i ukończyła z sukcesem wymianę na uczelni przyjmującej, zyskuje ogromne doświadczenie, świetne przygotowanie do samodzielnego życia, także za granicą, umiejętność radzenia sobie z codziennymi trudnościami, odpowiedzialność za własne decyzje i elastyczność potrzebną w wielu aspektach życia.

Istnieje jednak wiele powodów, które powstrzymują studentów przed wzięciem udziału w programie bądź stanowią poświęcenie dla uczestników programu. Do czynników pieniężnych należą koszty wiążące się z udziałem w mobilności, które student musi ponieść. Uczestnicy otrzymują stypendium, jednak od wielu czynników, takich jak ceny w danym państwie, indywidualne potrzeby, wybór mieszkania, codzienne wydatki, zależy to, w jakim stopniu otrzymane stypendium pokryje koszty.

Kolejną kwestią okazuje się bariera językowa. Wielu studentów uznaje, że studia w obcym języku stanowią zbyt dużą trudność i z tego powodu nie

podejmują się udziału w rekrutacji. Występuje także przeświadczenie o zbyt wielu formalnościach i wysokich wymogach, jakie trzeba spełniać, by wziąć udział w programie. Sytuacja ta różni się w zależności od konkretnej jednostki administracyjnej uczelni, gdyż zwykle decyzje o wyborze uczestników podejmowane są na poziomie poszczególnych instytutów uczelni, a powodzenie kandydata zależy od wyników w nauce, konkurencji i liczbie miejsc w ramach umów z uczelniami partnerskimi, podpisanymi przez konkretną jednostkę. Studenci nie decydują się także na wyjazd ze względu na obawy przed niepodołaniem wymogom uczelni przyjmującej bądź trudności z rozliczeniem wyjazdu po powrocie. Niestety obawy te bywają słuszne z powodu istnienia wciąż nieodpowiednio dostosowanych programów kształcenia i występowania przypadków konieczności „nadrabiania braków” na uczelni macierzystej⁸.

Zdecydowanym utrudnieniem może okazać się także inny system edukacji w kraju przyjmującym. Uczestnik programu musi z dnia na dzień włączyć się w życie akademickie, rozpoczynając nie od pierwszego roku, lecz dołączając w trakcie trwania toku studiów, co może stanowić duże wyzwanie i problem z asymilacją ze studiującymi tam od dłuższego czasu rówieśnikami. Student musi odnaleźć się także w obcym dla siebie społeczeństwie, nie tylko akademickim, dostosować się do panujących norm i zwyczajów. Wszystkie te czynniki powodują początkowo zagubienie czy wręcz frustrację, z którą każdy student radzi sobie w indywidualny sposób. Ten swego rodzaju szok kulturowy może sprawiać poważne trudności w adaptacji do nowych warunków, szczególnie na początku pobytu.

Do utrudnień należy dodać problemy komunikacyjne, wynikające z niewystarczających umiejętności językowych kadry naukowej i administracyjnej, odmienne zwyczaje i przyjęte zasady, jak na przykład rozpoczynanie zajęć niepunktualnie czy nieprzestrzeganie terminów, często uwarunkowane kulturowo. Istotne poświęcenia wymieniane przez studentów to także utraczone szanse, wynikające z przebywania na wymianie, jak również tęsknota za domem i ojczyzną.

W kwestii promowania mobilności i obalania obaw co do wyjazdu ważną rolę powinna odgrywać kadra akademicka, będąca autorytetem dla studentów. Wykładowcy mają możliwość przekazywania wiedzy na temat dostępności mobilności oraz szans, jakie za sobą niesie. Problem stanowi jednak niedostateczna świadomość i motywacja ze strony kadry, by przekazywać tę wiedzę, co sprawia, że tak ważny kanał informacyjny jest często zaprzepaszczoney.

⁸ T. Saryusz-Wolski, D. Piotrowska, *Internacjonalizacja: mobilność studentów*, [w:] *Internacjonalizacja studiów wyższych*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa, s. 46.

Fakt ten wiąże się także z wciąż niskim udziałem kadry akademickiej w mobilności⁹.

Udział w mobilności międzynarodowej stanowi wielką wartość zarówno dla kształtowania cech potrzebnych do zdobycia wysokiej pozycji na rynku pracy, jak i podejmowania aktywności społecznej. Należy dokładać wszelkich starań, by aktywnie promować mobilność i szerzyć świadomość na temat szans, jakie za sobą niesie.

Internacjonalizacja a edukacja nieformalna

Oprócz akademickich wymian w ramach programu Erasmus+ i szkolnych projektów istnieją także mniej konwencjonalne sposoby na zaangażowanie młodzieży. Należą do nich między innymi różnorodne projekty, niegdyś funkcjonujące pod nazwą „Młodzież w działaniu”, obecnie włączone pod szeroki parasol działań w ramach programu Erasmus+. Dla przykładu ciekawe i jednocześnie wciąż zbyt mało upowszechnione są wymiany młodzieżowe. Polegają one na krótkoterminowych projektach, podczas których międzynarodowa grupa młodych osób spotyka się w jednym z państw członkowskich bądź kraju partnerskim, biorącym udział w projekcie. Grupa przez kilka dni uczestniczy w licznych warsztatach i aktywnościach opartych na edukacji nieformalnej. Jest to także okazja do zapoznania się z innymi kulturami, rozwinięcie swoich umiejętności i kompetencji, zarówno takich jak praca w grupie, zdolności przywódcze czy wystąpienia publiczne, jak i języki obce. Takie projekty to też świetny sposób na nawiązanie znajomości międzynarodowych i możliwość dalszego kontynuowania ich po zakończeniu projektu. Tak o zaletach wymiany wypowiada się Agnieszka Szczepanik, trenerka, coach grup młodzieżowych, koordynatorka projektów, w publikacji *Fakty i mity Wymian młodzieżowych*: „możliwość rozwoju swoich pasji, zmierzenia się z marzeniami, wykorzystania w praktyce wiedzy i umiejętności nabytych w szkole jest największą wartością Wymian młodzieżowych, zaraz po nawiązaniu kontaktów międzynarodowych i międzykulturowych. Nie ma mowy o przerwie w procesie nauczania. Nie ma co prawda lekcji, ale edukacja trwa, tu nazywana pozaformalną”¹⁰. Dowodzi to tezy, że choć projekty te są niezwykle krótkie i trudno porównywać je z profesjonalnymi wielomiesięcznymi kursami lub zajęciami w ramach edukacji formalnej, mają niesamowitą wartość i wielki wkład w zaangażowanie młodych osób i otwarcie ich na świat.

⁹ Ibidem, s. 44.

¹⁰ A. Szczepanik, *Fakty i mity Wymian młodzieżowych*, FRSE, 2018.

Inną inicjatywą wartą uwagi, a również zachęcającą młodzież do podróżowania i poznawania świata na własną rękę jest projekt DiscoverEU,¹¹ który umożliwia przemieszczanie się młodym ludziom między państwami. Możliwe jest to dzięki puli darmowych biletów kolejowych dla osób, które w danym roku ukończyły 18 lat. Spośród aplikujących zostają wylosowane osoby, które przez kolejnych parę miesięcy nie muszą troszczyć się o koszty podróży, gdyż w całości są pokrywane pod warunkiem, że korzystają z kolei (z wyjątkiem niektórych fragmentów tras, które mieszkańcy wysp lub odległych regionów UE mogą pokonać innymi środkami transportu). To świetna możliwość na spędzenie najdłuższych wakacji życia zaraz po otrzymaniu świadectwa dojrzałości. Projekt to świetna zachęta i w zasadzie wrzucenie na głęboką wodę młodych osób, dla których niejednokrotnie jest to pierwsza samodzielna podróż za granicę, choć możliwy jest także udział grupowy. Organizatorzy zachęcają do dzielenia się przeżyciami. Utworzone zostały specjalne kanały komunikacyjne służące młodym ludziom, by mogli w prosty sposób opowiedzieć rówieśnikom i pozostałym osobom o swoich doświadczeniach. Każdy uczestnik nazywany jest ambasadorem projektu.

Udział w projekcie międzynarodowym po raz pierwszy to często wyjątkowe przeżycie. Uczestnicy mają szansę skonfrontować swoją wiedzę o świecie z ludźmi pochodzącymi z różnych państw, którzy wychowali się w innej kulturze, posługującymi się innym językiem. Takie doświadczenia są wyjątkowo cenne dla osób właśnie wkraczających w dorosłość.

Budowanie tożsamości europejskiej

Udział w projektach międzynarodowych i studia za granicą przyczyniają się do budowania wspólnej tożsamości europejskiej i społeczeństwa opartego na podstawowych wartościach Unii Europejskiej: „poszanowaniu godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowaniu praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości”¹². W obliczu problemów, z jakimi zmagają się Unia Europejska (terroryzm, kryzys migracyjny czy brexit), ważne jest, aby państwa europejskie potrafiły wspólnie działać. W ten sposób możliwe jest przeciwstawianie się zagrożeniom i budowanie relacji z innymi państwami w zgodzie z demokratycznymi wartościami.

Budowanie tożsamości europejskiej umożliwia edukacja, oparta na umiędzynarodowieniu. Dzięki niej społeczeństwo ma świadomość zalet tworzenia wspólnoty z innymi państwami. Nauka o tym, jakie były korzenie tworzenia

¹¹ Europejski Portal Młodzieżowy, https://europa.eu/youth/discovereu_pl [dostęp: 22.01.2020].

¹² Traktat o Unii Europejskiej, art. 2. Dz.U.2004.90.864/30, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/ALL/?uri=CELEX:12012M/TXT> [dostęp: 22.01.2020].

wspólnoty i przesłanki do integracji, ale także nieprzerwane dbanie o integrację i współpracę, ma szansę zagwarantować, by wspólne działania Unii Europejskiej były kontynuowane i rozwijane. Wymiany międzynarodowe dają niebywałą szansę poczucia takiej wspólnoty. Możliwe jest także samodzielne podjęcie studiów na uczelni zagranicznej, w czym pomaga program Erasmus+. Pozwala, by student, który został przyjęty na uczelnię w jednym kraju, miał szansę uczestniczyć w wymianie i wyjechać za granicę. Tym samym nie musi martwić się o formalności, gdyż proces jest usprawniony i większą część zapewnia porozumienie zawarte między uczelnią wysyłającą i goszczącą. Sama możliwość takiego wyjazdu sprawia, że studenci uznają mobilność za naturalną część ich toku studiów. Fakt, że w założeniu student nie powinien mieć problemu z uzupełnieniem różnic programowych, a jego pobyt na innej uczelni jest traktowany równo z zaliczaniem przedmiotów na uczelni macierzystej, sprawia, że Erasmus+ to nie tylko alternatywny sposób wykorzystania jednego semestru podczas toku studiów, lecz pobyt zagraniczny mający wartość dodaną. Student po powrocie z wymiany ma poczucie przynależności już nie tylko do uczelni macierzystej, ale także do uczelni goszczącej, a co za tym idzie, także do kraju, w którym przebywał w czasie trwania programu.

Dzięki udziałowi w mobilności tożsamość europejska się umacnia. Potwierdzają to badania EIS¹³, według których we wszystkich regionach beneficjenci programu byli znacznie bardziej związani z Europą niż osoby niemobilne. Godne uwagi jest to, że odsetek studentów i absolwentów programu Erasmus, którzy czują się silnie związani z Europą, jest bardzo podobny we wszystkich regionach. Średnio ponad 80% beneficjentów uważa, że ich europejska postawa została wzmocniona dzięki mobilności. Takie postrzeganie jest szczególnie silne w Europie Południowej i Wschodniej (około 85%).

Możliwości, które pozwalają Europejczykom z różnych krajów na intensywną interakcję z innymi uczestnikami wymiany i kulturą obcego kraju, przyczyniają się do tworzenia wspólnej europejskiej tożsamości. Instytucje europejskie wiążą duże nadzieje z takimi działaniami jak mobilność w ramach programu Erasmus+ dla kształtowania się takiego poczucia. Jednak niewielu Europejczyków doświadcza zalet bycia obywatelem Unii Europejskiej w takim stopniu jak uczestnicy programu, gdyż na mobilność decyduje się wciąż niewielka liczba osób, nawet tych związanych ściśle ze środowiskiem akademickim. Poszerzenie mobilności na większą skalę ma zatem szansę wzmocnić poczucie tożsamości europejskiej¹⁴.

¹³ Komisja Europejska, The Erasmus Impact Study: Regional Analysis, 2016.

¹⁴ Do Erasmus students develop a European identity? How social interactions change the way citizens think about Europe, <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/09/28/erasmus-students-european-identity/> [dostęp: 23.01.2020].

Problemy z internacjonalizacją

Internacjonalizacja w dziedzinie edukacji niewątpliwie stwarza wiele możliwości i pozytywnie wpływa na rozwój młodych osób i kształtowanie ich postaw. Ma jednak także swoich przeciwników, którzy widzą zagrożenia w umiędzynarodowianiu podmiotów edukacyjnych. Istnieje pogląd, że udział w programach wymian i podejmowanie studiów za granicą wiąże się z drenażem mózgow. Młode osoby korzystające z możliwości wyjazdu i doświadczające zalet przebywania za granicą są zatem także skłonne do podjęcia pracy za granicą, na czym stracić może macierzysty rynek pracy. Kształcenie młodych osób w duchu otwartości jest jednak nieocenione, a możliwość ich rozwoju i wymiana dobrych praktyk sprawiają, że dalsza internacjonalizacja jest korzystna.

Występują także nieprawidłowości w realizacji internacjonalizacji na różnych szczeblach, jak tworzenie fałszywych certyfikatów czy mnogość referencji niemożliwych do zweryfikowania przez ich międzynarodowy charakter. Istotnym problemem jest także obniżenie standardów akademickich w odniesieniu do studentów z wymian, co ma miejsce na wielu uczelniach, które nie są wystarczająco przystosowane do nauczania zagranicznych studentów. Takie zjawiska powinny być jednak dostrzegane i eliminowane, należy zatem zachować czujność i rygorystycznie podchodzić do wdrażania i ewaluacji danych rozwiązań międzynarodowych.

Choć budżet Komisji Europejskiej, przeznaczony na działania dla młodzieży, się powiększa, wciąż niewielkie grono młodych osób korzysta z programu. Można odnieść wrażenie, że osoby korzystające z tych międzynarodowych możliwości nadal stanowią mniejszość. Co zatem ogranicza pozostałych? Poza faktem, że niektórzy studenci nie wyrażają chęci opuszczenia kraju ojczystego lub po prostu nie są odpowiednio poinformowani o takich projektach, istnieją także inne przyczyny. Przykładem jest konieczność samodzielnego zarabiania na życie już podczas studiów. Młodzi ludzie często już od pierwszych lat studiów podejmują pracę zarobkową, niejednokrotnie starając się łączyć studia dzienne z pełnym etatem. To w oczywisty sposób wyklucza dodatkowe aktywności, zwłaszcza wiążące się z wyjazdami lub angażowaniem i poświęcaniem czasu, którego i tak brakuje na działania społeczne. Podjęcie pracy zarobkowej wydaje się bardziej korzystnym rozwiązaniem pod kątem przyszłej kariery. Takie poczucie niekoniecznie może mieć pokrycie w faktach. Jak wynika z badań przeprowadzonych na zlecenie Komisji Europejskiej udział w wymianach międzynarodowych ma korzystny wpływ na przyszłe zatrudnienie ich beneficjentów i ich odbiór przez zatrudniających w odniesieniu do kandydatów, którzy takich doświadczeń nie mają.

Także działalność w organizacjach, kołach i wolontariatach jest odbierana pozytywnie. Nie chodzi o sam wizerunek takich młodych osób, ale też o liczne kompetencje, o których była mowa już wcześniej.

Konkluzje

Internacjonalizacja w dziedzinie edukacji nie powinna być celem samym w sobie, organizacja kolejnych projektów międzynarodowych bez wyciągnięcia wniosków i głębszego zamysłu nie przyniesie wystarczających korzyści, a sam fakt podpisania licznych umów między instytucjami niekoniecznie musi przekładać się na ich jakość. Warto zatem zauważać potencjał płynący z prawdziwego oddziaływania i budowania znaczących doświadczeń dla młodych ludzi, będących częścią społeczeństwa.

Zaangażowanie młodych osób w przestrzeni publicznej jest widoczne. Masowe protesty, dotyczące zmian klimatycznych dają do myślenia. Pokazują jasno, że młodzi ludzie mają coś do powiedzenia i nie godzą się już, by ich głos został przemilczany czy stłumiony. Dzięki szerokiemu dostępowi do mediów społecznościowych mają wiele nowych możliwości na organizowanie się wokół wspólnych spraw, ważnych z perspektywy ich indywidualnych potrzeb, ale także w przeświadczeniu, że to tu i teraz ważą się losy ich przyszłości i przyszłości kolejnych pokoleń. Angażowanie się w protesty, podejmowanie działań na poziomie lokalnym, ale także narodowym i globalnym jest na wyciągnięcie ręki.

Internacjonalizacja stanowi tu dużą wartość. Programy międzynarodowe na różnych szczeblach edukacji pomagają lepiej zrozumieć otaczający świat i ucą młodych ludzi, jak tę wiedzę przekuć w zmiany społeczne. Dają młodym obywatelom szeroką perspektywę, pokazują różnorodność działań, nowe rozwiązania i ciekawe pomysły, które mogą przenieść na własny grunt oraz stwarzają platformę do wymiany wiedzy, doświadczeń i kontaktów, przydatną na każdym etapie życia.

Bibliografia

- Bergan S., *Internationalization of Higher Education: a perspective of European values*, [w:] *Internacjonalizacja studiów wyższych*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2011.
- Do Erasmus students develop a European identity? How social interactions change the way citizens think about Europe*, <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/09/28/erasmus-studentseuropean-identity/>.

- Gallarza M.G., Seric M., Cuadrado M., *Trading off benefits and costs in higher education: A qualitative research with international incoming students*, *The International Journal of Management Education*, Department of Marketing, Valencia 2017.
- Internalization in education is gaining pace*, <https://www.nuffic.nl/en/longreads/internationalisation-education-gaining-pace/dostep>.
- Internationalization in schools – Perspectives of school leaders*, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035516312976>.
- Komisja Europejska, *Przewodnik po programie Erasmus+ na rok 2020*, 2019.
- Komisja Europejska, *The Erasmus Impact Study: Regional Analysis*, 2016.
- Gallarza M., Seric M., Cuadrado M., *Trading off benefits and costs in higher education: A qualitative research with international incoming students*, “The International Journal of Management Education, Department of Marketing”, Valencia 2017.
- Saryusz-Wolski T., Piotrowska D., *Internacjonalizacja: mobilność studentów*, [w:] *Internacjonalizacja studiów wyższych*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa.
- Szczepanik A., *Fakty i mity Wymian młodzieżowych*, FRSE, 2018.
- Traktat o Unii Europejskiej, art. 2, Dz.U.2004.90.864/30, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/ALL/?uri=CELEX:12012M/TXT>.
- What is Internationalization of Education*, <https://www.igi-global.com/dictionary/educational-administration-and-leadership-in-francophone-africa/56237>.

Kamila Oktawia Piskorz

Fundacja Twórczości Edukacji Animacji Młodzieży „Teatrikon”

Uczestnictwo młodzieży w działaniach społeczno- -kulturalnych – analiza przypadku

Abstract

An article on the problem of low youth involvement in socio-cultural activities. A wide area of analysis is devoted to motivation, expectations and fears after making the decision of starting non-formal education, “Active for 100 years” implemented by the Lublin branch of the Polish Red Cross with the support of European Union funds. On the basis of the activities of the Social Groups of Youth Instructors, selected youth projects, their results and occurring in the risk projects were presented.

Work based on the observation database, uncontrolled, supplemented by focus interviews. The research was carried out between July and November 2019 for a group of 195 people, in the range of 15 to 21 years, coming from 14 cities in the Lublin Voivodeship.

The article indicates a need to increase the Youth’s awareness of their strong points, motivation and the need for adequate direction in order for them to develop themselves and also a need for greater subsidies for the non-governmental sector to build social capital among young people.

Key words: youth, cultural projects, social projects, social capital

Wprowadzenie

Nauka poprzez doświadczenie podejmowana jest obecnie na coraz szerszą skalę, m.in.: przez szkoły – wprowadzające dobrowolne zajęcia pozalekcyjne; uniwersytety – otwierające kierunki dualne, organizacje pozarządowe – prowadzące edukację pozaformalną. Wysokie zainteresowanie niniejszą formą edukacyjną nie wpływa wyłącznie z jej wymiernych efektów dydaktycz-

nych, lecz jest również przejawem pragmatyzmu, odnoszącym się do przewidywanych tendencji rynkowych.

Przestrzeń najbliższych kilkudziesięciu lat stawia przed nami liczne wyzwania związane ze strukturą zatrudnienia. Na podstawie najnowszych raportów możemy stwierdzić, iż blisko 75 mln miejsc pracy przestanie istnieć w wyniku automatyzacji i robotyzacji stanowisk. Zostaną one zastąpione przez około 133 mln miejsc pracy, którymi będą nowe dotąd nieistniejące zawody¹. Według przewidywań w dużej mierze o tym, czy otrzymamy posadę, będą decydowały nasze kompetencje miękkie, które definiowane są w różnoraki sposób. Na podstawie raportu „Future Work Skills 2020” możemy określić je jako: *sense-making, social intelligence, novel and adaptive thinking, cross-cultural competency, computational thinking, new-media literacy, transdisciplinarity, design mindset, cognitive load management, virtual collaboration*². Według Parlamentu Europejskiego kompetencje przyszłości to: porozumiewanie się w języku ojczystym i obcym; kompetencje matematyczne, naukowo-techniczne, informatyczne; umiejętność uczenia się; kompetencje społeczne i obywatelskie; świadomość i ekspresja kulturalna; innowacyjność, mobilność i przedsiębiorczość³.

W obliczu zmian społeczno-gospodarczych jednostki dydaktyki formalnej, nawet adaptując metody edukacji angażującej, nie są w stanie w pełni odpowiedzieć na potrzeby zmieniającej się rzeczywistości. Dlatego też wyżej wymienione kompetencje często stają się punktem wyjściowym do tworzenia programów edukacji pozaformalnej, prowadzonej przez liczne organizacje pozarządowe, oferujące szeroki wachlarz możliwości potencjalnego rozwoju. Mimo realnych potrzeb organizacje oferujące swoje programy kształcenia spotykają się z problemem braku zainteresowania odbiorców przedsięwzięciami, a wśród jednostek uczestniczących w programach dydaktycznych można zaobserwować spadek zaangażowania wraz z upływem czasu.

Niniejszy artykuł podejmuje problem niskiego zaangażowania młodzieży w działania społeczno-kulturalne. Trzon pracy stanowi analiza przypadku, którą jest program edukacji pozaformalnej „Aktywni na 100 lat”, realizowany przez Lubelski Oddział Polskiego Czerwonego Krzyża przy wsparciu funduszy z Unii Europejskiej. Artykuł składa się 5 części. W pierwszej kolej-

¹ World Economic Forum, *The Future of Jobs 2018*, 2018, http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf.

² A. Davies, D. Fidler, M. Gorb, *Future Work Skills 2020*, 2011, http://www.iftf.org/uploads/media/SR-1382A_UPRI_future_work_skills_sm.pdf.

³ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

ności została omówiona metodologia badań. Druga część pracy przedstawia założenia programu „Aktywni na 100 lat”, jego cele oraz zakładane rezultaty. Następnie opisane oraz omówione zostały motywacje, oczekiwania i obawy uczestników kształcenia pozaformalnego. Najobszerniejszą część pracy stanowi rozdział czwarty, w którym przedstawiono przedsięwzięcia społeczno-kulturalne realizowane przez poszczególne grupy młodzieżowe oraz ryzyko występujące przy realizacji działań zainicjowanych przez uczestników. Artykuł zamyka podsumowanie przeprowadzonych badań.

Metodologia badań

Niniejszy artykuł przedstawia wyniki badań przeprowadzonych metodą obserwacji jawnej, niekontrolowanej, uzupełnionej wywiadami fokusowymi w okresie od lipca do listopada 2019 roku. Grupą badaną było 195 uczestników programu „Aktywni na 100 lat” w wieku od 15 do 21 lat (średnia wieku to 17 lat), pochodzący z 14 miejscowości znajdujących się na terenie województwa lubelskiego: Biłgoraj, Chełm, Dęblin, Hrubieszów, Kraśnik, Lubartów, Lublin, Łuków, Opole Lubelskie, Puławy, Radzyń Podlaski, Tomaszów Lubelski, Włodawa, Zamość. Wśród badanych stanowiącą większość stanowiły kobiety – 74%, mężczyźni 26% ogółu badanych.

Obserwacja stanowiąca trzon niniejszej pracy skupia się na indywidualnych motywacjach oraz postawach uczestników z zakresu: pracy zespołowej i indywidualnej, umiejętności twórczego rozwiązywania problemów oraz swobody w wyrażaniu własnego zdania na forum grupy. Wnioski z niniejszego badania stanowią efekt 200 godzin obserwacji.

Wywiady w zależności od grup respondentów zawierały od 4 do 9 pytań. Podczas ich trwania rozmówcy odnosili się do ogólnych kwestii związanych z: motywacją, oczekiwaniami oraz obawami bezpośrednio odnoszącymi się do programu „Aktywni na 100 lat” oraz pracy w grupie. W formie wywiadu przeprowadzono również ewaluację działań społeczno-kulturalnych grup młodzieżowych w celu zdiagnozowania ryzyka pojawiającego się podczas pracy zespołu oraz implementacji działań.

Założenia projektu „Aktywni na 100 lat”

Program „Aktywni na 100 lat” (Projekt nr POWR.01.04.00-IP.03-00-001/18) jest realizowany przez Lubelski Oddział Polskiego Czerwonego Krzyża w ramach Osi priorytetowej I Osoby młode na rynku pracy, Działania 1.4 Młodzież solidarna w działaniu, programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014–2020, współfinansowanego przez Unię Europejską

w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego⁴. Instytucją pośredniczącą jest Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Niniejszy projekt realizowany jest w perspektywie 2 lat (od 1.05.2019 do 31.01.2021 roku). Odbiorcami przedsięwzięcia jest młodzież między 15. a 29. rokiem życia z terenu województwa lubelskiego. Projekt zakłada „aktywizację i zorganizowanie ścieżki zdobywania i doskonalenia umiejętności społecznych ważnych na rynku pracy dla grupy 420 osób, (294 kobiet i 126 mężczyzn) [...] poprzez udział w warsztatach, wolontariat oraz zaangażowanie w działalność organizacji pozarządowej i grup reprezentujących młodzież, prowadzone w Lublinie, Zamościu, Chełmie, Łukowie, Lubartowie, Tomaszowie Lubelskim, Kraśniku, Biłgoraju, Dęblinie, Hrubieszowie, Opolu Lubelskim, Radzynie Podlaskim, Puławach, Włodawie”. Przy czym minimum 40% uczestników to osoby na ostatnich latach danego etapu kształcenia.

Warunkiem przystąpienia do projektu jest spełnienie kryterium wieku i miejsca zamieszkania (określone administracyjnie) oraz wypełnienie niezbędnych dokumentów w tym: Formularza zgłoszeniowego, Deklaracji Uczestnictwa w Projekcie, Umowy wolontariackiej. Działania projektowe są organizowane w 2 turach: od czerwca 2019 roku do marca 2020 roku oraz od marca 2020 do stycznia 2021 roku.

Zakres i formy wsparcia obejmują:

- 1) Szkolenia wstępne – 64 godziny dla każdej grupy uczestników. Celem szkoleń jest pozyskanie przez uczestników wiedzy z zakresu: sektora pozarządowego, wolontariatu, pracy metodą projektu, promocji i marketingu, komunikacji, pracy w grupie oraz metody twórczego rozwiązywania problemów.
- 2) Zjazd liderów grup młodzieżowych – czterodniowe wyjazdowe szkolenie zakładające uczestnictwo 42 osób, po 3 osoby z każdej grupy biorącej udział w projekcie. Wspólna integracja zakłada wymianę doświadczeń pomiędzy uczestnikami projektu. Ponadto jest próbą kompensacji działań grup młodzieżowych z różnych miejscowości województwa lubelskiego.
- 3) Wolontariat i zaangażowanie w działalność Grup Społecznych Instruktorów Młodzieżowych PCK obejmuje cotygodniowe spotkania prowadzone przez 10 miesięcy. Mające na celu realizowanie działań statutowych w szczególności pomoc osobom potrzebującym.
- 4) Warsztaty tematyczne – realizowane dla każdej z grup uczestników, obejmujące: kompetencje miękkie, społeczne i międzykulturowe, warsztaty aktywistyczne, narzędzia i technologie multimedialne przydatne w pracy

⁴ Lubelski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwony Krzyża, 2019, s. 1.

na rzecz sektora pozarządowego, zdrowie i zdrowy styl życia, pierwsza pomoc, warsztaty manualne i rękodzielnicze.

- 5) Coaching – 4 godziny coachingu w podziale na 60 minut, sesje adresowane do każdego uczestnika projektu, dotyczące wybranego aspektu pracy ze skoncentrowaniem na osiągnięcie jasno zdefiniowanego celu.
- 6) Organizacja projektów lokalnych – każda z grup miała do dyspozycji 2000 zł na samodzielną realizację własnego projektu społeczno-kulturalnego adresowanego do lokalnej społeczności.
- 7) Gala Wolontariatu – w czasie której zostały zaprezentowane projekty grup młodzieżowych wybrane przez jury.

Uczestnicy projektu są zobowiązani do punktualnego, regularnego i aktywnego uczestnictwa w zajęciach w wymiarze minimum 75% obecności, poddawania się procesowi monitoringu oraz uczestnictwa we wszystkich formach działań projektowych. W przypadku niestosowania się do powyższych zasad organizator ma prawo skreślić uczestnika z udziału w projekcie i obciążyć go dotychczasowymi kosztami udziału.

Postawy uczestników

Przystąpienie do projektu edukacji pozaformalnej jest wolicjonalne. Dzięki czemu wśród postaw uczestników możemy wyróżnić dwa typy motywacji, którymi się kierowali podczas podjęcia decyzji o udziale w projekcie. Pierwszym typem jest motywacja wewnętrzna, która przez autorytety w dziedzinie *human resources* uważana jest za najsilniej oddziałującą na decyzje podejmowane przez jednostki, w aspekcie osiągnięcia przez nie zamierzonych celów, które również mogą pozostawać w sferze nieuświadomionej.

Wśród motywacji wewnętrznej uczestników najsilniej widoczna pozostaje chęć pomocy innym. Przy czym motywacja ta podejmowana jest przez młodzież w sposób górnolotny, w niewielkim stopniu odwołujący się do jej własnych doświadczeń. Uczestnicy programu wskazują, że przystąpili do niego w celu pomagania osobom starszym, niepełnosprawnym, wykluczonym społecznie bądź stygmatyzowanym. Natomiast z ich dotychczasowych doświadczeń wynika, że w pierwszej kolejności udzielają pomocy swoim rówieśnikom, rodzeństwu oraz rodzicom. W dalszej kolejności w obszarze ich autonomicznej aktywności pomocy udzielają znanym sobie osobom starszym, w tym dziadkom lub sąsiadom. Nieznajomym młodzież udziela pomocy rzadko bądź sporadycznie, motywując to swoimi negatywnymi doświadczeniami w tym aspekcie.

Kolejnym elementem motywacji wewnętrznej, występującej u uczestników, jest chęć doświadczenia czegoś nowego. Wśród tej podkategorii mo-

żemy wyróżnić: ciekawość dotyczącą projektu, chęć poznania nowych ludzi oraz chęć podjęcia nowych i nietuzinkowych działań. Przy czym młodzież nie definiuje konkretnie (nie chce bądź nie potrafi), czym powinno być „nowe”. Wśród uczestników widoczna jest otwartość na to, co nieprzewidziane, a w trakcie trwania przedsięwzięcia na podstawie odczuwanych przez siebie emocji są oni w stanie określić, czy ich potrzeba zaznajomienia się z „nowym” została zaspokojona.

Trzecim występującym elementem motywacji wewnętrznej jest samorealizacja, która przez badanych była określana jako: chęć rozwoju, potrzeba sprawdzenia się w nowej sytuacji, lepsza pozycja na rynku pracy. Motywację tę przejawiali w szczególności uczestnicy mający 19 lat i więcej.

Na kształtowanie motywacji zewnętrznych silny wpływ ma środowisko rówieśnicze osób badanych. Używały one następujących sformułowań: „Wszyscy moi znajomi coś robią”, „Sama bym się nie zgłosiła, ale z koleżanką to co innego”. Badani wskazali, że rodzice i przyjaciele są osobami, które najczęściej motywują ich do podjęcia działań.

Oczekiwania młodych ludzi względem projektu są w dużym stopniu skierowane do grupy rówieśniczej, w ramach której współdziałają. Najczęstszymi odpowiedziami były oczekiwania związane z otwartością, akceptacją i zrozumieniem jednostki przez grupę. Silnie widoczne były również nadzieje na zapoznanie się z nowymi osobami, nawiązanie stosunków przyjacielskich oraz dobrą zabawę. Niewielka grupa badanych określała swoje oczekiwania z perspektywy zdobycia bądź doskonalenia umiejętności.

Zasób, który młodzi ludzie są w stanie wnieść do projektu, w dużej mierze jest odzwierciedleniem ich motywacji i oczekiwań, wśród których możemy wymienić: gotowość na udzielenie pomocy, cierpliwość, wsparcie, radość, pozytywne nastawienie, energię i wiedzę. Natomiast badani wśród wkładu, który są w stanie wnieść do grupy, nie wymienili swoich umiejętności ani pasji. W wyniku obserwacji można stwierdzić, że młodzi ludzie w niewielkim stopniu mają świadomość swoich mocnych stron. Ponadto wśród badanych zauważalne są obawy względem eksponowania zainteresowań.

Młodzież prezentuje liczne obawy względem własnych kompetencji oraz w stosunku do świata zewnętrznego. Wśród czynników najsilniej hamującym rozwój jednostki jest strach przed niepowodzeniem, któremu towarzyszą liczne lęki wyphywające z przeświadczenia o własnej niedoskonałości, wśród których osoby badane wyróżniają: lenistwo, nieśmiałość, szybkie uleganie załopotaniu. Młodzi ludzie wykazują również silny strach przed ostracyzmem społecznym. Obawiają się osamotnienia, wynikającego z braku zrozumienia i akceptacji. Boją się tego, że nie podołają wyzwaniom i oczekiwaniom grupy, w tym obawiają się, że nie starczy im czasu, zaangażowania i entuzjazmu

w czasie realizacji projektu. Wśród czynników hamujących rozwój jednostki możemy wymienić: nieumiejętność radzenia sobie ze stresem oraz brak wytrwałości w dążeniu do celu.

Projekty grup młodzieżowych

Każda z grup młodzieżowych w końcowym efekcie działań w ramach projektu miała opracować oraz zrealizować projekt społeczno-kulturalny. W czasie trwania pierwszej odsłony programu „Aktywni na 100 lat” grupy młodzieżowe zrealizowały 14 autorskich przedsięwzięć. W dalszej części pracy przedstawione zostaną projekty wyróżnione przez jury w czasie trwania Gali Wolontariatu, która pełniła funkcję podsumowującą pierwszą odsłonę projektu. Miała ona miejsce 4 grudnia 2019 roku w Lublinie.

Pierwszym z wyróżnionych projektów jest „Miesiąc Eko-Świra” realizowany przez grupę wolontariuszy z Biłgoraja. Projekt jest akcją społeczną, zakładającą budowanie wiedzy z zakresu ekologii oraz zachowań proekologicznych, z wykorzystaniem mechanizmów grywalizacji oraz potencjału mediów cyfrowych. Grupą odbiorców działania była młodzież. Projekt składał się z dwóch części, którymi były: wyzwania skierowane do obserwujących fanpage na Facebooku i Instagramie oraz tzw. „Lokalna minigala inauguracyjno-integracyjna, będąca podsumowaniem projektu. Ponadto wolontariusze tworzący projekt „Miesiąc Eko-Świra” w czasie trwania kampanii podjęli się uczestnictwa w działaniu towarzyszącym, będącym akcją sprzątania lasu przy wsparciu grupy „Biłgoraj EKO Challenge”.

Trzon projektu opiera się na publikowaniu na portalach społecznościowych informacji dotyczących działań ekologicznych będących jednocześnie wyzwaniem skierowanymi do obserwujących fanpage. Wymogiem uczestnictwa w działaniu było podjęcie aktywności sugerowanej przez autorów: zrobienie zdjęcia dokumentującego wykonanie zadania, wstawienie go na swój profil na Facebooku lub Instagramie oraz jego hasztagowania pod hasłem #miesiącekoświra. Dla najwytrwalszych i najczęściej hasztagujących organizatorzy przewidzieli nagrody o łącznej sumie 1450 zł (Biłgorajska, 2019). W czasie trwania akcji zostało zaprezentowanych 14 wyzwań⁵:

- 1) Kup samotnego banana – Pojedyncze sztuki bananów, na których często znajdują się przebarwienia, zwykle trafiają do śmietnika. Uratuj samotnego banana, sfotografuj go i wklej na Facebooka lub Instagrama z hasztagiem.

⁵ Biłgorajska, „Miesiąc Eko – Świra” podsumowany, https://bilgorajska.pl/aktualnosc,19500,0,0,0,Miesiac-Eko-Swira-podsumowany.html?fbclid=IwAR1KOqb3_Eb-FHi1riaiDrLmOaF2NPb3gM_C0seiSWqZnb3--V6BBhAF2yKI [dostęp: 1.12.2019]; aktywnina100, <https://www.instagram.com/aktywnina100/?hl=el>.

- 2) Pijąc kawę/herbatę skorzystaj z własnego kubka – Nie wykorzystujmy jednorazowych plastikowych kubków w czynnościach życia codziennego. Zrób fotkę ciepłego napoju we własnym kubku, wstaw na Facebooka, IG albo Instagrama pod hasztagiem.
- 3) Podnieś pięć – Wyrzucanie śmieci „za siebie” jest zdecydowanie zbyt częstym nawykiem w naszym otoczeniu. Podnieś śmieci i wyrzuć je do kosza! Następnie zamelduj nam wykonanie zadania, oznaczając nas i postując do hasztagiem.
- 4) Precz z butelkami – Dzień bez picia butelkowanej wody! Przeprowadzona przefiltrowana lub nawet woda prosto z kranu jest zdatna do picia. Udokumentuj swoje spożycie wody bez butelki, wstaw je na Fejsa, IG lub Instastory i oznacz.
- 5) Przerób nieużywany przedmiot – Pobudź wyobraźnię i przerób nieużywany przedmiot, nadając mu drugie życie! Postując zdjęcie, oznacz nas i nasz hasztag.
- 6) Przygotuj wegetariański posiłek – Wegetarianizm jest nie tylko smaczną alternatywą dla posiłków mięsnych, ale także dobrym krokiem ku pomocy środowisku. Przygotuj wegetariański posiłek, udokumentuj i zapostuj, oznaczając nas pod hasztagiem.
- 7) Segregowanie – Posegreguj wszystkie dzisiejsze odpady i śmieci. Udostępnij efekt na facebooku i Instagramie pod hasztagiem.
- 8) Wielorazowa torba – Zamiast plastikowych jednorazówek przy dzisiejszych zakupach użyj bawełnianej torby! Podziel się z nami tym doświadczeniem na Facebooku lub Instagramie pod hasztagiem.
- 9) Oddaj niechciane rzeczy – Posiadasz może przedmiot, który nie jest Ci potrzebny i zastanawiasz się, czy należy go wyrzucić? Pozwól mu na drugie życie, oddaj go w dobre ręce! Podziel się z nami na Facebooku i Instagramie.
- 10) Jedzenie z „resztek” – Pomidorowa z rosółu, bezy z biszkoptu, leczo... Pobudź swoją wyobraźnię i ugotuj coś z resztek. Swoje kulinarne dzieło sfotografuj i wstaw na Fejsa lub Instagrama pod hasztagiem.
- 11) Jedzenie na wagę – Kasza, fasola, orzechy. To niektóre z produktów, które można kupić na wagę bez plastikowych opakowań! Podziel się z nami swoimi zakupami, dodając fotkę pod hasztagiem.
- 12) Ekologiczna higiena – Podziel się z nami jednym ze swoich ekologicznych nawyków higienicznych! Wegańskie produkty, kosmetyki zero waste czy nawet peeling z fusów po kawie – wykaż się kreatywnością pod hasztagiem.
- 13) Zasadź lub kup małą roślinkę! - Kto nie lubi małego kaktusika, sukulentu czy nawet draceny? Pochwal się wykonaniem zadania i oznacz nasz hasztag!

- 14) Wyjdź na spacer – Zamiast samochodu, wybierz spacer! Jest dużo zdrowszą i bardziej ekologiczną opcją. Pochwal się zdjęciem z parku pod hasztagiem.

Młodzież z Biłgoraja w czasie szkoleń wstępnych wykazywała się dużą otwartością i kreatywnością. Podczas generowania pomysłów w grupie można było wyróżnić 3 silnych liderów z własnymi wizjami działań. Pierwszą inicjatywą, którą młodzież chciała podjąć, była zbiórka pieniędzy dla domu dziecka. Z powodu prawnego uregulowania zbiorok publicznych młodzież zniechęciła się do tej formy aktywności, dlatego pierwotny projekt został przemodelowany na zbiórkę zabawek. W efekcie pracy z trenerem z zakresu myślenia projektowego młodzież zaniechała pomocy doraźnej na rzecz podjęcia działań pomocy długofalowej, którą mogłaby zaoferować swoim interesariuszom – w tym przypadku dzieciom i młodzieży przebywającym w rodzinnych domach dziecka. Efektem pracy twórczego rozwiązywania problemów był projekt w swych założeniach podobny do programu „Starszy Brat Starsza Siostra”⁶, który zakładał pomoc w nauce oraz wsparcie emocjonalne. W tym dając szansę na normalny rozwój, dzięki przełamaniu izolacji i braku wiary w siebie występującej u głównego interesariusza projektu. Z realizacji tego przedsięwzięcia młodzież wycofała się po tygodniu, motywując swoją decyzję brakiem czasu oraz nadmiarem obowiązków. Pomysł na następne działanie zakładał uczestnictwo w roli wolontariusza na koncercie charytatywnym. Działanie to budziło wątpliwości, ponieważ młodzież już była wolontariuszami projektu „Aktywni na 100 lat”, więc ocenie nie mogła podlegać aktywność zakładająca bycie wolontariuszem w przedsięwzięciu organizowanym przez podmiot niezrzeszony. Ponadto młodzież posiadająca 2000 zł na zrealizowanie projektu społecznego chciała całość tej sumy przeznaczyć jako datek na rzecz chorego dziecka. Taka forma wykorzystania pieniędzy nie mogła być przeprowadzona, ponieważ na wszystkie przepływy środków musiały zostać wystawione faktury. Mimo tego że projekt upadł na forum grupy, indywidualni jej członkowie zaangażowali się w koncert charytatywny, kierując się chęcią udzielenia pomocy. Trzecim pomysłem na projekt był zrealizowany „Miesiąc Eko-Świra”. Na pomysł wpadła jedna z silnych liderki grupy, która sama angażuje się w działania ekologiczne i zero waste. Pomysł z braku innych alternatyw został podjęty przez grupę z niewielkim zaangażowaniem. Choć sam projekt został wysoko oceniony przez jury, środowisko lokalne nie wykazało dużego zainteresowania przedsięwzięciem. Natomiast sami organi-

⁶ D.L. DuBois, C. Herrera, J. Rivera, *Investigation of Long-Term Effects of the Big Brothers Big Sisters Community-Based Mentoring Program: Final Technical Report for OJJDP*, 2018, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojjdp/grants/251521.pdf> [dostęp: 22.01.2020].

zatorzy nie wykazali motywacji w tym, by uczestniczyć w wyzwaniach, które tworzyli.

Kolejnym wyróżnionym przedsięwzięciem jest „Opole przy Stole”, realizowane przez grupę młodzieży z Opola Lubelskiego oraz okolic. Celem działania było zwrócenie uwagi lokalnej społeczności na tematy równości, tolerancji i prawa do odmienności. Przedsięwzięcie zakładało zorganizowanie otwartego spotkania dla lokalnej społeczności, w czasie którego odbywały się dwa wydarzenia towarzyszące: wystawa plakatów oraz spektakl „(W)inny” szkolnego teatru „Nic konkretnego”⁷. Dla uczestników spotkania organizatorzy przewidzieli poczęstunek oraz drobne upominki od partnerów. Wydarzenie miało miejsce 17 listopada 2019 roku w Opolskim Centrum Kultury. Przedsięwzięcie przyciągnęło 49 uczestników, dużą grupą odbiorców były osoby w średnim wieku.

Grupa wolontariuszy z Opola Lubelskiego była silnie sfeminizowana, dlatego też od samego początku na forum podnoszone były kwestie ciało-psychofizycznej, prawa do odmienności oraz samoakceptacji. Pierwotnie wygenerowano trzy pomysły, wśród których było stworzenie strony internetowej odnoszącej się do wyżej wymienionych kwestii, zorganizowanie bezpłatnej pomocy psychologicznej dla osób nieakceptujących swojej odmienności oraz warsztaty i szkolenia mające podnieść poczucie własnej wartości wśród uczestników. Grupa składała się z jednostek silnie zaangażowanych w realizację zamierzonego celu i wysoce zmotywowanych, wśród których trudno było wyróżnić lidera. Działanie realizowała cała grupa, silnie zmotywowana na czas przedsięwzięcia.

Następnym wyróżnionym przedsięwzięciem było działanie młodzieży z Zamościa „Aktywni Świadomi Kompetentni – MPD w praktyce”. Wydarzenie adresowane było do osób z Dziecięcym Porażeniem Mózgowym. Celem działania było poszerzenie wiedzy oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób z niepełnosprawnościami. Młodzież niniejsze przedsięwzięcie podzieliła na trzy części. W pierwszej kolejności wolontariusze udali się do Zespołu Niepublicznych Szkół Specjalnych „Krok za Krokiem” oraz Stowarzyszenia Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym „Krok za Krokiem” w Zamościu, gdzie zdobyli wiedzę z zakresu Dziecięcego Porażenia Mózgowego. W następnej kolejności młodzież zorganizowała wycieczkę do Lublina dla osób z niepełnosprawnościami, w czasie której mogły się one wcielić w rolę asystentów. Wyjazd został zorganizowany 20 października 2019 roku przy wykorzystaniu publicznych środków transportu, kolei oraz autobusów

⁷ P. Januszek, „*OPOLE PRZY STOLE*” – spotkanie, wystawa oraz spektakl, <https://opolskatv.pl/2019/11/15/opole-przy-stole-spotkanie-wystawa-oraz-spektakl/> [dostęp: 15.12.2019].

miejskich. Główny punkt wycieczki stanowił spektakl, *Księża dzungli* w Teatrze im. Hansa Christiana Andersena w Lublinie. 18 listopada 2019 roku odbyła się trzecia część przedsięwzięcia – przeprowadzenie warsztatów o mózgowym porażeniu dziecięcym w II Liceum Ogólnokształcącym im. Marii Konopnickiej w Zamościu. Młodzież w ten sposób podzieliła się ze swymi rówieśnikami wiedzą na temat MPD. W tym celu wolontariusze przygotowali prezentację oraz filmiki na temat codziennego funkcjonowania osób z dziecięcym porażeniem mózgowym. Opowiedzieli o swoich wrażeniach ze współpracy z osobami niepełnosprawnymi oraz przeprowadzili ćwiczenia praktyczne mające na celu uwrażliwienia rówieśników na potrzeby osób z MPD. W ostatniej części wydarzenia wzięły udział 74 osoby w wieku licealnym.

Wiedza, jaką pozyskali wolontariusze oraz udzielona przez nich pomoc osobom niepełnosprawnym skłoniła ich do refleksji na temat osób dotkniętych dziecięcym porażeniem mózgowym. Zdaniem młodzieży „Osoby z MDP to też ludzie, którzy tak samo jak my potrzebują akceptacji, bliskości, szacunku i relacji z drugim człowiekiem, dlatego trzeba przełamywać swoje bariery, wyjść ze swojej strefy komfortu i działać, bo nie wiadomo, co nas może spotkać w przyszłości”, „Jesteśmy świadomi, że osoby z niepełnosprawnościami to szczególnie wrażliwa grupa, której należy się wsparcie oraz umożliwienie równego dostępu do świata, jak pozostałej części ludzi”, „Przeciwdziałanie wykluczeniu osób z niepełnosprawnościami to nasza wspólna sprawa”, „Niedostosowane budynki, brak zrozumienia i poczucie wyszydzenia z powodu choroby, czy te osoby zasługują na takie życie?”⁸.

Grupa z Zamościa jako jedna z nielicznych w programie zachowała paritet płci. W działania tej grupy zaangażowane były jednostki z Młodzieżowej Rady Miasta, która była wysoce uświadomiona z zakresu żywotnych potrzeb lokalnej społeczności. Młodzież bez problemu wykreowała postać interesariusza, którym była osoba z Dziecięcym Porażeniem Mózgowym. Na decyzje wyboru takiej grupy docelowej miała w sposób pośredni jedna z organizacji pozarządowych, która podjęła się budowy Rodzinnego Domu dla osób niepełnosprawnych⁹. W pierwszym działaniu młodzież chciała zorganizować zbiórkę pieniędzy, by wspomóc budowę ośrodka. Działanie to zostało zaniechane z powodu kwestii prawnych, jakie należałoby podjąć w celu przeprowadzenia inicjatywy. Drugim pomysłem było przeprowadzenie loterii; ten projekt również upadł z powodu regulacji prawnych zawartych w ustawie

⁸ Grupa SIM-PCK Zamość, https://www.facebook.com/pg/aktywnina100lat/posts/?ref=page_internal [dostęp: 15.12.2019].

⁹ Kronika Tygodnia, *Zamość: Chcą stworzyć Rodzinny Dom dla niepełnosprawnych*, <https://www.kronikatygodnia.pl/wiadomosci/12544,zamosc-chca-stworzyc-rodzinny-dom-dla-niepelnospra> [dostęp: 11.10.2018].

o grach hazardowych¹⁰. Trzecim pomysłem był projekt „Aktywni Świadomi Kompetentni – MPD w praktyce”, który w znacznym stopniu odbiegał od pierwotnych założeń, jednak w dalszym stopniu odpowiadał na potrzeby interesariuszy głównych.

Ostatnim wyróżnionym przedsięwzięciem jest kampania społeczna „Słowo Wystarczy”, realizowana przez grupę wolontariuszy z Radzyna Podlaskiego. Akcja trwała przez tydzień, od 26 listopada do 1 grudnia. Młodzież na fanpageu, na Facebooku zaprezentowała 9 haseł, które jej zdaniem mają siłę budowania u ludzi poczucia własnej wartości, są nimi: „Bądź zawsze sobą”, „Dasz radę”, „Dziękuję”, „Jesteś wyjątkowy”, „Jesteś piękna”, „Nigdy się nie zmieniaj”, „Nie jesteś sam”, „Szanuję cię”, „Uwierz w siebie”¹¹. Zdaniem młodzieży „coraz więcej słów przesiąkniętych jest nienawiścią i agresją. Rzadko można usłyszeć słowa motywujące, niosące pozytywny przekaz”. Młodzież podczas realizacji przedsięwzięcia postawiła sobie następującą tezę: mieszkańcom Radzyna Podlaskiego oraz okolic ciężko przychodzi wypowiedzianie miłych słów, a prawie w całości stracili umiejętność przyjmowania komplementów. Dlatego też swoją akcją społeczną grupa młodzieży chciała przypomnieć ludziom, że słowa mają wielką moc i potrafią kreować rzeczywistość. Ich zdaniem „Jedno słowo potrafi zmienić czyjeś życie. Tylko od nas samych zależy, czy ta zmiana będzie czymś lepszym”. Działanie spotkało się z aprobatą społeczną, łącznie 50 osób wyraziło swoje emocje na temat przedsięwzięcia, a słowa motywujące były udostępniane przez innych użytkowników portalu społecznościowego 17 razy.

Większość uczestników pochodziła z okolic Radzyna Podlaskiego, a sama grupa była wysoko sfeminizowana. Na szkoleniach wstępnych dało się zauważyć, że uczestnicy w przeważającej większości są introwertykami, nieodczuwającymi potrzeby wyrażania swojego zdania na forum grupy, mimo to w grupie zaistniała jednostka charyzmatycznej liderki. Kreatywne rozwiązywanie problemów oraz proces generowanie pomysłów był długą pracą, mającą w dużej mierze zbudować przestrzeń swobodnego wyrażania myśli i uczuć. Jednak przy wykonywaniu zadań grupa wykazywała się dużą starannością i sumiennością. Projekt „Słowo Wystarczy” był jednym z niewielu pomysłów na przedsięwzięcie tej grupy i jako jeden z nielicznych wydarzeń grup młodzieżowych przeszedł niewielką, wyłącznie kosmetyczną zmianę od fazy projektu do fazy realizacji. Jako jedyny zakładał dalszą realizację w postaci spotów filmowych dotyczących wagi słowa w codziennym życiu jednostki.

¹⁰ Ustawa z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych, Dz.U. 2009 nr 201, poz. 1540.

¹¹ SIM PCK Radzyń Podlaski, https://www.facebook.com/pg/SIM-PCK-Radzy%C5%84-Podlaski-101037414616112/posts/?ref=page_internal [dostęp: 15.12.2019].

Pierwsze nagranie pojawiło się na portalu YouTube 4 grudnia 2019 roku¹². Występowało w nim 7 osób w zróżnicowanym wieku i o różnym doświadczeniu. Występujący opowiadali o znaczeniu słów w ich życiu, o tym, czy zwracają uwagę na miłe, budujące słowa, jak często sami chwalą innych ludzi oraz w jaki sposób przyjmują komplementy. Po tygodniu od opublikowania film uzyskał 400 odsłon oraz siedem polubień, a kanał założony na potrzeby niniejszego programu zasubskrybowało 9 użytkowników portalu.

Podsumowanie

Z badań wynika, że motywacje wewnętrzne uczestników najsilniej wpływają na ich zaangażowanie w czasie realizacji projektów społeczno-kulturalnych. Motywacja grupy spada, gdy napotyka ona pierwsze problemy w czasie realizacji przedsięwzięcia. Mogą być to przeszkody związane z relacjami interpersonalnymi członków grupy (np. brak lidera, konflikt pomiędzy liderem a członkami grupy bądź kilku rywalizujących ze sobą liderów w ramach jednej grupy) oraz „szklane sufity” uniemożliwiające podjęcie działań z powodu rygorystycznych regulacji prawnych oraz innych kwestii formalnoprawnych związanych z charakterem programu i jego postanowieniami.

Na podstawie analizy powyższych inicjatyw można stwierdzić, że dobrze zaplanowany projekt młodzieżowy, podtrzymujący motywację oraz zaangażowanie jej członków, składa się z następujących elementów:

- 1) Jasno zdefiniowany cel, z którym utożsamia się cała grupa – ważne jest, by wszyscy członkowie grupy byli przekonani co do zasadności podejmowanej inicjatywy oraz pozostawali emocjonalnie z nim związani.
- 2) Zaprojektowanie działań w interesujący i kreatywny sposób – w taki sposób, by na każdym etapie realizacji przedsięwzięcia uczestnicy czuli, że uczą się czegoś nowego oraz sprawdzają w działaniu swoje dotychczas pozyskane umiejętności.
- 3) Zdobycie wiedzy o potrzebach lokalnej społeczności – uświadomienie sobie struktury społecznej, dla której będzie realizowane przedsięwzięcie, ma kluczowy wpływ na jego efekt końcowy oraz zasadność podejmowanych działań.

Wśród kwestii spornych pozostaje promowanie i prowadzenia inicjatyw za pomocą portali społecznościowych. Jak widać na przykładzie projektów „Miesiąc Eko-Świra” oraz „Słowo Wystarczy” zaangażowanie społeczności

¹² PCK Radzyń Podlaski, *Słowo Wystarczy...*, <https://www.youtube.com/watch?v=ABAs6ZJSAEw&feature=youtu.be&fbclid=IwAR0L60qp5lB58Q7c94fcnMC3g0KV8boFiFMVS9yWw2PenGuEJPGYLDGMMMA> [dostęp: 4.12.2019].

lokalnej za pomocą narzędzi dostępnych w internecie sprawdza się z różną efektywnością. Pozycja silnego lidera również nie jest elementem decydującym o tym, czy projekt zostanie zrealizowany w zamierzony sposób. Ponieważ różne inicjatywy oraz różne grupy realizatorów wymagają innego sposobu zarządzania kapitałem ludzkim. Powyżej opisano działanie w Biłgoraju oraz Radzynie Podlaskim, gdzie widoczne są pozycje liderów oraz inicjatywy przeprowadzone w Zamościu oraz Opolu Lubelskim, gdzie proces decyzyjny został rozproszony, pozostając w gestii całej grupy.

Znajomość społeczności lokalnej jest ważnym elementem, jeśli to do niej kierujemy działania, lecz wiedza, od której rozpoczynamy myślenie nad przyszłym przedsięwzięciem, nie ma decydującego znaczenia. Młodzież z Zamościa dzięki temu, że zasiadała w Młodzieżowej Radzie Miasta, szybko zdefiniowała potrzeby lokalnej społeczności. Natomiast grupa z Opola Lubelskiego, tworząc swój projekt, opierała się na wiedzy pozostającej w obszarze nieuświadomionym, w większym stopniu odpowiadała na własne potrzeby niż na potrzeby lokalnej społeczności. Odwołując się do własnych oczekiwań, stworzyli projekt społeczny „Opole Przy Stole”, który z powodzeniem zaistniał w społeczności.

Przeważającą tendencją wśród grup młodzieżowych jest tworzenie obok głównego projektu licznych działań towarzyszących, takich jak: konkursy, wycieczki, szkolenia, wystawy, spektakle teatralne. Działanie to ma dwojaki podłoże. Po pierwsze, młodzież nie jest pewna, czy będzie w stanie zainteresować odbiorców działaniem głównym, dlatego stara się urozmaicić projekt działaniami pobocznymi. Aktywność taka może doprowadzić do odejścia bądź stracenia z oczu celu głównego lub dobrze zaplanowana może zainteresować działaniem głównym szerszą grupę odbiorców. Po drugie, tworzenie działań pobocznych jest próbą odnalezienia swojej indywidualności przez członków grupy w ramach projektu, poprzez lepsze dostosowanie go do własnych potrzeb, motywacji czy oczekiwań.

Bez wątplenia uczestnicy wszystkich projektów rozwinęli swoje umiejętności miękkie, które są obecnie kluczowe na rynku pracy. W szczególności kompetencje społeczne i obywatelskie oraz świadomość i ekspresję kulturalną, obejmujące docenianie twórczego wyrażania idei za pomocą różnych środków wyrazu.

Obecny zhierarchizowany sposób nauczania mimo prób rozwijania kompetencji miękkich poprzez wdrażanie działań z zakresu nauki przez doświadczenie nie może w tak kompleksowy i swobodny sposób tworzyć programów kształcenia dostosowanych do potrzeb uczniów. Dlatego też rozwój kluczowych kompetencji na rynku pracy spoczywa w dużej mierze na organizacjach pozarządowych, które realizują programy kształcenia pozaformalnego w krót-

kiej perspektywie czasu. Organizacje te w przeciwieństwie do jednostek budżetowych nie mają stałego finansowania, dlatego też świadczone przez nie usługi są zależne od wysokości dotacji, jakie otrzymują. Ważne jest, by działania podejmowane przez sektor publiczny oraz pozarządowy były ze sobą skorelowane i uzupełniały się w kluczowych punktach, tak by osoba kończąca etap kształcenia formalnego miała poczucie, że jest wyposażona w umiejętności, które zapewnią jej dobry start w życie.

Bibliografia

- aktywnina100, <https://www.instagram.com/aktywnina100/?hl=el>.
- Biłgoraj EKO Challenge, <https://www.facebook.com/bilgorajekochallenge/>.
- Biłgorajska, „Miesiąc Eko – Świra” podsumowany, https://bilgorajska.pl/aktualnosc,19500,0,0,0,Miesiac-Eko-Swira-podsumowany.html?fbclid=IwAR1KOqb3_EbFH11riaiDrLmOaF2NPb3gM_C0seiSWqZnb3--V6BBhAF2yKI.
- DuBois D.L., Herrera C., Rivera J. (2018) *Investigation of Long-Term Effects of the Big Brothers Big Sisters Community-Based Mentoring Program: Final Technical Report for OJJDP*, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojjdp/grants/251521.pdf>.
- Davies A., Fidler D., Gorb M., *Future Work Skills 2020*, 2011, http://www.iftf.org/uploads/media/SR-1382A_UPRI_future_work_skills_sm.pdf.
- Grupa SIM-PCK Zamość, https://www.facebook.com/pg/aktywnina100lat/posts/?ref=page_internal.
- Januszek P., „*OPOLE PRZY STOLE*” – spotkanie, wystawa oraz spektakl, <https://opolskatv.pl/2019/11/15/opole-przy-stole-spotkanie-wystawa-oraz-spektakl/>.
- Kronika Tygodnia, *Zamość: Chcą stworzyć Rodzinny Dom dla niepełno sprawnych*, <https://www.kronikatygodnia.pl/wiadomosci/12544,zamosc-chca-stworzyc-rodzinny-dom-dla-niepelnospra>.
- Lubelski Oddział Okręgowy Polskiego Czerowny Krzyża, *Regulamin Rekrutacji i uczestnictwa*, 2018, <https://pck.lublin.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=5577>.
- PCK Radzyń Podlaski, *Słowo Wystarczy...*, <https://www.youtube.com/watch?v=ABAs6ZJSAEw&feature=youtu.be&fbclid=IwAR0IL60qp51B58Q7c94fcnMC3g0KV8boFiFMVS9yWw2PenGuEJPGYLDGMMA>.
- SIM PCK Radzyń Podlaski, https://www.facebook.com/pg/SIM-PCK-Radzy%C5%84-Podlaski-101037414616112/posts/?ref=page_internal.
- Ustawa z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych, Dz.U. 2009 nr 201, poz. 1540.

World Economic Forum, *The Future of Jobs 2018*, 2018, http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf.

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Radosław Rutkowski
Uniwersytet Warszawski

Współpraca międzynarodowa trzech wybranych szkół średnich w Płocku w ramach umów partnerskich i programów unijnych

Abstract

The purpose of the article is to examine the impact of international cooperation of the city of Płock through partnership agreements and EU programmes on international cooperation of three selected high schools in Płock. The results of research examining the impact of Comenius and eTwinning programmes on students' skills has been presented at the beginning. Then the Author has analyzed an international cooperation of three selected high schools in Płock by using qualitative interviews and surveys and conducted a verification of results with the aforementioned research. The summary of the article contains the main conclusions and the recommendations for schools and a local government in Płock designed to improve an international cooperation.

Key words: International cooperation, partner cities, Płock, Comenius, eTwinning

Wstęp

Celem artykułu jest ustalenie, który czynnik, umowy partnerskie miasta Płocka czy program Erasmus+ ze szczególnym naciskiem na podprogramy skierowane dla szkół, ma większy wpływ na współpracę międzynarodową w trzech wybranych szkołach średnich w Płocku, a także czy wymiany międzynarodowe będące wynikiem tychże partnerstw przekładają się na zwiększenie umiejętności wśród uczniów. Miasto Płock dotychczas podpisało umo-

wy partnerskie z 14 miastami z całego świata¹. Jednym z najczęściej powtarzających się priorytetów wspólnej działalności była edukacja. W związku z tym należy zadać pytanie, czy Urząd Miasta Płocka wspiera szkoły w lokalizowaniu zagranicznych partnerów chętnych do nawiązania współpracy (miasta partnerskie Płocka). Interesująca jest także rola programu Erasmus+ umożliwiającego finansowanie projektów edukacyjnych ze środków europejskich, a także poszerzającego sieć kontaktów z zagranicznymi szkołami. Ponadto z punktu widzenia uczniów korzystających z efektów współpracy międzynarodowej szkół w ramach wymian zagranicznych lub innych projektów edukacyjnych istotne jest oszacowanie wpływu uczestnictwa na umiejętności, m.in. takie jak: posługiwanie się językiem obcym.

Artykuł został napisany według paradygmatu europeizacji zakładającego „nabywanie wzorców, atrybutów i wartości uznanych za europejskie”². W omawianym przypadku urzeczywistnieniem procesu europeizacji jest program Erasmus+ wspierający kultywowanie wspomnianych wartości poprzez naukę i integrację oraz strefa Schengen, powstała na mocy układu z Schengen z 1985 roku, która dzięki zniesieniu granic ułatwiła proces organizacji wymian międzynarodowych realizowanych przez szkoły.

W pierwszym podrozdziale zaprezentowano rezultaty badań zleconych przez Komisję Europejską, a dotyczących wpływu wymian międzynarodowych, realizowanych w ramach programów Comenius i eTwinning, na umiejętności uczniów oraz nauczycieli. Następne cztery podrozdziały dotyczą badań *stricte* związanych ze współpracą międzynarodową w trzech wybranych szkołach średnich w Płocku. W związku z tym niezbędne było skorzystanie z metody badawczej, jaką są wywiady jakościowe, które zostały przeprowadzone z nauczycielami odpowiadającymi za realizację współpracy międzynarodowej w następujących szkołach średnich: Liceum Ogólnokształcące z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Władysława Jagiełły w Płocku, III Liceum Ogólnokształcącym im. Marii Dąbrowskiej w Płocku oraz w Zespole Szkół Technicznych „Siedemdziesiątka” w Płocku. Ponadto przeprowadzono także wywiad z panem Tomaszem Malowańcem, pracownikiem Urzędu Miasta Płocka, a także niegdyś uczestnikiem wymiany międzynarodowej, dotyczący jego doświadczeń związanych z tamtym wydarzeniem oraz roli Urzędu Miasta Płocka w organizowaniu przez szkoły wymian międzynarodowych.

¹ Miasta partnerskie Płocka: Loznica w Serbii, Darmstadt w Niemczech, Fort Wayne w USA, Forli we Włoszech, Możejki na Litwie, Nowopołock na Białorusi, Auxerre we Francji, Bielce w Mołdawii, Gmina Thurrock w Wielkiej Brytanii, Mytiszczi w Rosji, Huai’an w Chinach, Plewen w Bułgarii, Żytomierz na Ukrainie i Rustawi w Gruzji.

² K.A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, *Europeistyka. Podręcznik akademicki*, t. 1, Warszawa 2010, s. 23.

Ostatnim elementem badania było wypełnienie ankiet przez uczniów Zespołu Szkół Technicznych „Siedemdziesiątka” w Płocku, które sprawdzały ich wiedzę o miastach partnerskich, unijnych programach edukacyjnych, a także badały wpływ uczestnictwa w wymianie międzynarodowej oraz w programie eTwinning na umiejętności, takie jak np. znajomość języków obcych. W zakończeniu zawarte zostały wnioski sformułowane na podstawie przeprowadzonych badań, a także rekomendacje dotyczące ewentualnych zmian w organizowaniu współpracy międzynarodowej we wspomnianych trzech szkołach średnich w Płocku.

Przegląd badań naukowych dotyczących wpływu programów Comenius i eTwinning na umiejętności uczniów

Z badań empirycznych wynika, że współpraca międzynarodowa pomiędzy szkołami w postaci wymian międzynarodowych i realizowaniu innych przedsięwzięć w ramach programu Erasmus+ znacząco przyczynia się do zwiększenia umiejętności uczniów. Jednym z nich jest analiza z 2013 roku, przeprowadzona przez Centre International d'études pédagogiques (CIEP) na zlecenie Komisji Europejskiej, dotycząca unijnego programu edukacyjnego Comenius. Konkluzja badania sprowadzała się do stwierdzenia, że wymiany międzynarodowe skutkują wśród uczniów zwiększeniem umiejętności językowych oraz umiejętności przekrojowych, takich jak: chęć działania w grupie i przedsiębiorczość, świadomość kulturalna i ekspresja, rozwój społecznych i obywatelskich kompetencji, umiejętność efektywnego uczenia się, zdolności cyfrowe. Dodatkowym efektem było także rozpowszechnienie informacji o platformach edukacyjnych, takich jak eTwinning, wśród uczestników programu.

W przypadku programu eTwinning badania z 2017 roku przeprowadzone przez Central Support Service of eTwinning (CSS) wykazały, że dzięki programowi wzrosła m.in. motywacja wśród uczniów, i tak jak w poprzednim badaniu, umiejętność pracy w grupach. W rezultacie uczniowie nawet przy braku obecności nauczyciela prowadzącego potrafili przeorganizować sposób pracy w taki sposób, by każdy wykonywał zadania proporcjonalnie do swoich umiejętności. Dzięki temu zachowano równowagę pomiędzy możliwością rozwoju a maksymalnym zaangażowaniem uczniów. Zaobserwowano również zwiększoną samodzielność i odpowiedzialność uczniów nad wykonywanymi zadaniami, duży lub średni wzrost umiejętności uczenia się oraz sprawniejszą komunikację w języku obcym. Badania pokazały także, że uczestnictwo w programie zmniejsza dystans pomiędzy nauczycielami a uczniami, a uczniowie biorący udział w projekcie przejawiają większą samodzielność

w podejmowaniu decyzji. W rezultacie nauczyciele głównie odgrywają rolę doradcy, który angażuje się w pracę uczniów wyłącznie, gdy znajdzie taka konieczność. Ponadto dla nauczyciela każdy zrealizowany projekt stanowi dodatkowy materiał szkoleniowy, umożliwiający udoskonalenie swoich metod pedagogicznych. Uczniowie bardzo często są bardziej obcy w korzystaniu z technologii informacyjno-komunikacyjnych, co sprzyja wymianie wiedzy na poziomie uczeń-nauczyciel³.

Współpraca międzynarodowa w Liceum Ogólnokształcącym z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Władysława Jagiełły w Płocku

Liceum Ogólnokształcące jest częścią Zespołu Szkół nr 6 w Płocku, w którego skład do końca roku szkolnego 2018/2019 wchodziło jeszcze Gimnazjum nr 14 z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Władysława Jagiełły⁴. Współpracą międzynarodową „Jagiellonka” zajmuje się nieprzerwanie od 1986 roku, kiedy pierwszym partnerem stała się Bertolt Brecht Schule z Darmstadt. Fakt, że jest to miasto partnerskie Płocka, nie było jednak jedyną przyczyną współpracy. Jak wynika z wywiadu przeprowadzonego z panią Justyną Szczepańską, nauczycielką języka niemieckiego w Liceum Ogólnokształcącym im. Władysława Jagiełły, współpraca przede wszystkim oparta jest na dotacjach Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży (PNWM)⁵. Ta formuła współpracy polega na sporządzeniu przez nauczyciela wniosku o dotacje do projektu wymiany szkolnej pomiędzy polską a niemiecką szkołą. Aby uzyskać dofinansowanie, należy spełnić następujące kryteria formalne: wiek uczniów nie może być mniejszy niż 12 lat i nie większy niż 26 lat., czas trwania projektu musi wynosić od 4 do 28 dni, wniosek należy złożyć na 3 miesiące przed rozpoczęciem projektu; oraz kryteria merytoryczne: wymóg złożenia wspólnego wniosku przez obu partnerów, obowiązek uczestniczenia uczniów w tworzeniu programu projektu, wyznaczenie celu podróży wykraczającego poza aspekt turystyczny.

³ Central support service of eTwinning, *eTwinning Twelve Years On: Impact on teachers' practice, skills, and professional development opportunities as reported by eTwinners*, http://files.eun.org/eTwinning/2017/eTwinning%20summary%20report/eTwinning%20summary%20report%202017/eTwinning-summaryreport_final_web.pdf.pdf [dostęp: 1.10.2017], s. 5.

⁴ *Historia Szkoły Liceum Władysława Jagiełły*, <http://www.lwj.edu.pl/index.php/home/historia-szkoly> [dostęp: 12.12.2019].

⁵ Ustanowiona 17 czerwca 1991 roku w ramach Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federalnym Niemiec o niemiecko-polskiej współpracy młodzieży. Do tej pory ufundowała ponad 75 tys. projektów, z których skorzystały 3 mln osób.

Ostatnia wymiana ze szkołą w Darmstadt odbyła się w roku szkolnym 2017/2018 i trwała łącznie 20 dni: 10 dni w Polsce i 10 dni w Niemczech. Ciekawą informacją przekazaną przez Panią Justynę Szczepańską było to, że uczniowie niemieccy i polscy nawiązali ze sobą kontakt przed wymianą w celu łatwiejszej aklimatyzacji podczas pobytu u obcej rodziny. Pomimo przełamywania barier kulturowych i językowych, wymiany międzynarodowe wśród dzisiejszej młodzieży nie są już tak dużym wydarzeniem, jak miało to miejsce kilkanaście lat temu. Według pani Justyny Szczepańskiej obecna młodzież szybko integruje się ze swoimi rówieśnikami z innych państw ze względu na ukształtowaną tożsamość europejską. Przejawia się to m.in. w podobnym guście muzycznym, filmowym, modowym a także w zamiłowaniu do wszelkiego rodzaju mediów społecznościowych.

Diametralnie inne doświadczenia z wymianą międzynarodową miał Tomasz Malowaniec, urzędnik w Oddziale Promocji i Współpracy z Zagranicą w Urzędzie Miasta Płocka. Podczas rozmowy wyjawiał, że będąc uczniem Liceum Ogólnokształcącego im. Władysława Jagiełły w Płocku, brał udział w 3 wymianie uczniów ze szkołą w Darmstadt w 1990 r. Celem wizyty w Niemczech była integracja z tamtejszą młodzieżą, poznanie ich kultury oraz wymiana doświadczeń dotyczących metod edukacyjnych.

Jedynie rok po transformacji ustrojowej w Polsce wyjazd do zachodnich Niemiec był wręcz abstrakcyjnym przeżyciem. Pomimo początkowego strachu Tomasz Malowaniec ma z wyjazdem wyłącznie pozytywne doświadczenia. Z wywiadu wynika, że najciekawsze była obserwacja sposobu życia niemieckiej młodzieży. Niemieccy nastolatki wyróżniali się od Polaków o wiele większą indywidualnością oraz swobodą podczas codziennego życia. Miało to przełożenie na relacje pomiędzy uczniami i nauczycielami, które w większości miały charakter partnerski. W rezultacie po powrocie uczniowie próbowali naśladować Niemców w ubiorze i sposobie bycia. Tomasz Malowaniec zaczął np. jeździć rowerem do szkoły. Dzisiaj nie jest to nic nadzwyczajnego, jednakże w tamtych czasach rower był kojarzony z niskim statusem społecznym, dlatego działanie Tomasza Malowańca stanowiło przełamywanie stereotypów w jego szkolnym otoczeniu. Wyjazd do Darmstadt miał także ogromny wpływ na przyszłą karierę pana Tomasza, ponieważ zainspirował do intensywnej nauki niemieckiego, a także do rozpoczęcia studiów na niemieckim uniwersytecie. Dodatkowo w obecnej pracy zawodowej w Urzędzie Miasta Płock, pan Tomasz zajmuje się m.in. współpracą z niemieckim miastem Darmstadt, realizowaną w ramach umowy partnerskiej z Płockiem.

„Jagiellonka” prowadzi wymiany młodzieżowe także z innymi miastami. W 1991 roku zaczęła chociażby współpracować ze szkołą z Forli we Włoszech, a na początku XXI wieku rozpoczęła także współpracę ze szkołą

z Canterbury High School z Fort Wayne i La Brosse z Auxerre⁶. Wszystkie wspomniane miasta są związane z Płockiem umową partnerską. Jednakże w przypadku amerykańskiego Canterbury High School dużą rolę odegrało także małżeństwo Elizabeth i Howarda Chapmanów, które utworzyło specjalny fundusz zajmujący się administracją i finansowaniem partnerstw ze szkołami w Takaoki (Japonia), Gery (Niemcy) i Płocku (Polska). Ostatnia wymiana miała miejsce w 2016 roku, kiedy płoccy uczniowie gościli w swoich domach amerykańskich uczniów z Canterbury High School. Jeżeli chodzi o partnerstwo z Auxerre, ostatnia wymiana odbyła się w 2012 roku w Płocku, płockich uczniów odwiedzili ich francuscy odpowiednicy.

Podsumowując, Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Jagiełły, intensywnie prowadzi współpracę międzynarodową z zagranicznymi szkołami, która wykracza poza teren UE, co stanowi dodatkową atrakcją dla uczniów. Jeżeli chodzi o program Erasmus+, to szkoła obecnie nie prowadzi dużej aktywności w tym zakresie. W najbliższym czasie planowany jest jedynie projekt na platformie eTwinning w języku włoskim.

Współpraca międzynarodowa w III Liceum Ogólnokształcącym im. Marii Dąbrowskiej w Płocku

Do końca roku szkolnego 2018/2019 placówka funkcjonowała jako Zespół Szkół nr 3 w Płocku, w którego w skład oprócz liceum wchodziło także Gimnazjum nr 13 z oddziałami dwujęzycznymi im. Gen. Józefa Hallera.

Współpraca międzynarodowa szkoły rozwijana jest przede wszystkim z miastem Darmstadt, lecz nie za pośrednictwem Urzędu Miasta Płock w związku z umową partnerską pomiędzy oboma miastami, ale także dzięki dotacjom z PNWM. W wywiadzie Małgorzata Starzyńska, nauczycielka języka niemieckiego w III Liceum Ogólnokształcącym w Płocku, powiedziała, że wraz z jeszcze jedną nauczycielką, języka angielskiego, od kilku lat jest odpowiedzialna za przygotowanie wniosków o dotacje. Według relacji Starzyńskiej po zrealizowaniu wniosku nauczyciel musi dokonać rozliczenia podróży w formie sprawozdania. Po wykonaniu tego obowiązku szkoła otrzymuje zwrot pieniędzy, dzięki czemu zdarzają się sytuacje, że część środków jest oddawana uczniom. Przeciętnie koszt takiej wymiany opiewa na 1200 zł za dwie wycieczki, do Polski i do Niemiec. Ponadto uczniowie otrzymują także dofinansowanie od dyrektor Agnieszki Wierzchowskiej.

⁶ *Historia Szkoły Liceum Władysława Jagiełły*, <http://www.lwj.edu.pl/index.php/home/historia-szkoly> [dostęp: 12.12.2019].

Realizowane wymiany międzynarodowe przeznaczone są przeważnie dla uczniów uczących się języka niemieckiego, ale generalnie mogą w nich uczestniczyć wszyscy chętni. Grupy uczniów, które wyjeżdżają na wymianę, liczą przeważnie od 10 do 15 osób, a długość wymian trwa około 6 dni. Według Małgorzaty Starzyńskiej zainteresowanie wśród uczniów wymianą jest duże, jednakże zdarzają się sytuacje, w których uczniowie rezygnują ze względu na niewystarczające warunki mieszkalne niezbędne do goszczenia zagranicznych uczniów.

Przed rozpoczęciem wymiany nauczyciele dobierają pod względem osobowości uczniów polskich i niemieckich oraz przekazują im podstawowe informacje, dzięki czemu za pomocą mediów społecznościowych uczniowie mogą się ze sobą zapoznać. Takie rozwiązanie pomaga w późniejszej integracji, ponieważ pomimo faktu, że polscy uczniowie miewają trudności w porozumiewaniu się językiem niemieckim, to ze względu na wcześniej zawartą znajomość opory przed wyrażaniem swoich myśli zdecydowanie maleją. Na początku wielu uczniów unikało języka niemieckiego i komunikowało się w języku angielskim, ale z biegiem czasu ta bariera także zaczyna zanikać. Według Małgorzaty Starzyńskiej uczniowie są tak zachwyceni wymianą międzynarodową, że zachęcają swoich młodszych kolegów i koleżanki do wzięcia w niej udziału w następnych latach.

Jeżeli chodzi o współpracę z innymi zagranicznymi szkołami, to w przeszłości III Liceum Ogólnokształcące im. Marii Dąbrowskiej w Płocku współpracowało ze szkołą Nancy (Francja), w Penrice (Anglia) oraz w Zlinie (Czechy). W 2019 roku natomiast zapoczątkowana została także współpraca ze Szkołą z Forli (Włochy), a pierwsza wymiana zaplanowana jest na rok szkolny 2019/2020.

Podsumowując, III Liceum Ogólnokształcące głównie nastawione jest na realizację współpracy międzynarodowej poprzez umowy partnerskie z zagranicznymi szkołami. Nie realizuje natomiast obecnie żadnych programów unijnych. Kilka lat temu udało się jedynie zrealizować staże dla nauczycieli w ramach programu Sokrates oraz próbowano stworzyć projekt na platformie eTwinning, jednakże bez żadnego realnego rezultatu.

Współpraca międzynarodowa w Zespole Szkół Technicznych „Siedemdziesiątka” w Płocku

W skład Zespołu Szkół Technicznych „Siedemdziesiątka” w Płocku obecnie wchodzi: Technikum nr 3, Liceum Ogólnokształcącego nr 6 oraz Branżowa Szkoła nr 3. „Siedemdziesiątka” prężnie rozwija współpracę międzynarodową z zagranicznymi szkołami zarówno z programów unijnych, jak i z wykorzy-

staniem partnerstw międzyszkolnych. W przeprowadzonym wywiadzie wicedyrektor Agnieszka Stańczyk-Jabłońska oznajmiła, że partnerów do realizacji projektów szukano za pomocą prywatnych kontaktów nauczycieli, platformy eTwinning oraz instytucji zbierających informacje od szkół zainteresowanych rozpoczęciem partnerstwa. Wnioski o dofinansowanie pisały naprzemiennie wicedyrektor Agnieszka Stańczyk-Jabłońska, nauczycielka języka niemieckiego, oraz Małgorzata Szczepańska, nauczycielka języka angielskiego. Według wicedyrektor Stańczyk-Jabłońskiej wraz z kolejnymi wypełnionymi wnioskami coraz łatwiej jest pokonać uciążliwości związane z biurokratyczną częścią projektów. Dodatkowo z czasem zdigitalizowano część dokumentacji związanej z programem Erasmus+, co znacznie ułatwiło pracę dla wnioskodawców. Z perspektywy nauczyciela ubiegającego się o dofinansowanie jedynym minusem rozwoju wymian międzynarodowych są coraz mniejsze szanse na otrzymanie wsparcia finansowego ze względu na fakt przyznawania większych środków dla mniejszej liczby szkół, a nie jak wcześniej według zasady: mniej środków finansowych dla większego grona szkół.

Szkoła realizowała projekty wymian międzynarodowych w latach 2006–2009 w ramach programu Sokrates, w latach 2009–2011 i 2012–2014 w ramach programu Comenius, a w latach 2016–2020 w ramach programu Erasmus+. Poza tym, „Siedemdziesiątka” korzystała także z innej formy współpracy międzynarodowej szkół, czyli bezpośrednich partnerstw z bliźniaczymi szkołami zagranicznymi. Za pomocą platformy eTwinning nawiązano w 2007 roku współpracę ze szkołą w Dobrusce w Czechach, a w 2009 roku ze szkołą w Nowym Mieście nad Metują.

Podsumowując należy przyznać, że ZST w Płocku imponuje liczbą przedsięwzięć związanych ze współpracą międzynarodową szkół. Ponadto na stronie internetowej szkoły można znaleźć relacje z wymian międzynarodowych uczniów, a nawet przeczytać oficjalne sprawozdania. Dodatkowo wicedyrektor Agnieszka Stańczyk-Jabłońska przewiduje rozszerzenie oferty o projekty szkoleń zawodowych dla nauczycieli w formie *job-shadowing* oraz kolejne projekty wymiany uczniów.

Ankiety dotyczące znajomości i wpływu wymian międzynarodowych oraz platformy eTwinning na umiejętności uczniów w ZST w Płocku

Dzięki pomocy wicedyrektor Agnieszki Stańczyk-Jabłońskiej zostały zrealizowane ankiety w Zespole Szkół Technicznych „Siedemdziesiątka” w Płocku sprawdzające wiedzę uczniów o miastach partnerskich i edukacyjnych programach unijnych, takich jak: Erasmus+ i eTwinning. Ponadto w ankiecie zawar-

te były pytania dotyczące ewentualnych doświadczeń związanych z udziałem w wymianie międzynarodowej lub z korzystaniem z platformy eTwinning. W ankiecie wzięło udział 32 respondentów uczęszczających do klas trzecich Technikum. Na pytanie o płeć odpowiedziało 32 z 32 respondentów.

Tabela 1. Płeć i wiek uczniów biorących udział w ankiecie

Płeć	Kobieta	43,7%
	Mężczyzna	56,3%
Wiek	18	59,4%
	19	37,5%
	20	3,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Z tabeli nr 1 wynika, iż mężczyźni stanowili 56,3% wszystkich ankietowanych, a kobiety 43,7%. Pokrywa się to z danymi o rozkładzie uczniów pod względem płci w szkołach technicznych, które wyraźnie pokazują przewagę mężczyzn. Chociażby w roku szkolnym 2016/2017 kobiety stanowiły 39,9% ogółu uczniów, a mężczyźni aż 60,1% (Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016–2017 WWWW). W przypadku wieku uczestników ankiety zdecydowaną większość stanowili osiemnastolatki (59,4%). Na drugim miejscu znaleźli się dziewiętnastolatki (37,5%), a na trzecim dwudziestolatki (3,1%). Na pytanie 2 odpowiedziało 32 z 32 respondentów.

Tabela 2. Pytania dotyczące ogólnej wiedzy uczniów o Erasmus+ i miastach partnerskich

Czy kojarzysz unijny program Erasmus+?		Czy wiesz, że program Erasmus+ tworzy także inicjatywy dla młodzieży szkolnej?		Czy według Ciebie Twoja szkoła korzysta z programu Erasmus+?		Czy kiedykolwiek slyszales/ás o miastach partnerskich?		Czy według Ciebie Płock ma podpisane umowy partnerskie z zagranicznymi miastami?	
Tak	100%	Tak	96,9%	Tak	93,8%	Tak	71,9%	Tak	78,1%
Nie	0%	Nie	3,1%	Nie	6,2%	Nie	28,9%	Nie	21,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Pierwsze pięć pytań ankiety związanych było z ogólną wiedzą o programie Erasmus+ i miastach partnerskich. Z tabeli nr 2 wynika, że aż 100% uczniów wie o istnieniu Erasmus+, 96,9% uczniów jest świadoma funkcjonowania

programu także na poziomie szkolnym, a 93,8% uczniów wie o tym, że szkoła, do której uczęszczają, korzysta z programu. Gorsze wyniki zanotowano w przypadku pytań o miasta partnerskie, w porównaniu do pytań dotyczących programu Erasmus+, jedynie bowiem 71,9% uczniów odpowiedziało, że kiedykolwiek słyszało o instytucji miast partnerskich, a 78,1% uczniów udzieliło odpowiedzi, że Płock ma podpisane umowy z zagranicznymi miastami. Różnica w podanych wynikach wynika głównie z intensywności promocji i powszechności obu badanych zagadnień. Program Erasmus+ istnieje w świadomości młodych ludzi ze względu na to, że jest on skierowany bezpośrednio do nich. Ponadto dysponuje o wiele większym budżetem oraz jest zarządzany na poziomie unijnym, państwowym oraz lokalnym, co zwiększa możliwości promocyjne. W przypadku miast partnerskich ich realizacja odbywa się jedynie na poziomie lokalnym, a miasta dysponują stosunkowo niskim budżetem. Znacząco wpływa to na rozpowszechnienie informacji o tworzonych projektach, co również bezpośrednio przekłada się na świadomość mieszkańców. Na pytanie odpowiedzieli wszyscy respondenci.

Tabela 3. Pytania dotyczące współpracy międzynarodowej szkoły

Czy wiesz, że Twoja szkoła współpracuje z zagranicznymi szkołami?	Tak	56,2%	Nie	3,8%
Czy brałeś/aś udział w wymianie międzynarodowej zorganizowanej przez Twoją szkołę?	Tak	46,9%	Nie	3,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

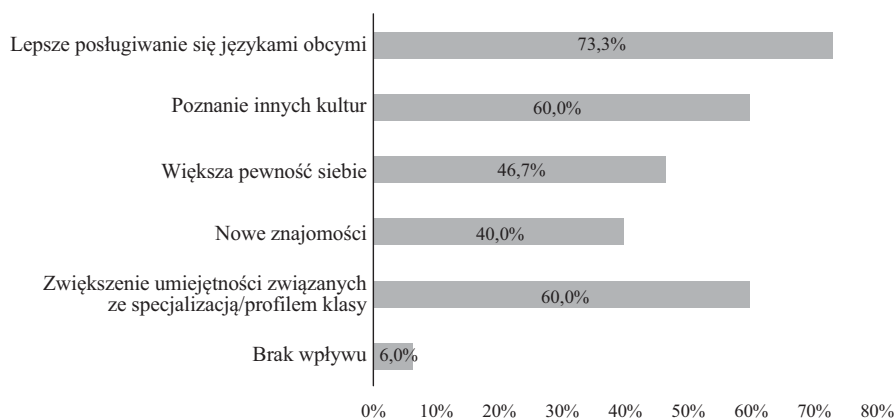
Następne cztery pytania dotyczyły współpracy międzynarodowej Zespołu Szkół Technicznych „Siedemdziesiątka” ze szkołami zagranicznymi. Rezultaty tej części ankiety umieszczone w tabeli nr 3 są dość zaskakujące, gdyż przewaga osób świadomych istnienia takiej współpracy była stosunkowo niewielka, bowiem wynosiła jedynie 56,2% do 43,8%. W przeprowadzonym wywiadzie wicedyrektor Agnieszka Stańczyk-Jabłońska zaznaczyła, że podczas pierwszej wymiany międzynarodowej ze szkołą z Hiszpanii brało w niej udział jedynie kilkoro uczniów. Dopiero wymiana doświadczeń pomiędzy starszymi i młodszymi rocznikami poskutkowała większym zainteresowaniem w następnych latach. Małą liczbę uczestników potwierdzają także wyniki drugiego pytania o udział w wymianie międzynarodowej, na które twierdząco odpowiedziało 46,9% badanych, a przecząco 53,1%. Na to pytanie odpowiedziało 15 z 32 respondentów.

W pozostałych dwóch pytaniach odnoszących się do oceny wymiany międzynarodowej odpowiedzi udzieliło 15 z 32 respondentów. Wykres 1 przedstawia, że zdecydowana większość stanowiąca 73,3% ogółu, bardzo dobrze

Wykres 1. Odpowiedź na pytanie z ankiety: „Jak oceniasz organizację szkoły, która ugościła Cię podczas wymiany?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Wykres 2. Odpowiedź na pytanie z ankiety: „Co wniosła do Twojego życia wymiana międzynarodowa?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

lub dobrze postrzegało organizację szkoły, w której byli gośćmi podczas wymiany międzynarodowej. Negatywne odczucia wyraziło jedynie 26,67% badanych. Na pytanie odpowiedziało 15 respondentów

Wykres nr 2 obrazuje natomiast odpowiedzi na pytanie dotyczące wpływu wymiany międzynarodowej na umiejętności uczniów. Najwięcej osób, bo aż 73,3%, zadeklarowało lepsze posługiwanie się językami obcymi. Na drugim miejscu *ex aequo* z wynikiem 60% znalazło się zwiększenie umiejętności związanych ze specjalizacją/profilem klasy oraz poznanie innych kultur. Na dalszych pozycjach znajdują się: większa pewność siebie 46,7% oraz nowe znajomości,

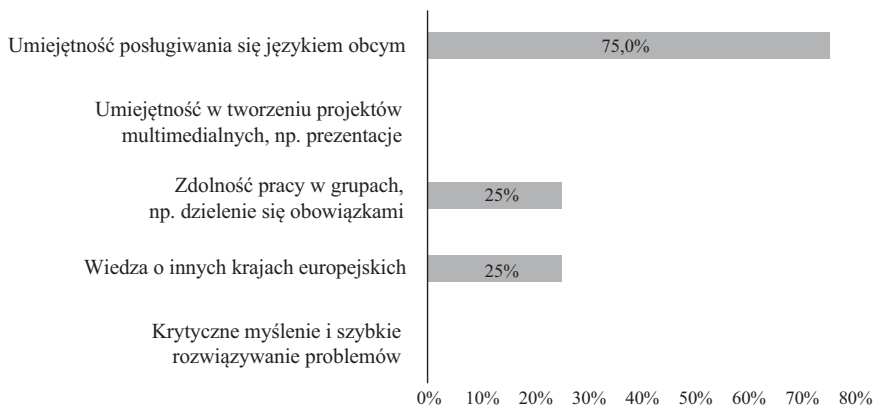
które zostało zaznaczone przez 40% uczniów odpowiadających na to pytanie. Najmniejszą liczbę głosów odnotowano przy opcji: brak wpływu (6%). Przedstawione wyniki w większości pokrywają się z badaniem dotyczącym wpływu programu Comenius na nowe umiejętności uczniów, które zostały zaprezentowane w podrozdziale. Na pytanie odpowiedzieli wszyscy respondenci.

Tabela 4. Pytania dotyczące wiedzy o programie eTwinning

Czy wiesz, że Twoja szkoła korzysta z platformy eTwinning?	Tak	12,5%	Nie	87,5%
Czy kiedykolwiek korzystałeś z platformy eTwinning?	Tak	10,3%	Nie	89,7%
Czy kiedykolwiek korzystałeś z platformy eTwinning?	Tak	10,3%	Nie	89,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Ostatnie trzy pytania poruszały kwestie dotyczące internetowej platformy eTwinning. Z analizy tabeli 4 wynika, że aż 87,5% uczniów biorących udział w ankiecie nie wie, że ich szkoła realizuje projekty w ramach eTwinningu, a tylko 10,3% z nich kiedykolwiek korzystało z tego programu. Słaba znajomość programu pomimo jego funkcjonowania w szkole może wynikać z faktu, że ostatni raz program był realizowany kilka lat temu i obecne roczniki uczęszczające do szkoły nie miały okazji w nim uczestniczyć. Na pytanie odpowiedziało 15 respondentów

Wykres 3. Wpływ programu eTwinning na umiejętności uczniów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Wykres 3 przedstawia odpowiedzi do pytania o wpływ programu eTwinning na umiejętności uczniów. Ze względu na małą liczbę osób znających program odpowiedzi na to pytanie udzieliły jedynie 4 osoby. Najczęściej, czyli trzykrot-

nie zaznaczaną umiejętnością było „posługiwanie się językiem obcym”. Na dalszej pozycji znajdowała się „wiedza o innych krajach europejskich” oraz „zdolność pracy w grupach”, które zostały wybrane przez jedną osobę.

Konkluzje

Z relacji przedstawionych przez nauczycieli z trzech płockich szkół średnich oraz pracownika Urzędu Miasta Płocka wynika, że wybór szkoły partnerskiej nie jest wyłącznie zależny od umów partnerskich pomiędzy Płockiem a zagranicznymi miastami. Rolę pośrednika Urząd Miasta Płock pełnił jedynie na przełomie lat 80. i 90., kiedy dyrekcje z powodu braku odpowiednich kompetencji organizacyjnych wspomagały się bardziej doświadczonymi urzędnikami. W taki sposób udało się zainicjować współpracę w dłuższej perspektywie wszystkim trzem opisanym placówkom w Płocku jedynie ze szkołami średnimi w niemieckim Darmstadt.

Biorąc pod uwagę kryterium współpracy międzynarodowej za pośrednictwem programu Erasmus+, Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Jagiełły oraz III Liceum Ogólnokształcące im. Marii Dąbrowskiej prezentują się dosyć przeciętnie. Z rozmów z nauczycielami oraz po przeanalizowaniu stron internetowych obu szkół wynika, że program Erasmus+ nie jest ważnym elementem oferty edukacyjnej. Główną przyczyną jest brak doświadczenia wśród nauczycieli, którzy po pierwszym zrealizowanym projekcie zniechęcają się do żmudnej pracy przy pisaniu wniosków o dofinansowanie, a także przy przygotowaniu sprawozdań ze zrealizowanych inicjatyw. Niemniej jednak obie szkoły skorzystały z dofinansowania w ramach PNWM, które okazało się najbardziej popularną metodą nawiązywania współpracy międzynarodowej.

Najbardziej aktywny w tym obszarze okazał się ZST „Siedemdziesiątka” w Płocku, czego miarą jest wyodrębnienie na stronie internetowej specjalnej zakładki informującej o współpracy międzynarodowej szkoły. Dzięki uczestnictwie w programie Erasmus+ szkoła otrzymała dofinansowanie na realizację licznych projektów umożliwiających uczniom i nauczycielom odbycie stażów w europejskich miastach.

Drugim badanym zagadnieniem był wpływ współpracy międzynarodowej szkół w ramach programów unijnych na umiejętności uczniów. Z przeprowadzonych wywiadów oraz ankiet wynika, że uczniowie nabyli nowe umiejętności po wzięciu udziału w wymianie międzynarodowej lub w projekcie na platformie eTwinning. Do głównych korzyści z wymian międzynarodowych wśród uczniów należy: lepsze posługiwanie się językami obcymi, poznanie innych kultur, zwiększenie umiejętności związanych ze specjalizacją/profitem klasy, nowe znajomości oraz zdolność pracy w grupie. W związku z tym moż-

na potwierdzić, że badania przeprowadzone na zlecenie Komisji Europejskiej są tożsame z wymienionymi badaniami realizowanymi na potrzeby tego artykułu. Mniejsze podobieństwo występuje w przypadku wyników dotyczących platformy eTwinning. W porównaniu do badań dotyczących wpływu programu na umiejętności uczniów, zbieżność występuje jedynie w przypadku umiejętności posługiwania się językiem obcym oraz zdolności do pracy w grupie.

Ponadto wywiad z absolwentem jednej z badanych szkół średnich w Płocku i uczestnikiem wymiany międzynarodowej pokazał wyraźnie, że postrzeganie tego typu wymian diametralnie się zmieniło na przestrzeni ostatnich 30 lat, a także, że doświadczenie z nim związane może przełożyć się na przyszłe życie zawodowe uczniów.

Niemniej jednak korzyści, które są oferowane przez współpracę międzynarodową, nie są niestety w pełni wykorzystane przez badane szkoły. Poprawę w tej sferze aktywności szkoły może przynieść lepsza współpraca pomiędzy płockimi szkołami, a placówkami oświatowymi w miastach partnerskich Płocka. Taka współpraca może być także zdecydowanie lepiej skoordynowana przez Miasto Płock, które ma większe możliwości ze skorzystania z kontaktów zdobytych w ciągu trwania współpracy międzynarodowej z miastami partnerskimi. Ponadto nauczyciele zajmujący się prowadzeniem projektów wymiany międzynarodowej powinni otrzymywać różnego rodzaju zachęty, np. pieniężne, które ułatwiałyby kontynuowanie projektów, a wymagana dokumentacja nie stanowiłaby tak ogromnego problemu jak dotychczas.

Bibliografia

- Central support service of eTwinning, *eTwinning Twelve Years On: Impact on teachers' practice, skills, and professional development opportunities as reported by eTwinners*, http://files.eun.org/eTwinning/2017/eTwinning%20summary%20report/eTwinning%20summary%20report%202017/eTwinning-summaryreport_final_web.pdf.pdf.
- Centre International d'études Pédagogiques, *Study of the impact of Comenius on participating schools*, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ec8ce099-fec9-4563-a1ca-cd4db1b984ec>.
- Główny Urząd Statystyczny, *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016–2017*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5488/1/12/1/o_swiatu_i_wychowanie_w_roku_szkolnym_2016-2017.pdf.
- Historia Szkoły Liceum Władysława Jagiełły*, <http://www.lwj.edu.pl/index.php/home/historia-szkoly>.
- Miasta partnerskie Płocka*, http://www.plock.eu/pl/miasta_partnerskie.html.
- Wojtaszczyk K.A., Jakubowski W., *Europeistyka. Podręcznik akademicki*, t. 1, Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2010.

Magdalena Dębna

Laboratorium Innowacji Społecznych

Wymiennikownia – Młodzieżowe Centrum

Innowacji Społecznych i Designu

Organizacja gdyńskich okrągłych stołów, czyli spotkań młodzieży z lokalnymi władzami i przedstawicielami strefy NGO w praktyce

Summary

In 2019 two roundtable discussions took place in Gdynia, Poland. They were part of the project called South Baltic Youth Core Groups Network. Events were organized by the Social Innovation Lab, Wymiennikownia – Youth Center for Design and Social Innovation and Youth City Council in cooperation with other partners. Gdynia has long experience with youth activation and the development of civil society in collaboration with young people. Contrary to the common opinion, young people are interested in engagement with civil society but they need to have easy access to information about events, debates or projects. By organizing roundtable discussions we tried to facilitate this process and make it as accessible as possible. Topics discussed during the meetings included introducing the idea of pocket parks and public transport in Gdynia. In the article, the author describes in details each step taken in order to organize roundtable discussions and their positive effect on youth development and everyday work by officials from the city hall.

Key words: youth, participation, roundtable, youth council, public debate

Idea okrągłych stołów a projekt South Baltic Youth Core Groups Network

Organizacja dwóch okrągłych stołów w Gdyni była częścią projektu South Baltic Youth Core Groups Network (SB YCGN), realizowanego w latach 2019–2020, w którym Gmina Miasta Gdyni odgrywała rolę partnera stowarzyszonego. Okrągłe stoły powstały z myślą o połączeniu zasobów wiedzy młodzieży, urzędników, decydentów i aktywistów we wspólnym myśleniu nad ważnymi dla miasta sprawami. Powstały także z potrzeby czynnego włączania młodzieży w procesy decyzyjne na poziomie gminy. Organizatorem obydwu wydarzeń była Wymiennikownia – Młodzieżowe Centrum Innowacji Społecznych i Designu, podlegająca pod Laboratorium Innowacji Społecznych – jednostkę budżetową Gminy Miasta Gdyni. Jednostka ta powstała z idei myślenia o mieszkańcach kształtujących procesy i uczestniczących w zrównoważonym rozwoju miasta. Laboratorium Innowacji Społecznych wspiera i rozwija niesablonowe, innowacyjne projekty, programy i inicjatywy przeznaczone dla mieszkańców Gdyni. Działa dwutorowo: pracując nad nimi w gronie urzędników, specjalistów i organizacji pozarządowych oraz bezpośrednio, w działaniach z samymi mieszkańcami. Wszystko po to, aby bez względu na dzielące ludzi różnice stale podwyższać standard życia mieszkańców¹. Działania Wymiennikowni z kolei skupiają się na pracy z młodzieżą. To miejsce dla osób w wieku 13–35 lat, w którym można wziąć udział w zajęciach lub warsztatach, wymienić się pomysłami, poznać ciekawych ludzi, swobodnie spędzać czas czy odpocząć. Ale nie tylko – organizowane są tu także zajęcia dla szkół, spotkania organizacji i przeróżne wydarzenia organizowane przez młodzież dla młodzieży. To, jakie wydarzenia będą się tu odbywać, zależy wyłącznie od młodych ludzi, ponieważ Wymiennikownia działa w oparciu o zasadę edukacji międzywzajemnej. Wszystkie wydarzenia są dla uczestników całkowicie bezpłatne. Przestrzeń dostępna jest także dla młodych osób z niepełnosprawnościami. Oprócz Laboratorium Innowacji Społecznych, współorganizatorem okrągłych stołów było Biuro Rady Miasta, Młodzieżowa Rada Miasta, Fundacja Civis Polonus i Stowarzyszenie Gmin RP Euroregionu Bałtyk – lider projektu SB YCGN.

Jako że ogólnym celem projektu SB YCGN było zwiększenie uczestnictwa młodzieży w procesie decyzyjnym na poziomie gminy i wzmocnienie kompetencji polityków zajmujących się polityką młodzieżową i zrównoważonym rozwojem, zadanie organizacji okrągłych stołów w naturalny sposób wpisało się w profil Laboratorium Innowacji Społecznych oraz podlegającej mu Wymiennikowni.

¹ Laboratorium Innowacji Społecznych, <http://lis.gdynia.pl/o-nas/> [dostęp: 14.01.2020].

W trakcie trwania projektu odbyły się wydarzenia takie jak warsztaty, spotkania, międzynarodowe konferencje, wizyty studyjne na Litwie, w Szwecji i w Danii, w których brała udział młodzież, pracownicy Wymiennikowni i opiekunki Młodzieżowej Rady Miasta, partnerzy i partnerzy stowarzyszeni oraz organizacje zaproszone do współpracy. W projekcie brały udział gmina Køge (Dania), Vimmerby (Szwecja), Hässleholm (Szwecja), Gdynia, Dzierżoń, Nowe Miasto Lubawskie, Iława, Elbląg, Telšiai (Litwa), Fundacja Civis Polonus, Public Establishment Samogitia Community Foundation (Litwa), Politechnika Gdańska oraz Uniwersytet w Kłajpedzie (Litwa)².

Zdaniem koordynatora projektu, Marcina Żuchowskiego ze Stowarzyszenia Gmin RP Euroregionu Bałtyk „są różne metody aktywizowania młodych ludzi, ale jest jedna wielka bariera: brak wsparcia ze strony dorosłych. Dlatego stworzyliśmy projekt, który w zamierzeniu ma pomóc pracownikom samorządu w zwiększeniu ich kompetencji i umiejętności pracy z młodzieżą. Bo to nie jest tak, że młodzi się nie angażują. Oni przeważnie chcą pracować, tylko często trafiają na ścianę”³.

W przekonaniu Kamila Sarapuka, przewodniczącego Młodzieżowej Rady Miasta (kadencja 2018–2020) w obliczu wzrastającego zaangażowania młodzieży w życie publiczne w Gdyni mocnymi stronami młodych ludzi na tym etapie działań są gotowość do podejmowania nowych wyzwań, umiejętność dostosowywania się do zmiennej sytuacji i niekonwencjonalnego radzenia sobie z problemami, znajomość języków obcych oraz nowych technologii, możliwość współpracy z organizacjami pozarządowymi, a także silna potrzeba połączenia pracy na rzecz społeczności z własnymi zainteresowaniami. Mimo przeszkód, na które natrafiają młodzi, jakimi są na przykład brak edukacji obywatelskiej i gotowego modelu wdrażania młodych w życie miasta oraz stosunkowo niski stopień zainteresowania młodzieży sprawami gminy, jest dużo możliwości, aby aktywne osoby mogły realizować swoje działania wokół samorządu. Szanse na ich realizację daje powołanie do Młodzieżowej Rady Miasta, możliwość wyjazdów na wymiany międzynarodowe lub branie udziału w projektach realizowanych w szkołach, wydarzenia rozwijające przedsiębiorczość i umiejętność pracy w grupie, które odbywają się w mieście, a także znakomita znajomość mediów społecznościowych⁴.

² Projekt SB YCGN, <https://wymienikownia.org/projekty/projekt-sb-ycgn/> [dostęp: 14.01.2020].

³ *Gdynia w Międzynarodowej Sieci Dla Młodzieży*, <https://www.gdynia.pl/spoleczenstwo,7580/gdynia-w-miedzynarodowej-sieci-dla-mlodziezy,527662> [dostęp: 10.01.2020].

⁴ Prezentacja Kamila Sarapuka wygłoszona podczas wizyty studyjnej w Køge (Dania) w ramach programu SB YCGN w dn. 28–30.01.2019 roku.

W opinii Katarzyny Ziemann, zastępcy Dyrektora Laboratorium Innowacji Społecznych, „temat partycypacji młodzieży, zachęcania do podejmowania działań na rzecz swojego miasta, szkoły, grona rówieśników to bardzo istotny element gdyńskich działań edukacyjnych dla młodzieży, ale przede wszystkim z młodzieżą. Partycypacja nie jest czymś, czego uczy się w szkołach, co można wyklądać na uczelniach – partycypacja to proces, działanie i aktywne metody rozwijające aktywne postawy młodych osób są bardzo istotne. W Gdyni dużą wagę przykładamy właśnie do pracy procesowej, do której od samego początku zapraszamy młodych mieszkańców. Poprzez diagnozę potrzeb, pracę z młodzieżą, w wyniku której rozbudzamy zasoby i naturalną chęć do działania, do dzielenia się swoimi pasjami, możemy długofalowo budować społeczeństwo obywatelskie, takie które interesuje się swoim miastem. Na bazie dobrych doświadczeń w pracy z młodzieżą, jaką w Gdyni została Wymiennikownia, mogliśmy przez lata budować jeszcze głębsze formy partycypacji, takie jak aktywny udział młodzieży w corocznych edycjach budżetu obywatelskiego. Co warto podkreślić, wśród inicjatorów pomysłów zgłaszanych we wszystkich edycjach budżetu obywatelskiego w Gdyni mamy bardzo ciekawe projekty proponowane przez młodzież – place zajęć sportowych street workout, gdzie młodzież chętnie spędza czas”⁵.

Joanna Zielińska, przewodnicząca Rady Miasta Gdyni i wiceprzewodnicząca Stowarzyszenia Gmin RP Euroregionu Bałtyk, wypowiadała się na temat zagadnień pracy z młodzieżą na poziomie gminy przy okazji pierwszych międzynarodowych warsztatów dla uczestników projektu SB YCGN w Wymiennikowni: „gdyńską Młodzieżową Radę Miasta prosiliśmy o opinię np. w sprawie reformy szkół ponadgimnazjalnych wprowadzanej przez MEN, a wcześniej na temat zmian proponowanych przez samorząd. To ważne, by włączać młodzież w decydowanie o sprawach miasta, zwłaszcza w obszarach, które młodych ludzi dotyczą bezpośrednio. I to jest między innymi powód, dla którego zdecydowaliśmy się jako Gdynia na udział w projekcie. Mamy własne, gdyńskie doświadczenia związane z włączaniem młodzieży, ale chcemy, by działało się to jeszcze pełniej i jeszcze bardziej efektywnie. Wymiana doświadczeń, podpatrywanie samorządów także z zagranicy, może w tym pomóc”⁶.

Aby wzmocnić i rozwinąć procesy angażowania młodzieży w życie gminy, w ramach projektu SB YCGN w Gdyni zorganizowane zostały dwa spotkania w formule okrągłych stołów mające na celu umożliwienie dyskusji i wymiany

⁵ Wywiad własny z Katarzyną Ziemann, zastępcą dyrektora Laboratorium Innowacji Społecznych z dnia 12.12.2019 roku.

⁶ Gdynia w Międzynarodowej sieci..., op. cit.

opinii pomiędzy decydentami, urzędnikami, przedstawicielami strefy NGO i młodzieżą. Tematy poruszane na okrągłych stołach wybrane zostały przez opiekunki Młodzieżowej Rady Miasta we współpracy z samymi młodzieżowymi radnymi, pod opieką merytoryczną Przewodniczącej Rady Miasta Joanny Zielińskiej i Zastępcy Dyrektora Laboratorium Innowacji Społecznych Katarzyny Ziemann. Starano się, aby przy formułowaniu pytań zachować neutralność i nie stawiać ich w sposób wartościujący lub sugerujący odpowiedź.

Przebieg okrągłych stołów

Pierwsze spotkanie miało miejsce 13 czerwca 2019 roku w Wymiennikowni. Poświęcone było idei powstania parków kieszonkowych (ang. *pocket parks*) w Gdyni. Parki kieszonkowe to niewielkie tereny obsadzone roślinnością, z wyposażeniem spełniającym oczekiwania mieszkańców w każdym wieku. Są to przestrzenie przyjazne nawiązywaniu znajomości, organizacji wydarzeń i warsztatów. Można w nich odpoczywać podczas przerwy w pracy i w czasie wolnym⁷. Podczas dyskusji uczestnicy dowiedzieli się, czym są parki kieszonkowe, dlaczego powstają na świecie, co może się w nich znajdować. Zastanawiali się nad tym, czy w Gdyni takie rozwiązanie mogłoby się sprawdzić.

Drugie spotkanie odbyło się 30 października 2019 w Urzędzie Miejskim i dotyczyło transportu miejskiego w Gdyni. Młodzież oraz zaproszeni goście debatowali nad tym, jak powinny być ustalane rozkłady jazdy komunikacji miejskiej, by spełniały potrzeby młodych ludzi, jakie istnieją możliwości wpłynięcia na komfort użytkowania komunikacji miejskiej i czy jest możliwe by któreś z tych pomysłów wprowadzić w Gdyni. Ostatnim z poruszanych tematów było bezpieczeństwo pieszych.

Informacje o obydwu spotkaniach zostały zamieszczone w informatorze miejskim „Ratusz”, w mediach społecznościowych i na stronie internetowej Wymiennikowni. Ważnym elementem było przekazywanie ich za pomocą tzw. poczty pantoflowej przez członków Młodzieżowej Rady Miasta. Dzięki współpracy z Wydziałem Edukacji wiceprezydent ds. jakości życia – Bartosz Bartoszewicz, który odpowiada za system oświaty w Gdyni, oraz dyrektor Laboratorium Innowacji Społecznych – Aleksandra Markowska podpisali pisma zachęcające nauczycieli i uczniów, w tym aktywnych członków samorządów uczniowskich w wieku od 14 do 19 lat, do uczestnictwa w okrągłych stołach. Zaproszenie skierowane przez Przewodniczącą Rady Miasta Joannę Zielińską

⁷ *Park kieszonkowy. Nowa przestrzeń publiczna*, https://archirama.muratorplus.pl/lifestyle/park-kieszonkowy-nowa-przestrzen-publiczna,70_4356.html# [dostęp: 14.01.2020].

Fotografia 1. Okrągły stół na temat parków kieszonkowych w Wymiennikowni, praca w grupach pod opieką moderatorki Magdaleny Dębnej, koordynatorki programu Wymiennikownia, 13.06.2019, fot. Aleksander Trafas, Laboratorium Innowacji Społecznych

trafiło do gdyńskich radnych, miejskich urzędników, wybranych trójmiejskich stowarzyszeń działających w obszarach tematycznych poruszanych na spotkaniach oraz stowarzyszeń pracujących z młodzieżą, w tym z młodzieżą z niepełnosprawnościami. Wczesnopopołudniowe godziny spotkań zostały tak dopasowane, aby umożliwić uczestnictwo uczniom i nauczycielom oraz pracownikom Urzędu Miasta. Na okrągłym stole dotyczącym parków kieszonkowych pojawiły się 53 osoby, na spotkanie o transporcie miejskim przybyło 68 osób.

Na poziomie organizacyjnym, we współpracy z Fundacją Civis Polonus, zdecydowano o poprowadzeniu obydwu spotkań metodą World Cafe. Metoda polegała na wspólnym opracowaniu przez uczestników okrągłych stołów odpowiedzi na trzy lub cztery określone wcześniej zagadnienia w obrębie dyskutowanego tematu.

Każdym osobno poruszonym na sali zagadnieniem zajmowała się moderatorka, której rolą było zapisywanie wniosków z dyskusji. W tych rolach wystąpiły opiekunki Młodzieżowej Rady Miasta (Magdalena Dębna, Marta Otrębska), specjalistki z Działu Diagnoz i Partycypacji LIS (Joanna Krukowska, Marta Wieczorek) oraz specjalistki z Działu Urban Lab (Magdalena Żółkiewicz, Magda Borek). Za każdym razem moderatorki opracowały wspól-

Fotografia 2. Okrągły stół na temat parków kieszonkowych w Wymiennikowni, 13.06.2019, fot. Aleksander Trafas, Laboratorium Innowacji Społecznych

ny klucz zbierania odpowiedzi na omawiane pytania. Skupiano się na wydobywaniu pozytywnie sformułowanych odpowiedzi zwrotnych i docenianiu nietuzinkowych rozwiązań. Zamiast zbierania mało konstruktywnej krytyki skupiono się na zapewnieniu przyjaznej atmosfery pozwalającej na swobodny przepływ inspirujących myśli. Wszystkie głosy w dyskusji były na bieżąco zapisywane przez moderatorki.

Dodatkową funkcję prowadzącej całe wydarzenie podczas okrągłego stołu na temat parków kieszonkowych sprawowała Karolina Pawlak z Fundacji Civis Polonus, natomiast podczas drugiego okrągłego stołu na temat transportu miejskiego prowadzenie objęła Magdalena Dębna (opiekunka Młodzieżowej Rady Miasta i koordynatorka Wymiennikowni). Ważną rolę prowadzących spotkania było bezwarunkowe pilnowanie czasu na rozmowy w grupach oraz zapewnienie uczestników o obowiązującej zasadzie szacunku względem wygłaszanych zdań i opinii. Spotykaliśmy się, żeby rozmawiać, poznać zdanie drugiego człowieka, wysłuchać go, zadawać pytania i postarać się zrozumieć.

Wszyscy uczestnicy (młodzież i goście specjaliści) podzieleni zostali na grupy w zależności od liczby omawianych zagadnień podczas każdego z okrągłych stołów (nawet przy dużej liczbie osób najprostsza metoda „kolejno

Fotografia 3. Okrągły stół na temat transportu miejskiego w Gdyni w Urzędzie Miasta, praca w grupach pod opieką moderatorki Joanny Krukowskiej z Działu Diagnoz i Partycypacji Laboratorium Innowacji Społecznych, 30.10.2019, fot. Dorota Nelke, Urząd Miasta Gdyni

odlicz” sprawdziła się bez problemów). Do stołów wyznaczających stacje omawianych zagadnień przechodziła po kolei każda z grup. Praca w grupach pod opieką moderatorek ograniczyła się do 10 minut przy każdej stacji. Po zakończeniu wszystkich rozmów uczestnicy wspólnie wysłuchali moderatorek, które zaprezentowały zapisane wnioski.

Wielu młodych ludzi skorzystało na obecności urzędników z przeróżnych miejskich wydziałów, zdarzało się, że buntownicza postawa oporu przy dyskusji o konkretnym problemie ustępowała pod wpływem tłumaczeń urzędników i specjalistów. Wymagało to od jednych i drugich wiele cierpliwości, jasności formułowania komunikatów, wyjścia poza schematy myślenia (zarówno na linii młódzież-decydenci jak i decydenci-młódzież). Wielokrotnie zdarzało się, że zdanie dorosłych i młódzieży jest podobne, co zaskakiwało jednych i drugich. Urzędnicy i przedstawiciele NGO przekonali się, że innowacyjny sposób myślenia młódzieży i proponowane przez nich rozwiązania są w stanie realnie poprawić warunki życia w mieście. Możliwość dalszej organizacji okrągłych stołów może zapewnić obopólne korzyści i wpisać się na stałe w tryb pracy urzędników i w pracy z samorządami szkolnymi oraz Młódzieżową Radą Miasta.

Najważniejsi decydenci obecni podczas spotkań odnieśli się do wypracowanych wniosków. Dla przykładu, przytoczyć można komentarz, który padł podczas podsumowania okrągłego stołu o transporcie miejskim w Gdyni z ust Wojciecha Folejewskiego, dyrektora Zarządu Dróg i Zieleni w Gdyni: „Spotkania z młodzieżą są zawsze bardzo inspirujące i dostarczają dużo energii do działania. I tym razem młodzi społecznicy nie zawiedli. Wykazali się dojrzałością i znajomością standardów europejskich. Mieli świadomość, jakie rozwiązania w zakresie ruchu pieszego oraz transportu publicznego warto zastosować w naszym mieście. Jesteśmy otwarci na ich propozycje i współpracę. Dlatego też już po okrągłym stole spotkailiśmy się z przedstawicielką Młodzieżowej Rady Miasta i rozmawialiśmy z naszymi ekspertami od zarządzania ruchem nad konkretnymi rozwiązaniami”⁸.

Fotografia 4. Okrągły stół na temat transportu miejskiego w Gdyni w Urzędzie Miasta, prezentacja wniosków z pracy w grupach, na zdjęciu Marta Wieczorek z Działu Diagnostyki i Partycypacji Laboratorium Innowacji Społecznych, 30.10.2019, fot. Dorota Nelke, Urząd Miasta Gdyni

W niedługim czasie po okrągłych stołach reprezentanci Młodzieżowej Rady Miasta przedstawili wnioski z obydwu spotkań, wypracowane przez młodzież na posiedzeniach Komisji Gospodarki Komunalnej. Nad ich wystąpieniami czuwały opiekunki Młodzieżowej Rady Miasta, które każdorazowo spisały raporty z wydarzeń, ułatwiając młodzieży przygotowanie do przedstawienia dorosłym swoich postulatów.

Organizacja okrągłych stołów i prezentacje na wspomnianej powyżej komisji zaowocowały intensyfikacją kontaktu miejskich urzędników i organizacji pozarządowych z Młodzieżową Radą Miasta. Okrągłe stoły stały się furtką otwierającą możliwość dalszej, interdyscyplinarnej współpracy pomiędzy Młodzieżową Radą Miasta a szkołami i wydziałami Urzędu

⁸ Gdynia Laboratorium Innowacji Społecznych, <http://lis.gdynia.pl/2019/11/13/o-transporcie-przy-okraglym-stole/> [dostęp: 14.01.2020].

Fotografia 5. Okrągły stół na temat transportu miejskiego w Gdyni w Urzędzie Miasta, odniesienie się do wniosków z dyskusji, na zdjęciu Wojciech Folejewski, dyrektor Zarządu Dróg i Zieleni, 30.10.2019, fot. Dorota Nelke, Urząd Miasta Gdyni

Miasta. Odebrano prośby ze strony opiekunów samorządów uczniowskich o organizację spotkań dla uczniów dotyczących funkcjonowania i roli samorządu oraz Młodzieżowej Rady Miasta. Na sesjach Młodzieżowej Rady Miasta zaczęło pojawiać się więcej radnych z Rady Miasta, urzędników, pracowników Wydziału Edukacji. Okrągłe stoły miały formę otwartych dyskusji. Ich celem było umożliwienie spotkania młodzieży z osobami decyzyjnymi, przedstawienie im postulatów młodzieży, uwrażliwienie wszystkich uczestników na różne punkty widzenia, nauka słuchania i możliwość uzyskania odpowiedzi na nurtujące pytania. Dla młodzieży wzięcie udziału w okrągłych stołach było ćwiczeniem umiejętności formułowania własnego zdania, bronięcia opinii i kształtowania odwagi w zabieraniu głosu w rozmowie. Decydenci, którzy pojawiali się na spotkaniach mieli możliwość, aby zasięgnąć opinii grupy wiekowej mało im dotychczas znanej, poznać sposoby myślenia młodych, poszerzyć perspektywy w myśleniu o rozwoju miasta, wytłumaczyć ścieżki działania Urzędu i w prostych słowach opisać zasadność stosowanych procedur.

Rezultaty spotkań

Co dalej po okrągłych stołach? Z uwagi na korzyści, które przyniosły wszystkim uczestnikom najlepiej utrzymać ich obecność na stałe w kalendarzu miejskich wydarzeń, po zakończeniu realizacji projektu SB YCGN. Warto pielęgnować i rozwijać współpracę pomiędzy decydentami a reprezentującą młodych Młodzieżową Radą Miasta. Najważniejszym pytaniem jest: Czy dorosli i młodzież będą w stanie długoterminowo czerpać z możliwości wymiany wiedzy? Na ile mocny będzie zapal młodzieży i gotowość dorosłych, aby młodzi mogli skutecznie wpływać na procesy zachodzące w mieście? W obliczu grożącej nam zmiany klimatu i idącej za tym możliwości przeformułowania sił społecznych i warunków życia jest to temat ważny, a w naszych możliwościach leży zadbanie o budowanie międzypokoleniowej relacji tu i teraz.

Najnowszym programem wzmacniającym praktyczny wymiar partycypacji mieszkańców, w tym młodzieży, jest uruchomiony przez Laboratorium Innowacji Społecznych w 2019 roku Urban Lab – a w ramach niego właśnie zainaugurowany Program Kompetencji Miejskich obejmujący działania w zakresie: wdrażania i kreowania innowacji, partycypacji, działań w przestrzeni miejskiej.

Bibliografia

- Gdynia Laboratorium Innowacji Społecznych*, <http://lis.gdynia.pl/2019/11/13/o-transporcie-przy-okraglym-stole/>.
- Gdynia w Międzynarodowej sieci. Dla młodzieży*, <https://www.gdynia.pl/spoleczenstwo,7580/gdynia-w-miedzynarodowej-sieci-dla-mlodziezy,527662>.
- Laboratorium Innowacji Społecznych, <http://lis.gdynia.pl/o-nas/>.
- Park kieszonkowy. Nowa przestrzeń publiczna*, https://archirama.murator-plus.pl/lifestyle/park-kieszonkowy-nowa-przestrzen-publiczna,70_4356.html#.
- Prezentacja Kamila Sarapuka wygłoszona podczas wizyty studyjnej w Køge (Dania) w ramach programu SB YCGN 28–30.01.2019.
- Projekt SB YBGN, <https://wymienikownia.org/projekty/projekt-sb-ycgn/>.
- Wywiad własny z Katarzyną Ziemann, zastępcą Dyrektora Laboratorium Innowacji społecznych z dnia 12.12.2019.

Anna Sośnicka
Union of the Baltic Cities

Youth on the Union of the Baltic Cities Agenda

Summary

Union of the Baltic Cities, a network of cities from different countries in the Baltic Sea Region for many years has been dealing with youth issues, through the work of its Youthful Cities Commission and UBC Task Force on Supporting Youth Employment and Well-Being. Meetings, conferences, seminars, projects as well as cooperation with other organizations successfully help young people to get in touch with local politicians, youth in the other countries, find out about EU youth programs and policies and get involved in the life of local society.

Key words: Union of the Baltic Cities, Participation, youth, commission, projects.

Creation and operation of the Union of the Baltic Cities

Intoducion

The aim of the article is to introduce the involvement of the Union of the Baltic Cities in the youth issues, in the question of encouraging young people from the cities in the Baltic Sea Region to get involved in the life of local society and to contribute to the future development of the Baltic Sea Region.

What initiatives activating young people were taken by the UBC in the years 1999-2019? Which UBC organs were mostly involved in this question? Has the UBC given its member cities opportunity to exchange experiences on youth issues? Has the UBC been cooperating with other organizations and institutions in this area?

In the article I used mostly the documents, bulletins, newsletters and information presented on the Union of the Baltic Cities website www.ubc.net.

Partners, Goals and Tasks of the Union of the Baltic Cities

Union of the Baltic Cities (UBC) is the leading network of cities in the Baltic Sea Region with Member Cities from Denmark, Estonia, Finland, Germany, Latvia, Lithuania, Norway, Poland, Russia and Sweden. Founded in 1991 in Gdańsk, UBC is a voluntary, proactive network that mobilizes the shared potential of its member cities to advance and deliver sustainable, smart and safe urban solutions and quality of life. UBC promotes cities as drivers for smart, sustainable, green and resource-efficient growth. The Union of the Baltic Cities organisation consists of the Presidium, the Executive Board and the Secretariat. The Presidium consists of the President, First Vice-President and three Vice-Presidents, elected by the General Conference for a two-year period. The General Conference is the highest decision making body of the UBC and it convenes every second year in a UBC Member City. The UBC Executive Board is the Union's highest authority between the General Conferences. It consists of one member city representative from each country plus the President and three Vice-Presidents. The cities – members of the Executive Board in the period 2019-2021 are: Elva, Estonia; Gdynia, Poland; Kemi, Finland; Liepāja, Latvia; Kolding, Denmark; Rostock, Germany; St. Petersburg, Russia; Panevėžys, Lithuania; Umeå, Sweden. The UBC Secretariat coordinates the UBC daily work and activities.

UBC operates through commissions, working groups and networking. Cultural Cities Commission, Inclusive and Healthy Cities Commission, Planning Cities Commission, Safe Cities Commission, Smart and Prospering Cities Commission, Sustainable Cities Commission, Youthful Cities Commission, UBC Working Group on Gender Equality, UBC Communications Network, Task Force on Youth Employment and Well-being. The youth issues are the main topic of the Youthful Cities Commission and Task Force on Youth Employment and Well-being activities¹.

Youthful Cities Commission

In 1999 Union of the Baltic Cities was approached by a network of young people who wanted to strengthen contacts between the youth from UBC member cities. In order to have a better platform for activities, the network proposed to act as UBC informal structure. The UBC Executive Board endorsed the youth network initiative, underlined the importance of involving young generation into

¹ Union of the Baltic Cities, <https://www.ubc.net/> [access: 11.11.2019].

the life of society and encouraged all member cities to support the network. In 2000 the UBC President Anders Engström sent out a questionnaire to all member cities to check how the youth questions are handled in the cities. He also asked cities to appoint contact persons responsible for youth matters in the city.

Upon the decision of the UBC Executive Board, a UBC Network on Youth Issues was established in 2003, then in 2005 the network was transformed into a Commission on Youth Issues and in 2015 the commission changed the name to Youthful Cities Commission. The Commission consists of young people as well as civil servants and politicians dealing with youth issues on the local level. The Commission is a platform for young citizens to express their views and carry out initiatives and projects. It promotes youth engagement in city politics. The Commission also monitors the agenda of UBC from a youth perspective.

Commission's Meetings

The commission organizes meetings usually two times a year in different UBC cities. During meetings the participants approach various topics from different perspectives. Among the discussed topics there were: attractive methods for involving youngsters, “European Charter on youth work”, youth leisure time and many more.

Young participants also meet local politicians, visit youth organizations and schools, find out more about local youth policies and activities, but also EU policies directed to young people.

Youth Conferences

Youth Conferences for around 100 participants have been organized every second year since 2003.

The first Youth Conference entitled “Young Voices of the Baltic Sea Region” was organized in 2003 in Kalmar, Sweden. The main objective of the Conference was to highlight issues important for youth in the Baltic Sea Region and to discuss the possibilities of youth participation in the UBC².

The 2nd Youth Conference “Young and Active” took place in Vilnius, Lithuania, in 2005. The conference consisted of five different workshops: “Youth influence at school”, “Youth influence at a city level”, “Priorities in life”, “Demographic changes” and “Intercultural learning”. After this conference it was decided that the Youth Conferences would be held parallelly to the UBC General Conferences, at the same time and place, and there will be a kind of interaction between the youth and politicians³.

² Report of the activities of the Union of the Baltic Cities 12–13 October 2001 (Rostock) – 17–18 October 2003 (Klaipėda), https://www.ubc.net/sites/default/files/activity_report_2001_-_2003.pdf [access: 12.11.2019].

³ Youthful Cities Commission, <http://archive.ubc.net/commissions,35.html> [access: 12.11.2019].

The 3rd Youth Conference “Under The surface” was held in Pärnu, Estonia, in connection with the IX UBC General Conference. Participants at the Youth Conference had an opportunity to discuss issues such as tolerance and intercultural learning, power and youth influence, NGOs. They also learnt more about the opportunities to go as an EVS-volunteer and also how to apply for money for a micro-project. Charlotte Gustafsson, the Chair of the Commission on Youth Issues, had a speech on involvement of youth in democracy and in the life of society at the Plenary Session of the IX UBC General Conference. Also one of the workshops was devoted to this topic and organized by the Commission on Youth Issues⁴.

“Bridges over the Sea” was the theme of the 4th Youth Conference, held in Kristiansand in 2009. At this event there were workshops on environment and lifestyle influence on it, economy, different cultures and beliefs, EU various possibilities for youth and many other topics concerning youth in Europe and in the Baltic Sea Region. The Youth Conference and the X UBC General Conference organized there at the same time interacted during the workshops⁵.

The 5th Youth Conference “Your Lifestyle. Your Choice for Happy Life in Our World” was held in Liepāja, Latvia in 2011,⁶parallelly to the XI UBC General Conference. Various workshops and also a lifestyle fair were held at the Youth Conference. Participants were invited to bring examples of activities, initiatives, best practices, projects, facilities, etc from their local community. Pavels Jurs, Director of Liepāja Youth Centre, delivered a speech on How to involve young people more in the UBC work? at the Plenary Session of the XI UBC General Conference.

The 6th Youth Conference “The Baltic Youth” was held in Mariehamn, Finland, in 2013, in parallel with the XII UBC General Conference devoted to “Investing in young people. Combating youth unemployment and marginalization – from words into action”. The youngsters took part in the Plenary Session of the UBC General Conference contributing with speech, theatre play, flash mobs, posters. Young people also participated in the UBC General Conference workshops⁷.

⁴ IX UBC General Conference in Pärnu, 27–28 September 2007, <https://ubc.net/document-categories/general-conference-documents/ix-general-conference-parnu-27-28-september-2007> [access: 12.11.2019].

⁵ The UBC Bulletin 1/09, “Cities’ role in the implementation of the EU Strategy for the Baltic Sea Region”, https://issuu.com/unionofthebalticcities/docs/bcb_1_09 [access: 12.11.2019].

⁶ Youthful Cities Commission was formerly the Commission on Youth Issues, <http://archive.ubc.net/commissions,35.html> [access: 13.11.2019].

⁷ XII UBC General Conference „Investing in young generations“, Mariehamn 1–4.10.2013, <https://ubc.net/document-categories/general-conference-documents/xii-general-conference-mariehamn-1-4-october-2013> [access: 13.11.2019].

“Youth for Equality, Equity and Peace” was the title of the 7th Youth Conference organized in Gdynia, Poland, in 2015⁸. Except for their activities at the Youth Conference, the youngsters took part in the XIII UBC General Conference Plenary Session ‘Cities promoting and using smart solutions in practice’. They expressed freely their opinions, goals, expectations and posed questions to the politicians attending the General Conference.

In parallel to the XIV UBC General Conference in Växjö, Sweden in 2017, the 8th Youth Conference took place. It focused on such issues as local participation, decision making and migration. Youth Conference participants also actively took part in the UBC General Conference Plenary Session “Listening to the voices of tomorrow”. The day before UBC Commissions gave special tasks/cases to the youth to work out solutions and comments during 24 hours. The youth presented results of their work on the assigned tasks, e.g. they answered a question: what are 5 most important things to be considered when planning cultural events for youth. During the General Conference young people participated in an Instagram competition prepared for them, and the best Instagram photo about Youth Leadership was awarded after the conference⁹.

9th Youth Conference was held in Kaunas in 2019. Beside their own activities, the youth participated actively in different workshops of the XV UBC General Conference, especially Youth for safer youth, where participants helped prepare a questionnaire about the youth safety feeling around the Baltic Sea region for the UBC Safe Cities Commission project.

One of the workshops was dedicated to “Promoting youth involvement in city life”. The main aim was to inform about youth trends, different levels of youth participation, relevant studies and good practices. The key outcomes of the Council of Europe’s conducted survey on youth involvement were presented. Gediminas Kaminskas, youth representative from Kaunas, was one of the speakers at the Plenary Session on “Inclusive Cities”.

Projects

The Commission was a leader of few projects which focused on participation of young people in the life of society.

In the project *Different History – Common Future – Youth as a resource for a sustainable future in the Baltic Sea region 2007–2008* there were carried out tolerance trips, NGO meetings, EVS (European Voluntary Service) semi-

⁸ XII UBC General Conference, Gdynia, 27–30 October 2015, <https://ubc.net/document-categories/general-conference-documents/xiii-ubc-general-conference-gdynia-27-30-october> [access: 13.11.2019].

⁹ The XIV UBC General Conference, Växjö, 24–27 October 2017, <https://www.ubc.net/document-categories/general-conference-documents/xiv-general-conference-vaxjo-24-27-october-2017> [access: 14.11.2019].

nars and a Youth Conference. Around 200 young people participated in this project.

Few Tolerance Trips with youth from Sweden, Estonia, Latvia, Denmark and Germany were made into the German-Danish border region.

During those trips young participants gained intercultural, historical knowledge, experienced tolerance and cultural diversity during meetings with local minority groups.

It was time for discussion about exclusion, stereotypes, superstitions, historical influences¹⁰.

Project „Life, Media and Participation – Youth in Baltic Sea Region“, April 2012 – August 2013¹¹.

The main theme of the project was how does democratic life work in different cities and countries and how young people can influence it.

The activities of the project consisted of:

- joined intercultural seminar in Tallinn, during which youngsters from Sweden, Denmark, Latvia and Estonia exchanged their experience on youth participation and Youth Council work. The youngsters were also introduced how to make their own campaigns by introducing different methods in campaign planning, in creative writing, video making, open-space discussions.

- local round tables with politicians on young lifestyles, subcultures and youth democracy combined with workshops on creative techniques and making the campaigns. Young people discussed many different themes interesting for them, like e.g. promotion of healthy life styles among youngsters and their parents, extreme sports for wheelchairs, information application for phones/tablets that gathers information about your hometown, etc. In different creative workshops that followed round-table discussions youngsters learned how campaigns really work, how to plan a media campaign, how one can influence audience through films, and also how to make your own films.

- exhibition of campaigns in the cities and virtual Internet exhibition.

Baltic Cities Bulletin

Union of the Baltic Cities publishes Baltic Cities Bulletin two times a year. Three issues were devoted to the topic of youth.

Baltic Cities Bulletin 1/2001 “Youth in the Baltic Sea Region”

¹⁰ *Different History – Common Future – Youth as a resource for a sustainable future in the Baltic Sea region*, <https://slideplayer.com/slide/9086328/> [access: 14.11.2019].

¹¹ *Project „Life, Media and Participation – Youth in Baltic Sea Region“,* https://www.ubc.net/sites/default/files/report_budget_0.pdf [access: 15.11.2019].

The youth perspective on the youth engagement was presented in the lead. EU White Paper on Youth policy was introduced. The bulletin included stories sent by member cities informing about projects, activities and events initiated by the youth and directed to the youth¹².

Baltic Cities Bulletin no 2/2012 “Youth prospects and participation”

Per Bødker Andersen, the former UBC President underlined in the editorial that “The youths are a very important resource for local and regional development. They are not a burdensome responsibility but a part of social potential, which can be easily mobilized to achieve the higher goals. The youths need to be properly equipped to take advantage of opportunities, such as civic and political participation, volunteering, creativity, entrepreneurship, sport and global engagement.” Best practices describing youth involvement, participation, youth work but also ideas for combating unemployment were presented in the stories from the cities¹³.

Baltic Cities Bulletin Autumn 2018 “Nothing about us, without us!”

In the editorial Carsten Adamsen, the Chairman of the Youthful Cities Commission reminded that: “The Youthful Cities Commission has developed its slogan. In 2005 it was “We have something to say”, now it’s “Nothing about us without us”. Does it really matter? Yes, it was a small change with huge impact! It shows the mental shift from thinking about the young people as an object to treating them as a subject, partner in co-operation. This issue of the Bulletin brings a variety of examples on how to include the youth in dialogue, how to co-create the reality and share responsibility so that all what concerns the young inhabitants is discussed with them. In many UBC member cities there are the youth city councils that have the power of co-shaping the city’s vision. Also, non-formal youth councils, groups and associations have got numerous tools to influence reality. They meet politicians, exchange views and lobby for their interests. This is something that was almost unthinkable 15 years ago.” In this edition the member cities shared their good practices, projects and activities in cooperation with young inhabitants¹⁴.

¹² *Baltic Cities Bulletin 1/2001 “Youth in the Baltic Sea Region”*, https://www.ubc.net/sites/default/files/bcb_1_01.pdf [access: 15.11.2019].

¹³ *Baltic Cities Bulletin no 2/2012 “Youth prospects and participation”*, https://issuu.com/unionofthebalticcities/docs/bcb_2_2012 [access: 15.11.2019].

¹⁴ *Baltic Cities Bulletin Autumn 2018 “Nothing about us, without us!”*, https://issuu.com/unionofthebalticcities/docs/bcb_autumn_2018/9 [access: 16.11.2019].

Cooperation with Other Organizations

UBC has successfully cooperated with other organizations, namely the Baltic Sea States Subregional Co-operation (BSSSC) and the Euroregion Baltic (ERB). There were organized three workshops under the common title “Nothing about us without us”, at the three EU Strategy for BSR Annual Forums in Stockholm 2016, Berlin 2017 and Tallinn 2018.

Seminar in Stockholm 2016

At the seminar the young people from the Baltic Sea Region added their views, expertise and proposals into the discussion on the Baltic Sea Region Vision 2030.

The focus was on “Moving and deciding quicker with the help of youth!”. The topics discussed at the workshop: governance – involving and including young people; prosperity – empowering the youth, youth entrepreneurship, youth employment, how to keep young talents in the region; environment – how to secure a sustainable future for the next generations.

Seminar in Berlin 2017

The seminar centred on sharing good practices on youth involvement and empowerment at local and regional level in the BSR. Different approaches to active youth involvement in each of the ten countries were discussed, also concrete recommendations for better youth involvement at local and regional level as well as macro-regional level for the future were proposed. The seminar related to the Governance of the EUSBSR: to ownership, involvement and communication of the EU Strategy to the young people of the BSR.

Seminar in Tallinn 2018

The Seminar focused on digital tools which could help raise participation of youth.

The youth are engaged, interested and open to share their opinions, but not always available for joining meetings and conferences. The digital tools, the ways, means and platforms for youth need to be found, so that the young people can give their input. It is also essential to increase the knowledge of the decision-makers of youth work and how to involve them. A “top-ten list” of digital tools for more and better youth involvement was presented¹⁵.

The Youth Camp

In 2019 those three organizations: UBC, BSSSC, EB together with Baltic Sea Cultural Centre (BSCC), with support of the EU Policy Area Culture decided to established Baltic Sea Region Youth Camp 2019, as one of the back to back meetings of the EU Strategy for the Baltic Sea Region Annual Forum in

¹⁵ Seminar “Nothing about us, without us”,
<https://ubc.net/content/youth-seminar-nothing-about-us-without-us> [access: 17.11.2019].

Gdańsk. The youth camp was held on 8–11 June and brought together around 100 youth participants in the age of 18–25, from the whole BSR. The main aim was to promote cultural understanding and a feeling of togetherness in the BSR. Numerous workshops, small seminars and social activities took place at the camp, for example workshop on “How can the strategy be communicated to youth?”, creative workshop “Windbreaks: What connects and separates the cultures of the Baltic Sea Region?”, climate action workshop: “What’s my CO2 footprint?” “Circular economy – sustainable cutlery” by Gdańsk University of Technology, “Culture as a tool for mutual understanding” by ARS Baltica. The participants enjoyed also excursions, sports and music. One of the outcomes of the camp was a Youth Declaration that was presented on 11 June to the politicians and stakeholders from all over the Baltic Sea Region. After the presentation there was a dialogue of young people with politicians and stakeholders.

The Declaration was also introduced at the EU Strategy for the Baltic Sea Region (EUSBSR) Annual Forum¹⁶.

The Youth Declaration

The Youth Declaration contains 10 proposals of different projects which also take into account the SDG’ – Sustainable Development Goals. In each proposal also problems, vision, commitments of young people and their recommendations are indicated. The projects include among others, cultural exchange – proposal for organizing a Crocodile Festival for youth; creating a career choice platform to help students and young professionals to find an ideal career for their talents; writing a book for children promoting the SGDs, designed by artists from the region, and more.

In the youth declaration there was also presented a concept paper of One Youth platform in the Baltic Sea Region, both virtual and physical. This platform should be located at the Council of the Baltic Sea States Secretariat in Stockholm, Sweden and should be equipped with adequate resources. The platform will give the youth a real voice and facilitate cooperation between different Baltic Sea organizations¹⁷.

Another UBC organ dealing with youth issues is UBC Task Force on Supporting Youth Employment and Well-Being.

This Task Force was established at the XII UBC General Conference in Mariehamn on October 2013 for a two year term, with the aim to prepare a report on youth employment and well-being. In the Task Force 27 experts

¹⁶ Baltic Sea Youth Camp, www.balticyouthcamp.org [access: 19.11.2019].

¹⁷ Baltic Sea Youth Declaration, <https://documentcloud.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaaid%3Aascds%3AUS%3A454c7691-46c9-496f-a2de-35e83bb4c329>.

representing 15 UBC member cities and six countries contributed to the work. They met six times during the years 2014 and 2015.

As an outcome a report: “The good, the bad and the next practices” was prepared¹⁸.

In 2015 it was decided at the XIII UBC General Conference in Gdynia to continue the work of the Task Force in order to help the implementation of the suggested measures.

The Task Force got engaged in a cooperation with the EUBSR (European Union Baltic Sea Region) Flagship School to Work (S2W). The Flagship aims to strengthen transnational cooperation between stakeholders in the BSR in the field of education. The main goal is to prevent early school leaving and develop new support methods for young people at risk. S2W created a knowledge Platform¹⁹. The Task Force on Supporting Youth Employment and Well-Being together with Flagship School to Work visited few UBC member cities, e.g. Gdańsk, Turku, Kristiansand, where they learnt about local problems with youth at risk, measures used to combat it, cities’ policies and non- governmental organizations working with young people.

Conclusion

There are many ways of activating young people and making them feel responsible for the future. UBC has proved to be a leader in this topic through the activities implemented by the Youthful Cities Commission and the Task Force on Supporting Youth Employment and Well-Being. Among those activities there are projects which focused on participation of the youth in the life of society, nine conferences organized in parallel to the UBC General Conferences, attended by altogether hundreds of young people and providing them with interactions with local politicians and discussions on substantial issues concerning the life and future of the cities and the whole Region, numerous meetings of the Commission devoted to youth topics, three issues of the Baltic Cities Bulletin presenting UBC member cities’ actions, initiatives and projects concerning the youth.

Union of the Baltic Cities also cooperated with other Baltic Organizations: Baltic Sea States Subregional Co-operation (BSSSC), the Euroregion Baltic and the Baltic Sea Cultural Centre (BSCC) by organizing three seminars under the common title “Nothing about us without us” at the three EU

¹⁸ UBC TF on Youth Employment and Well-Being report, https://issuu.com/unionofthe-balticcities/docs/ubc_tf_final_report_2015_fin_print- [access: 19.11.2019].

¹⁹ School to work, <https://www.s2wflagship.eu/> [access: 19.11.2019].

Strategy for the BSR Annual Forums in 2016, 2017 and 2018 and the Youth Camp as a back to back event of the last Annual Forum in Gdańsk in 2019.

More common actions are planned, the first steps are already taken e.g. to create one youth platform for all youth organizations in the Baltic Sea Region.

Bibliography

IX UBC General Conference in Pärnu, 27-28 September 2007, http://archive.ubc.net/download/2009_02/486.pdf.

XII UBC General Conference „Investing in young generations, Mariehamn 1–4.10.2013, <https://ubc.net/document-categories/general-conference-documents/xii-general-conference-mariehamn-1-4-october-2013>.

XIII UBC General Conference, Gdynia 27–30 October, 2015, <https://ubc.net/document-categories/general-conference-documents/xiii-ubc-general-conference-gdynia-27-30-october>.

XIII UBC General Conference, Gdynia, 27–30 October 2015, <http://archive.ubc.net/documentation,55,3505.html>.

Baltic Cities Bulletin no 2/2012 “Youth prospects and participation”, https://issuu.com/unionofthebalticcities/docs/bcb_2_2012.

Baltic Cities Bulletin Autumn 2018 “Nothing about us, without us!”, https://issuu.com/unionofthebalticcities/docs/bcb_autumn_2018/9.

Baltic Cities Bulletin 1/2001 “Youth in the Baltic Sea Region”, https://www.ubc.net/sites/default/files/bcb_1_01.pdf.

Baltic Sea Youth Camp, www.balticyouthcamp.org.

Baltic Sea Youth Declaration, <https://documentcloud.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaaid%3Aascds%3AUS%3A454c7691-46c9-496f-a2de-35-e83bb4c329>.

Different History – Common Future – Youth as a resource for a sustainable future in the Baltic Sea region, <https://slideplayer.com/slide/9086328/>.

Project „Life, Media and Participation – Youth in Baltic Sea Region“, https://www.ubc.net/sites/default/files/report_budget_0.pdf.

Report of the activities of the Union of the Baltic Cities 12–13 October 2001 (Rostock) – 17–18 October 2003 (Klaipeda), https://www.ubc.net/sites/default/files/activity_report_2001_-_2003.pdf.

School to work, <https://www.s2wflagship.eu/>.

Seminar „Nothing about us, without us“, <https://ubc.net/content/youth-seminar-nothing-about-us-without-us> www.balticyouthcamp.org.

The XIV UBC General Conference, Växjö, 24–27 October 2017, <https://www.ubc.net/document-categories/general-conference-documents/xiv-general-conference-vaxjo-24-27-october-2017>.

The UBC Bulletin 1/09, “Cities’ role in the implementation of the EU Strategy for the Baltic Sea Region”, https://issuu.com/unionofthebalticcities/docs/bcb_1_09

Youthful Cities Commission was formerly the Commission on Youth Issues, <http://archive.ubc.net/commissions,35.html>.

Noty o autorach

Krystyna Gomółka – profesor dr hab. nauk społecznych, nauka o polityce i administracji, stosunki międzynarodowe, polityka publiczna. Miejsce pracy: Zakład Studiów Wschodnich na Wydziale Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej. Obszar zainteresowań naukowych: transformacja w państwach poradzieckich, współpraca transgraniczna Polski z sąsiadami wschodnimi, polityka publiczna. Autorka kilkunastu książek w języku polskim, rosyjskim, angielskim i 220 artykułów naukowych opublikowanych w kilkunastu państwach. Manager 3 projektów międzynarodowych; e-mail: kgom@zie.pg.gda.pl.

Izabela Borucińska – doktor nauk humanistycznych w dziedzinie nauk o polityce. Miejsce pracy: Wydział Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej. Specjalizuje się w stosunkach międzynarodowych, wschodnim wymiarze polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE i Polski, a także transformacji politycznej i gospodarczej państw Europy Wschodniej, w tym partycypacji obywatelskiej. Jest autorką kilkadziesiątu publikacji naukowych w języku polskim, angielskim, rosyjskim; e-mail: izabela.borucinska@zie.pg.gda.pl.

Remigijus Civinskas – Associate professor in Public policy and Management at the Department of Public Administration of Vytautas Magnus University (Lithuania). Areas of interests: Public policy studies, citizen engagement in public governance; Public service management. He has been conducting citizen participatory research for more than 10 years. His research focuses participatory forms in local and national government; e-mail: remigijus.civinskas@vdu.lt.

Rimantas Stašys – Professor in Management at the Department of Management of the Klaipeda University (Lithuania). He was the Head of Management Department in Klaipeda University, organiser of many international conferences and keynote speaker, the member of the editorial board of scientific periodicals journals: “Management theory and studies for rural business and infrastructure development”, “Human resources – the main factor of regional development”, “Regional Formation and Development Studies” and

others. Professor is a member of the joint Doctoral Committee of Vytautas Magnus University, Mykolas Riomeris University and Klaipeda university in Management science field. He is an author of over 60 scientific publications; coordinator of the national study project “Inovadyba” and a manager of other South Baltic youth core groups network (SB YCGN) project. Areas of interests: Health care organizations management, Service management, New product development; e-mail: rimantas.stasys@ku.lt.

Konstantinas Lotiuk – Master and PhD Candidate in Political Science. Place of work: Senior advisor of Parliament member of Lithuania Dainius Keptenis. Field of research interests: Processes and conditions of democratization and de-democratization, political and civic participation; e-mail: konstantinas.lotyuk@gmail.com.

Julia Jaroszevska – studentka studiów II stopnia dwóch kierunków na Uniwersytecie Warszawskim: Prawa na Wydziale Prawa i Administracji, a także Europeistyki – integracja europejska, specjalizacja Dyplomacja na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych. Stypendystka w ramach programu Erasmus w Belgii, w Antwerpii na University of Antwerpia oraz w Hiszpanii, w Barcelonie na Pompeu Fabra University, a także w ramach umowy bilateralnej w Stanach Zjednoczonych, w Chicago, gdzie obecnie studiuje na Northeastern Illinois Univeristy. Zainteresowania badawcze dotyczą zagadnień związanych z problemami o charakterze społecznym, ekonomicznym, a także politycznym w Polsce i na świecie, zagadnień związanych z prawem, stosunkami międzynarodowymi, a także różnicami systemowymi i kulturowymi; e-mail: juliajaroszevska77@gmail.com.

Gabriela Puda – magister nauk politycznych, specjalność analiza i doradztwo polityczne oraz europeistyka w specjalności dyplomacja na Uniwersytecie Warszawskim. Specjalista w Dziale Wyboru Projektów w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju. Zajmuje się oceną merytoryczną wniosków o dofinansowanie z funduszu europejskiego, we współpracy z ekspertami, w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. Przedmiotem zainteresowań badawczych są wybrane narzędzia demokracji bezpośredniej, głównie budżet partycypacyjny oraz konsultacje społeczne, a także ich wpływ na kształtowanie wspólnej przestrzeni lokalnej; e-mail: gabriela.puda@wp.pl.

Paweł Skorut – doktor nauk o polityce, adiunkt w Instytucie Politologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Autor artykułów naukowych i popularnonaukowych z zakresu bezpieczeństwa państwa, konstytucjonalizmu oraz reżimów politycznych w XX i XXI wieku. Autor monografii pt. *Front Jedności Narodu. Od narodzin idei do upadku politycznego pozoru* (2015). Współautor książki pt. *Spoleczeństwo przeciw państwu, państwo przeciw społeczeństwu. Bezpieczeństwo ustroju Polski Lu-*

dowej na wybranych przykładach z ziemi tarnowskiej (2017); *Pamiętali..., pamiętamy..., pamiętajcie... Wspomnienia Żydów polskich* (2019). Współredaktor monografii zbiorowych, m.in.: *Stany nadzwyczajne jako trwały element bezpieczeństwa państwa. Od historycznych rozważań do współczesnych rozwiązań* (2019). Współautor tekstów w przestrzeniach wystawienniczych Muzeum Armii Krajowej im. gen. Emila Fieldorfa-Nila w Krakowie; e-mail: pawel.skorut@up.krakow.pl.

Anna Machnio – studentka studiów magisterskich na kierunku Europeistyka na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Zainteresowania badawcze: integracja europejska, zaangażowanie ludzi młodych w działania społeczne, internacjonalizacja; e-mail: ad.machnio@student.uw.edu.pl.

Kamila Oktawia Piskorz – studentka politologii UMCS w Lublinie, organizatorka wielu konferencji na Wydziale Politologii UMCS, członek koła naukowego Samorządowców. Zainteresowania naukowe: demokratyzacja, partycypacja młodzieży, samorządy; e-mail: k.piskorz@teatrikon.pl.

Radosław Rutkowski – magister, kierunek Europeistyka – integracja europejska na Wydziale Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych na Uniwersytecie Warszawskim i student III roku na kierunku Samorząd Terytorialny i Polityka Regionalna na Wydziale Prawa i Administracji na Uniwersytecie Warszawskim. Obecnie pracuje w Biurze Funduszy Zagranicznych Urzędu do spraw Cudzoziemców. Do zainteresowań badawczych autora należą: brexit, współpraca międzynarodowa miast, Erasmus+, fundusze europejskie oraz kampanie wyborcze w Polsce i Europie; e-mail: radoslaw.rutkowski@student.uw.edu.pl.

Magdalena Dębna – magister, koordynatorka Wymiennikowni – Młodzieżowego Centrum Innowacji Społecznej i Designu w Gdyni, będącego częścią Laboratorium Innowacji Społecznych. Opiekunka Młodzieżowej Rady Miasta Gdyni, animatorka kultury i arteterapeutka. Aktywnie zaangażowana w tematykę partycypacji obywatelskiej. W codziennej pracy zajmuje się budowaniem programów włączania młodzieży w życie miasta i budowaniem dialogu pomiędzy młodzieżą a decydentami; e-mail: m.debna@lis.gdynia.pl.

Anna Sośnicka – magister Filologii Polskiej, Uniwersytet Gdański. Od wielu lat pracuje jako starszy specjalista w Sekretariacie Związku Miast Bałtyckich w Urzędzie Prezydenta Miasta Gdańska, odpowiada m.in. za sprawozdania finansowe, tłumaczenia, przygotowanie dokumentów, raportów i publikacji, organizację spotkań Związku Miast Bałtyckich, utrzymanie strony internetowej; e-mail: anna.sosnicka@ubc.net.

SB YCGN
South Baltic Youth Core
Groups Network

European
Regional
Development
Fund

www.aspra.pl

KSIEGARNIA KATALOG
WYSYŁKOWA WYDAWNICZY

ISBN 978-83-8209-016-3

9 788382 090161